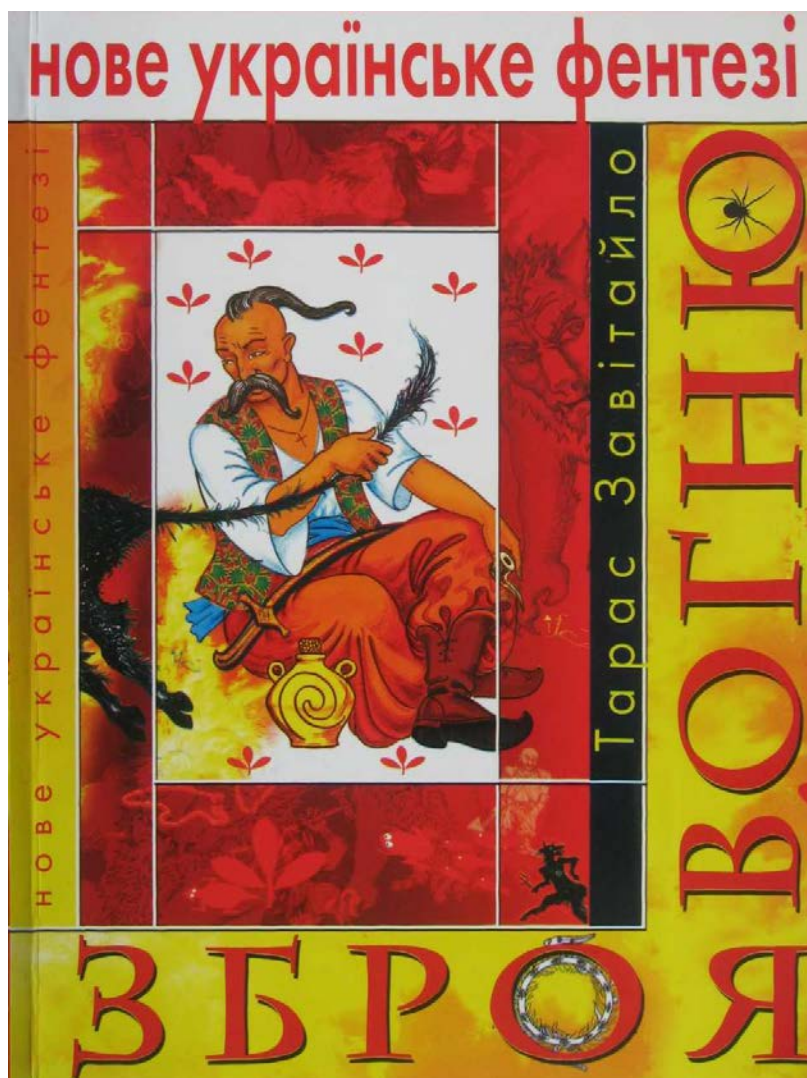

ТАРАС ЗАВІТАЙЛО

ЗБРОЯ ВОГНЮ

Наші далекі предки вірили, що окрім того світу, в якому живемо ми, люди, існує ще й світ інший. У тому, іншому світі, живуть боги, духи, демони, русалки, вовкулаки й інші загадкові створіння. В міфах і переказах, казках і легендах дожили вони до наших днів. Наші пращури вірили, що світ чарів і магії не десь далеко, на небі чи під землею... Ні, він поряд. Часто перемежовується зі світом нашим, являючи свою іноді смішну, а часом страшну сутність. А можливо, він не зникнув, той старий,

дивний світ? Можливо, ми просто забули, як воно – відчувати його, бачити його, чути?... Можливо, саме тому, фентезі став таким популярним жанром у всьому світі, і сучасна людина, обтяжена техногенною цивілізацією, намагається побачити іншу, втрачену нею грань буття. Забуті знання і таємниці? Хто знає...

ББК 84 (4 укр) - 445

ISBN 978-966-8174-82-7

© Т. Завітайло, 2007

© В. Кузнецов, художнє оформлення, 2007 © «Наш час», оригінал-макет, 2007

Шабля

1

Теплий весняний вітерець гуляв неосяжними заплавами Великого Лугу, ганяючи зелені хвилі по молодих очеретах. Тут Дніпро, перебравшись через пороги і захопивши вшир мало не весь обрій, ніс свої води до Чорного моря. Безліч лиманів, дрібних островів і проток утворювали заплутаний водяний лабіринт, справжній земний рай для всілякого роду птаства. У повітрі й на воді метушився цілий пташиний кагал: без угаву кричали чайки, їхній крик дружно підхоплювали баклани; то тут, то там поважно плавали пелікани, а коло самого берега, в заплаві, на хвилях безтурботно погойдувалися білі лебеді...

Мало не посеред самого Дніпра, оточена заростями очерету, одиноко стирчала скеля. Вона, соромно й сказати, була так загиджена птахами, що визначити її природний колір було вкрай важко. На скелі сиділа вгодована чайка і потрошила спійману рибину, а її родичі лише жадібно позирали на неї, не маючи жодного шансу відібрати в неї бодай найменший шматок ласої здобичі.

Але зовсім не чайка і не химерні візерунки на скелі привернули б сьогодні увагу розумної істоти, якби така забрела, чи, точніше, заплила сюди. Майже коло самої води, на великому плескатому камені був розстелений шмат червоної китайки, завбільшки з сорочку, а на ньому, виблискуючи золотом і сріблом оправи з майстерно вправленими перлинами, лежав гребінь зі слонов'ї кістки. Хто його тут залишив, чайку абсолютно не цікавило, вона була цілком і повністю захоплена своєю здобиччю, вважаючи себе в цю мить завершальною ланкою природного ланцюга споживання. Раптовий плескіт води неподалік скелі змусив чайку відірватися від свого важливого заняття. Птаха тривожно оглянулася, схопила свою розпотрошену рибину і полетіла геть.

Тієї ж миті над водою з'явилася мила жіноча голівка, швиденько пороззиралася довкруг і знову занурилася. За мить вона виринала далі, але вже з іншого боку скелі. Обпливла її довкола, потім знову пірнула, а згодом з'явилася вже коло

самої скелі, а точніше – коло плескатою каменя, на якому була розстелена китайка з гребенем. Спершись на каміння руками, дівчина до половини висунулася з води, явивши світові нічим не прикриті дівочі принади, і стала з цікавістю розглядати гребінь. Дівчина була тендітна, але струнка і досить вродлива; по її білій, як мармур, шкірі тоненькими сріблястими цівками збігала вода; волосся було зібране ззаду в тугий, мудрований вузол, що нагадував мушлю. Ще раз огледівшись, вона якось нерішуче простягнула руку і взяла гребінь. Золото зблиснуло на сонці й відбилося в її блакитних очах. Дівчина крутила гребінь у руках, розглядаючи його зусібіч. Потім відклала вбік, закинула руки за голову, зробила ними швидкий рух – і тугий вузол, що захищав волосся від намокання, розсипався по плечах каскадом густого золота. Опісля дівчина знову взяла гребінь і провела ним по волосся. Гребінь пройшов легко і плавно, так, ніби її волосся й не було укладене в мудровану зачіску ще хвилю тому. Дівчина повільно провела гребенем по волосся ще раз, хоч явної потреби в цьому не було: ймовірно, їй подобався сам процес. Вона продовжувала розчісуватися, аж раптом гребінь зненацька клацнув і намертво застряг у волоссі. Зойкнувши, дівчина обережно потягнула його, але гребінь не піддався. Вона заскиглила, і, не випускаючи гребеня з рук, стала розгублено роззиратися навкруги. Раптом найближчі зарості очерету розступилися, і відтіля показалося усміхнене чоловіче обличчя з вусами; довгий оселедець на голові був закинтий за вухо.

– Не засмучуйся, лялечко, всьому на світі можна зарадити, – сказав незнайомиць турботливим тоном, і відразу з очерету виплив човен, у якому стояв високого зросту й міцної статури чоловік, власник вже знайомого нам вусатого обличчя й турботливого голосу.

Дівчина відчайдушно скрикнула, вигнулася і пірнула у воду, щосили вдаривши досі схованим під водою риб'ячим хвостом.

– Отакої! Злякалася! – розсміявся чоловік, і було видно, як, вимовляючи слова, він злегка кривив лівий куточок рота. – Ну, нічого, я почекаю... – І чоловік неспішно поплив до скелі, щось тихо насвистуючи собі під ніс.

З огляду на пишні вуса та довгий оселедець, а також на те, що вдягнений він був у закатані до колін червоні шаровари, підперезані широким поясом, у білу вишиту сорочку з розстебнутим коміром, безсумнівним стає, що був той чоловік козаком. На вид йому було не більше тридцяти, але каштанова чуприна й вуса вже помітно сріблилися сивиною. Ліва брова була трохи вища за праву, очі – чи то темно-сині, чи то темно-сірі – були глибоко посаджені по обидва боки тонкого й прямого носа.

Підпливши до скелі і прив'язавши човен, козак якнайзручніше вмовстився в нього, зняв з пояса кисет, дістав люльку і набив її тютюном. Потім дістав кругле скельце і направив його на люльку – тютюн одразу ж задимився, і козак смачно затагнувся.

– Ух! – сказав він, видихаючи. – Дим як масло!

Козак явно нікуди не поспішав: курив повільно, добродушно

мружився на сонці, насолоджуючись кожною затяжкою, і лише час від часу поглядав на водну гладь за бортом. Хвилин з десять просидів він отак, коли раптом у кількох метрах від човна з води знову винирнула дівчина. Світле волосся намокло й потемніло, одна рука була опущена, а друга безпорадно стискала злощасний гребінь, який все ще міцно сидів у волоссі. Очі дівчини були сповнені відчаю й докору. Козак устав і злегка вклонився дівчині, не приховуючи при цьому посмішки.

— Прошу пробачити мене за те, що вдався до такого варварства, але, даруй, у мене просто не було вибору. Мені, красна панночко, треба з тобою про дещо побалакати, але ви, русалки, не дуже-то й хочете з нами, людьми, до розмови ставати. Не любите ви нас, а чому — не збагну... Я, з твого дозволу, присяду.

Русалка крутнулась у воді, гнівно вдаривши хвостом.

— А за що вас любити? — з її вуст вирвався чистий, високий голос, у якому відчувалися образа і гнів. — За оце?! — вона вказала на гребінь.

Козак розвів руками.

— Я мусив, бо йнакше мені не вдалося би з тобою поговорити...

— А тобі й так не вдасться! Зніми негайно!.. Хоча ні — краще скажи, як зняти...

Козак посміхнувся.

— Не хочеш, аби я тебе торкався?

Русалка знову гнівно вдарила хвостом по воді.

— Не хочу!

— А й не треба. Я заклинаннячко знаю, скажу — гребінь сам і розкриється.

Русалка підпливла

трохи ближче.

— Ну то кажи...

Козак закрутив головою.

— Е ні, коли скажу — тільки тебе й бачили.

Русалка злостиво примружилась і швидко обпливла навколо човна.

— Ой, перекину я твоє корито і втоплю тебе до біса!

Козак узяв люльку, постукав нею об облавок свого човна, витрушуючи попіл, і усміхнувся:

— А цього-от робити не раджу, якщо лише ти не хочеш довіку залишитися з гребенем. Хоча... Ти ж завжди можеш обрізати свої коси! Шкода тільки, що волосся в русалок довго відростає.

Дівчина застогнала і схопилася за гребінь.

— Ох! Катюга...

Козак набив люльку тютюном і знову закурив.

— Ніякий я не катюга. Вислухай мене, а потім уже й суди. У мене до тебе одне прохання є... Ні, ні, нічого надзвичайного...

Русалка понуро опустила голову. Козак хмикнув і продовжив:

— ...і сороміцького.

Русалка покосилася на нього.

— Будеш слухати?

— Буду, — невдоволено буркнула дівчина.

— Тоді слухай. Отам, трохи нижче за течією, рік тому відбувся бій. Турки нагнали на галерах козацькі чайки. Може, чула?

Русалка відмахнулася.

— Дуже треба! У вас тут щодня як не битва, то бій, мене це не цікавить. Ближче до справи.

— Ну, до справи, то до справи. Козацькі чайки довго тримали бій, але сили були не рівні, і, щоб урятуватися, довелося пожертвувати однією з них. Ця чайка прикривала відступ, коли в неї влучило ядро... Вижив тільки один козак, і то чудом: його викинуло вибухом за борт, а чайку на друзки рознесло. Так-от, на цій чайці була скриня, а в ній — шабля та ще деяке барахло. Все те барахло мені ні до чого, а от шабля... Розумієш, дуже вже вона дорога тому козаку... Словом, дістанеш шаблю, зніму з тебе гребінь. Мало того, подарую його тобі й навчу ним користуватися. Запам'ятаєш два простих заклинання і зможеш пожартувати над якоюсь своєю подружкою. Годиться?

Русалка задумалася.

— А не обдуриш?

— А хай мене грім поб'є, коли обдурю! Кажу ж — дорога мені шабля... Тобто йому.

Русалка підплила ще ближче.

— Добре, показуй дорогу.

Козак хутко відв'язав човен і взявся за весло.

— Авжеж. Тут недалеко.

Легкий човен швидко пішов за течією. Русалка плила поруч. Їй, очевидно, зовсім не важко було триматися однієї швидкості з човном, хоча той летів, мов на крилах. Козак мовчав. Русалка трохи заспокоїлася і стала його з цікавістю розглядати. Нарешті мовчанка їй обридла, і вона запитала:

— А що ж це твій друг сам за шаблею не подався?

Козак відкашлявся.

— А він, розумієш, дуже сором'язливий. З тобою йому ну ніяк не домовитися, от мене й попросив.

Дівчина демонстративно лягла на спину й обплила навколо човна.

— А самі пірнати не пробували?

Козак зміряв русалку поглядом.

— Еге ж, — усміхнувся він, — там такий чорторий!

— А крім мене, значить, попросити нікого?

Козак знизав плечима.

— Нікого. Є в мене, правда, один водяник знайомий, так запив, зараза.

Русалка втупила в козака здивований погляд.

— Жартуєш?

— Щоб мене чорна хвороба скрутила, коли жартую!

— Що, напавду запив? — Русалка підплила вже до самого човна і з цікавістю глянула козакові в очі. — І що п'є — горілку, чи що?

— Якби ж то горілку! — скрушно сказав козак. — Вештається околицями, в самого борода до колін, кацапом прикидається. Скаржиться на своє «житіє тяжке» і горілки просить, а коли нема горілки, так брагу дудлить! А ти кажеш — горілку... Все п'є, нечистий!

Русалка похитала головою і спитала:

— А як звуть водяника твого?

— Никодимом.

Дівчина здивовано звела брови.

— Та ти що! А я й справді знаю такого!

Тут козакова черга стала дивуватися.

— Звідкіля це? Ти ж морська...

Русалка знизала плечима.

— А попалася я тобі де? У Дніпрі ж! Хіба не знаєш, що навесні ми в Дніпро запливати любимо і підніматися аж до порогів. Там-то яюсь я і зустріла цього Никодима. Він тоді з якоюсь утопленицею був, чорнява така, зі скелі разом у воду стрибали... — Тут русалка презирливо скривила губи й гидливо фиркнула: — Бридота. А ви, люди, їх русалками називаєте, утоплениць нещасних. Які ж вони русалки? Хороводи водять ночами. Ну, де ти бачив, щоб русалки хороводи вели? У нас навіть ніг немає. Бридота. Це я про ноги. Хоча в тієї чорнявки були нічогенькі...

Козак вухам своїм не вірив, так русалка розговорила, а та навіть не помітила, що вже тримається однією рукою за борт човна.

— Так то ж він саме через оту чорняву й запив! — сказав він, коли русалка скінчила свою орацію. — Покинула вона його. На козака одного запала. Все марить, дурна, у вир його затягти. Що ж, лихий їй помагай! Усім же відомо, що потопельники не оживають, бо на другий день вони синіють, а на третій розпухають, і їх швидко знаходять раки! Ото і вся любов.

Русалка зайшлася переливчастим сміхом.

— Оце ти правдиво підмітив! А Никодима, звісно, шкода.

— Нічого, місяць-другий помучиться, поп'є та й відійде.

— Та ж через місяць-другий вже й отого твого козака раки з'їдять! — знову розсміялася русалка. — А чорнявка, чого доброго, до Никодима повернеться...

Козак розсміявся у відповідь.

— А що, може, й повернеться...

Русалка враз змовкла, і, сіпнувши руку від човна, відплила вбік.

— То чому ж ти не дочекався, поки Никодим очухається? Мене обманом захопив...

— Пробач, — козак винувато глянув на дівчину, — але конче вже шабля потрібна, край, як потрібна, розумієш?

Русалка шморгнула носом.

— Гаразд. Далеко ще?

Козак хвилю-другу роззирався, ніби вишукуючи якийсь орієнтир, потім упевнено сказав:

— Отут.

Русалка кивнула головою, мовляв, ясно, і вже намірилася було пірнути, але козак жестом зупинив її.

— Що ще? — насторожилася вона.

Козак призадумався.

— Мабуть, я зніму з тебе гребінь зараз... — Хвилю помовчав і додав: — Якщо лише ти пообіцяєш дістати мені шаблю, а не втекти відразу.

— О?! Що це на тебе найшло?

— Розумієш, — козак потер потилицю, — чайку розтрощило вщент, тепер її й чайкою не назвеш, там самі уламки... Краще буде, коли ти зв'яжеш волосся, а то, гляди, заплутаєшся ще, а я не хочу, щоб через мене з тобою щось лихе сталося.

— Пізно спохопився! — єхидно кинула русалка. — Лихе вже сталося! Бачиш, як волосся намокло й заплуталося! Я його тепер довіку не розчешу! А сохне знаєш скільки?!

— Але, зрештою, я ж не повискубував його тобі! — трохи обурився козак. — Подумаєш, намокло... Помиєш заодно...

— Я його, між іншим, сьогодні вранці мила. А потім півдня сушила й укладала... І де ти взявся на мою голову зі своїм гребенем!

— Але ж гребінь тобі залишиться, в подарунок, так би мовити...

— Знаєш, що можеш зробити зі своїм гребенем... — різко обірвала його русалка.

— Здогадуюся, але краще візьми його собі, — козака явно забавляло те, що русалка сердиться. — Ну, то як, домовилися? Не втечеш?

Русалка обережно потягнула гребінь і скривилася.

— Не втечу, — в безвиході сказала вона.

— Тоді знімаю.

Козак швидко й нечітко щось прошептав, гребінь клацнув і випав із волосся. Русалка спритно підхопила його і кинула козакові.

— Лови! — крикнула вона, миттєво зібрала вузлом волосся і зникла під водою.

Козак упіймав гребінь, покрутив його трохи в руках і відклав убік. Затим узяв люльку і став набивати тютюном.

Поки він набивав і розкурював люльку, човен трохи віднесло течією. Помітивши це, козак узяв великий обв'язаний мотузкою камінь, що лежав у човні, і, потроху попускаючи мотузку, опустив його на дно. Потім став напружено вдивлятися в поверхню води, час від часу потягуючи люльку.

Минула година, потім друга, третя, а русалки все не було. Відчувши, що в нього вже вся спина й ноги затерпли, козак встав і потягнувся.

— Що ж, цього й слід було очікувати... Не бачити тобі тепер, бовдуре, своєї шаблі, як власних вух! Ех, шкода, гарна шабля була... Та й русалка була така нівроку...

— Всього-на-всього «нівроку»? — пролунало раптом за спиною козака.

Козак, аж здригнувшись від несподіванки, різко обернувся. Неподалік човна, лежачи на спині, на легких дніпрових хвильках погойдувалася русалка.

— Чого ж ти так поїдав мене очима, коли я навколо човна кружляла?

— Що правда, то правда, — розсміявся козак. — А коло скелі, так узагалі очі свої забув, — не щодня ж таку красу побачиш!

Дівчина звабливо усміхнулася. Її волосся, хоча ще й досить вогке, вже не було скуйовджене, а гладко зачесане й акуратно укладене ззаду.

— Так довго... Я вже подумав, що... То ти знайшла?

— Довго? — русалка знову переливчасто розсміялася. — Та мені вистачило й п'яти хвилин, щоб твою шаблю знайти.

Козак здивувався.

— А чого ж тебе...

— Так довго не було?... Ну, мала ж я хоч трохи навести лад на своїй голові!...

— Так, авжеж... То ти... знайшла шаблю? Де вона?

— Та буде тобі твоя шабля, — лукаво усміхнулася русалка. — Ти мені краще от що скажи, козаче: чого це ти шаблю, замість того щоб при боці її тримати, у скриню ховаєш, га?

— Куди це ти хилиш? — козак удав, що не розуміє, про що мова.

— Та годі тобі дурня клеїти, — сказала дівчина. — Це ж ти той козак, що з чайки дивом урятувався. Адже так? Кажи, якщо хочеш мати шаблю!

— Що ж, гаразд... Твоя правда, — козак встав і вклонився русалці. — Я і є той козак.

— Так чого ж не при тобі-то шабля була?

— Та була при мені шабля, — відказав козак, — тільки інша. А цю я беріг, подарунок це.

— Мабуть, хороша шабля, якщо в порівнянні з нею все, що я бачила в скрині, ти назвав «барахлом», — сказала русалка.

Козак кивнув і по хвилі спитав:

— Ну то де ж вона?

— Таж у човні ж! Озирнися! — засміялася русалка.

Козак озирнувся: шабля справді лежала в човні.

— Коли ж ти встигла?

— Та поки ти, козаче, гав ловив, — сказала дівчина, — я тихенько ззаду підплила і поклала в човен.

Козак узяв шаблю і вийняв її з піхов. Клинок був сухий і анітрохи не поржавів: прості, без будь-якого оздоблення піхви були так ладно підігнані до шаблі, що вода всередину просто не

могла потрапити. Простенька рукоять була скромно декорована сріблом, на клинку виднівся якийсь напис.

— Ззовні така неприглядна... — сказала русалка, бачачи, з яким трепетом козак оглядає шаблю.

Козак криво усміхнувся.

— Неприглядна, кажеш? А я тобі скажу, що ця «неприглядна» розрубає навпіл лицаря разом зі зброєю і конем, якщо вдарити правильно. Це — булат. Секрет його давно втрачений. Шаблю цю кували сім поколінь ковалів, останній з них, мій дід Семен, подарував мені її за... Втім, це не важливо. Важливо те, що іншої такої у всьому світі немає. Спасибі тобі, ніколи не забуду того, що ти зробила для мене.

Русалка підплила до човна і сперлася ліктями на борт.

— Та годі вже тобі! — Вона перегнулася через борт і взяла гребінь. — Краще давай навчи мене користуватися цією штукаю.

Козак нахилився до русалки і швидко щось шепнув їй на вухо.

— Та ну! Оце і все?

— Ага.

— Зараз перевіримо...

Русалка прошептала щось над гребенем, і той клацнув, схрестивши зубчики. Потім прошептала ще раз, і гребінь розкрився.

— Тоді, козаче, все, ми квити, — засміялася русалка. — Бувай! — Вона відштовхнулася від човна. — Привіт Никодиму! — І зникла в темній товщі води.

Козак дістав із дна якір і вже зібрався було плисти, як раптом знову почув позаду себе русалчин голос:

— Гей, козаче!

Він озирнувся.

— А як же звуть тебе?

— Андрієм звуть.

— Дякую за подарунок, Андрію! — русалка помахала гребенем на знак вдячності, потім крутнулася, вдарила по воді хвостом і знову зникла під водою.

Козак розвернув човен проти течії і став підніматися догори по Дніпру, беручи правіше, до заростів очерету, де течія була не такою стрімкою. Десь години за півтори, залишивши далеко позаду загиджену скелю, яку, між іншим, козаки інакше як «Загидженою» і не називали, він звернув у невелику протоку і зник в лабіринтах заплав Великого Лугу. А ще через годину козак уже був на маленькому, порослому очеретом і лозю острівці, коло невеличкої хатини, стіни якої були сплетені з тієї ж лози й обмашені глиною, а стріха крита очеретом. Козак стояв коло хатини і підкидав дрова в багаття, над яким висів казан. У повітрі витав запах диму і готової каші. Коли сонце вже майже зникло за обрієм, козак зняв казан і пішов у хату. Поставивши казан на стіл, козак запалив каганець і сів вечеряти.

Незважаючи на непоказний зовнішній вигляд, всередині хатина була затишною. Глиняна підлога була вистелена сіном; під правою стіною стояв невеликий стіл і дві лавки, під стіною

напроти входу розмістилося ліжко, в кутку над яким висіла ікона. В лівій стіні зяяло маленьке віконце, затягнуте риб'ячим міхуром, а по обидва боки віконця висіли полички з усяким начинням.

Повечерявши, козак прибрав зі столу, розстелив шматок льняного рядна, витяг з піхов шаблю і поклав її на нього. Потім зняв з полиці скриньку, дістав перо, клопоть паперу й чорнило і став переписувати на папір знаки, вибиті на шаблі. Коли козак закінчив, надворі вже була глупа ніч. Плавні Великого Лугу повнилися гулом і дзижчанням безлічі комарів і мошок. Козак задумливо дивився на полум'я каганця і згадував той вечір, коли дід Семен подарував йому цю шаблю.

— ...Якби не ти, синку, згас би вогонь у кузні, і не закінчив би я клинок кувати, а ми ж двісті років цей вогонь підтримували. Не простий же він, з Єрусалима самого принесений...

Клинок лежав у горні. Дід Семен викарбував на ньому напис, зразок якого передавався з покоління в покоління. Тепер, за словами діда, залишався останній удар молотом, і клинок готовий. Нетвердою рукою старий коваль дістав клинок з горна і поклав на ковадло.

2

— Ану, синку, подай мені отой молот.

Андрій подав дідові великий молот, і мозолиста рука міцно обійняла руків'я. Молот здійнявся вгору. Рука дрібно тремтіла, але враз на якусь мить тремтіння припинилося, і молот упав на клинок точним і розрахованим ударом. Дзень! Потім дід хутко опустив клинок у бочку з водою. Клинок засичав, а дід знесилено опустився на лавку.

— Ну от і все... — По зморшкуватому обличчю старого стікали краплі поту. — Рукоять зробиш сам.

Андрій здивовано звів брови.

— А як же ви?

Дід стомлено посміхнувся, показавши один-єдиний зуб.

— Все, Андрійку, я свою справу зробив. Тепер і помирати можна... Шаблю в церкві освяти... — Голос діда усе слабшав і слабшав, а сам він став поволі хилитися долу, видать, останній удар геть позбавив його сили. — А знаки ці особливі, синку... — Дід сперся ліктем на лаву, Андрій устиг підхопити його під руку. — Ек-зор-цизм... — І, сказавши це, ледь чутно схлипнув і змовк...

Тихо потріскував гніт каганця, десь у лозах відчайдушно писнув заець, потрапивши, мабуть, до лап лисиці.

— Ех, діду Семене, діду Семене, — похитав головою Андрій, — ясна справа — екзорцизм... Але ж який?! Двадцять років я над ним голову ламаю!

За вікном пронизливо скрикнув хижий птах.

— Ну, та Бог із ним, завтра подумаю, як-то кажуть, на свіжу

голову...

Козак зітхнув, піднявся з-за столу і направився до ліжка. Та не встиг він і кілька кроків зробити, як у двері хтось настирно постукав. Козак притьмом скочив до столу і захопив шаблю.

— Хто буде?

— Впусти, добрий чоловіче, переночувати, — з-за дверей почувся хрипкий чоловічий баритон.

Андрій насторожився: нежданий гість одізвався зовсім не по-козацьки.

— Зажди, зараз відчиню.

Андрій відсунув засов і відчинив двері навстіж. На порозі стояв чоловік, з виду — начебто чумак. У світлі повного місяця та Андрієвого каганця прибульця було видно досить добре: кругле вусате обличчя, кучма, недбало зсунута набакир, червоний кептар нарозхрист, сині шаровари.

— Пустити, чоловіче, я неозброєний.

Андрій відступив на крок і пильніше придивився до нічного гостя.

— Ото ж то я й дивлюся, що неозброєний... І не страшно тут вештатись уночі без зброї?

— То я зайду? — Прибулець переминався з ноги на ногу.

Андрій ще трохи розглядає гостя, а потім засміявся і сховав шаблю в піхви.

— А яким це тебе, брате, вітром сюди занесло?

Прибулець зняв кучму і вклонився.

— Та оце ж okazія така — заблудився у плавнях.

— А човен твій де? — криво усміхнувся Андрій.

— А там, в очеретах сховав! — прибулець махнув рукою кудись убік.

Андрій кивнув.

— Пощастило ж тобі... Тут верст на сімдесят глухомань дика, а ти-от на мою хатину набрів.

Прибулець і собі кивнув.

— Ага, точно, що пощастило.

Андрій раптом на мить задумався.

— А знаєш, може, не так-то вже тобі й пощастило... — Він хитро усміхнувся і підморгнув: — Що, їсти хочеш?

Прибулець знову кивнув.

— Ще й як! Другий день, вважаєш, без їжі, — сказав він і якимось дивно прищмокнув губами.

І тут Андрій зробив те, що суперечило всім правилам гостинності: скрутив дулю і тицьнув майже під самий ніс своєму нічному гостеві.

— А дулі з маком не хочеш?!

Отетерілий гість відступив на кілька кроків назад. Андрій розсміявся.

—Скільки живу, а такого ще не бачив, щоб упирі по болотах шастали!

Гість похапцем напнув кучму на голову і підібгався весь.

—Про що це ти, добрий чоло...

—Чеши звідси, — обірвав його Андрій, — а то сотворю на твоїй мерзенній пиці «екзорцизм», як казав покійний дід Семен, скрутить тебе в три погібелі, а потім вибирай: або срібну кулю в лоба, або осиковий кілок у гузно. Втямив?!

—Ну, я почекаати можу, — рот упира розплився в широкій усмішці, оголивши довгі гострі ікла.

— Ти, я бачу,

нічого не зрозумів, дурню, — грізно розсміявся Андрій. — Я ж то в хату тебе запрошу, от тільки назад ти вже звідси не вийдеш! Не на того натрапив!

—Та ні, здається, саме на того.

Андрій сперся рукою на одвірок.

—Не зрозумів?

Упир відкашлявся.

—Ти — козак Андрій на прізвисько Сивий, характерник, так?

Андрій мовчав. Упир, піднявши вказівний палець, сказав урочисто:

—У мене до тебе надзвичайно важлива справа є! Я від знахарки, що з хутора Дніпровий. Агафією звать, Гапкою. Знаєш таку?

Андрій відступив убік.

—Заходь.

Упир заходити не квапився і стояв, переминаючися з ноги на ногу.

—Я-то зайду, тільки ти тее... екзорцизм свій облиш...

—Гаразд, не буду, вповзай, — з насмішкою сказав Андрій.

Упир зайшов у хату і відразу покосився на ікону над ліжком.

—Не перехрестися? — Андрій кивнув головою в бік ікони.

—Не насміхайся, — фиркнув упир.

—А то ж як? Екзорцизм облиш, не насміхайся... Що ж з тобою

ще робити? Може, хлібом-сілля почастувати?

— Якщо на те твоя милість, то я й від чарочки не відмовлюся.
Андрій аж присвиснув.

— Ну, ти, брате, даєш! Від чарочки, кажеш, не відмовишся?
Даруй, але я глечики з крівцею в хаті не тримаю!

— А я крівцю і не п'ю, — невдоволено буркнув упир.

— Як це? — Андрій здивовано глянув на гостя. — Ти ж упир?

— Ну, упир.

— Отже, мрець?

— А це вже як сказати, — знизав плечима упир. — Хіба мрець міг би з тобою говорити?

— Але ти ж говориш?

Упир усміхнувся, зблиснувши іклами.

— Виходить, не зовсім я мрець.

Андрій узяв люльку і став набивати її тютюном.

— Яка в біса різниця? — сказав роздратовано. — Все одно кровопивця.

— Ти ж характерник, мав би знати, що не всі упирі однакові, — насупився гість. — Я крові за все життя не куштував... Хм... Та й по смерті теж...

Андрій розкурих люльку, затягнувся і випустив клубок диму упиреві в лице. Той навіть не моргнув.

— Ти диви! Скільки знав я вашого брата, жоден не те що диму — запаху тютюнового на дух не переносив!

Упир мовчки дістав з кишені люльку, набив її тютюном, розкурих і, добряче затягнувшись, випустив струмись диму в обличчя Андрієві. Тютюн в упиря виявився таким злим, що в Андрія сльози виступили на очах.

— Ну ти, упиряко, даєш! — Андрій витер очі. — А що, може й справді тебе кашею нагодувати?

Упир сором'язливо кивнув.

— Кажу ж, два дні не їв. Та й від чарочки...

— Не відмовишся! — перебив його Андрій, устав, насипав миску каші й дістав з-під столу здоровенний бутель горілки.

— Скажу тобі ось що, друже-упиряко: якби ти Гапчине ім'я не згадав, то танцював би зараз гопака разом з чортами в пеклі. А коли видудлиш оце, — сказав Андрій, наливаючи чималий кухоль горілки,

— то повірю, що до крівці ти не торкався.

В очах упиря заяскріли веселі вогники, коли він побачив, як хазяїн наливає горілку.

— Ну, давай! — сказав Андрій, поставивши повний кухоль перед гостем.

Той задоволено прицмокнув язиком, розгладив вуса, припав до кухля і спорожнив його одним махом.

— Ух! Хоро-о-оша! — протягнув він і смачно відригнув. — Я закушу?

У козака від подиву щелепа відвисла.

— Очам своїм не вірю! Мало того, що ця погань курить люльку, так ще й горілку п'є! І то як п'є! Любому козаку носа втре!

Упир в мить ока ум'яв миску каші й попросив ще.

— За життя я ще й не стільки випивав! Не часто, правда, але вже як пив, то пив...

Андрій насипав ще миску каші й поставив перед гостем. Той кивнув на бутиль.

— А сам, хазяїне, що, не вип'єш?

— А чом би й ні! — Андрій дістав з полиці другий кухоль, налив собі й упиреві.

— Ну, будьмо! — Упир перехилив кухоль першим. Андрій кивнув і теж випив.

— Ух, міцна, холера! — задоволено проказав упир, витираючи вуса.

— Аге ж! Слухай, а ти справді упир? Ану, вишкірся!

— Р-р-р! — вишкірився упир.

— Ти ба, які іклиська! А щоб тебе!..

Упир знову втер вуса рукавом.

— Що є, то є, — сказав. — Може, по третій?

Андрій закрутив головою.

— Е ні! Як на те пішло, я мушу тебе нагнати! Ану, налий! — Андрій підсунув упиреві свій кухоль. Випив і вдоволено погладив вуса. — Тепер можна й по третій!

Після третьої козак і упир закурили люльки.

— Як звати тебе, упиряко?

Упир розвалився на лавці і випустив струмінь диму.

— Мефодієм звати.

— Мефодій... Дива, та й годі! — посміхнувся козак. — Гаразд, Мефодію, розкажуй, відкіля Гапку знаєш?

— Гм, — хмикнув упир і солодко потягнувся, як кіт. — Відкіля знаю? У лісі зустрів, трави там збирав...

— Що?

— Трави збирав, знахар я, людей лікую.

Від несподіванки Андрій димом так і похлинувся.

— Куди світ котиться! — скрушно мовив він, відкашлявшись. — Упир людей лікує! Хоча після того, що ти щойно втнув, я, мабуть, таки повірю! Гаразд, продовжуй.

— Так-от, — продовжив Мефодій, — трави збирав. Вона одразу розпізнала, хто я, — упир засміявся, — і так само, як і ти, пообіцяла сотворити на моїй «мерзенній пиці» екзорцизм... Одного не збагну: чим же вона така мерзенна, моя пика? На ній же не написано, що я упир!.. Потім ми з Гапкою таки розговорилися, і мені вдалося переконати її, що я не кровопивця.

— Справді? І як ти це зробив? Люльку закурив?

Упир заперечно захитав головою.

— Ні, не мав я з собою люльки.

— Тоді як?

— У Гапки була головка часнику, — скривився упир, — от я її і з'їв.

— Оце так-так! Якби не твої ікла, ніхто й не повірив би, що ти упир, — сказав козак. — Одне тебе видає: тіні ти, братику, не відкидаєш.

— То он як ти мене розпізнав! — здогадався Мефодій.

— І так тяж, хоча це лише ще більше впевнило мене в моїй правоті. Я таких, як ти, нутром своїм за версту чую.

— Ще б пак! Ти ж характерник, — зітхнув упир. — Тому-то мене Гапка до тебе й послала.

— Ризиковий ти хлопець, Мефодію... Я ж міг тебе відразу прикінчити.

Упир знову зітхнув.

— Міг, звичайно! Але спрацювала одна моя хитрість.

Андрій здивовано підняв праву брову.

— Момент несподіванки. Тебе ж здивувало, що це упир робить тут, на болоті, далеко від людських поселень?

Андрій кивнув і по хвилі сказав:

— Слухай, а якби я кинувся з шаблею на тебе, що б ти робив?

— Тікав би! — не задумуючись, випалив упир.

— Логічно, — підтвердив Андрій, — слухай, а Гапчина справа до ранку може почекати?

Упир потер потилицю.

— Ну, може...

Андрій закинув оселедця за вухо.

— Тоді підставляй кухоль!

— Залюбки!

3

Настирний сонячний промінь проникав через дірку в риб'ячому міхурі, що заміняв у вікні скло, і бив сплячому Андрієві просто в очі.

— Сонце зішло... — сонно пробурчав козак, потягнувся, і раптом як ошпарений схопився на ноги, взявшись обома руками за шию.

— Фу! Цілий!

Навпроти нього, навалившись усім своїм тілом на стіл і моторошно хропучи, спав упир.

— Це ж треба таке! Заснути в одній хаті з упирем! — сам з себе дивуючись, похитав головою Андрій. — Гей, прокинься, дурню! — кинувся він до упиря. — Сонце зішло. Сховатись тобі треба — он, проміння вже просто в лице тобі б'є. Вставай, чуєш! — кричав Андрій і щосили торсав упиря за плече.

— Ох-ох-ох! Чом маленьким я не здох! — простогнав упир, кволо підвів голову і глянув на Андрія олов'яними очима. — Відчепись, важко мені...

Андрій підійшов до цебра з водою, набрав повний черпак, вернувся до столу і виплюснув воду в лице упиреві. Той одразу підхопився, зачепивши і перекинувши на підлогу кухоль з недопитою горілкою.

— Ти що, здурів?! — закричав упир, втираючи лице рукавом.

— Це ти здурів, що пику свою п'яну під сонце підставляєш!

Упир фиркав і втирався рукавом.

— Ти з глузду з'їхав, козаче! Ну і що, що сонце? Он горілку через тебе розлив, тепер у хаті смердить, як у шинку якому...

Андрій стояв і уважно дивився на упиря.

— Ніякої поваги до гостя, — невдоволено бурчав той.

— Ану, Мефодію, вишкірся!

— Ще чого! — ображено фиркнув упир. — Що я тобі — собака, щоб шкіритись?

— Вишкірся, кому кажу!

— Р-р-р-р...

— Де твої ікла? — здивовано спитав Андрій.

— А нема! — хитро посміхнувся упир.

— Тобто як — нема? — не зрозумів Андрій.

Упир сів на лавку.

— Кажу ж тобі, не всі упирі однакові. І взагалі, мені Гапка сказала, що я по-правильному називаюся не упир, а опир. Мрець, але добрий.

Андрій підійшов до упиря і, поклавши руку йому на плече, нахилився до нього.

— То, може, ти й перехреститися можеш?

Упир сильно замотав головою.

— А цього-от ніяк не можна. Як не крути, а я все-таки нечисть.

Андрій і собі опустився на лавку.

— А як же ти упирем став?

— Прокляли, — гірко зітхнув упир. — Відьма одна. Помер-то я від кулі, а вона, хай їй грець, тіло до життя вернула, от тільки щось там наплутала.

— Тобто як — наплутала?

— А біс її знає, — упир потер спітнілого лоба. — Гапка сказала, що, мовляв, душа моя в тіло якось не так вернулася, от я таким і став.

Андрій зітхнув.

— Виходить, — сказав він, намагаючись, щоб голос його звучав якомога серйозніше, — недоробила тебе відьма. Недороблений ти, Мефодію...

— Сам ти «недороблений», — образився упир.

— Ну, годі тобі, не ображайся, пожартував я. Ходімо краще в ріці похлюпаємося, — запропонував Андрій, встаючи.

— Сам «хлюпайся», — відмахнувся упир. — Намочив мене, що й до обіду не обсохну...

Андрій вийшов з хати і вузькою стежечкою подався до річки. Упир ішов слідом, щось безупину бурмочучи собі під ніс. Сонце тільки-тільки зішло і ще не встигло розсіяти ранковий туман, який клубився навколо острівця, густий і білий, мов молоко. Свіже і прохолодне ранкове повітря було сповнене стоголосим пташиним хором і кумканням жаб. Козак зняв чоботи і закатав шаровари.

— Знімай чоботи, — сказав він упиреві, — он, яка роса — вмить намокнуть.

Упир мовчки зняв чоботи і пішов за Андрієм. Коло самої води козак зупинився. Ріка була всуціль покрита туманом, в очеретах голосно хлюпалася риба.

— Точно не бажаєш скупатися? Легше стане, — перепитав Андрій

упиря, роздягаючись

— Точно не бажаю. Давай купайся, а я почекаю.

Залишившись наодинці, упир перестав бурмотіти, вище закатав свої шаровари й обережно ступив у туман. Коло берега води було по коліна. Походивши трохи, він розвернувся і вже було зібрався йти до берега, як раптом хтось міцно вхопив його за ногу.

— Ой-ой-ой! Утопленик! — заволав упир і, як ошпарений, кинувся до берега.

За мить з туману показалася задоволена Андрієва фізіономія.

— Дурню! — крикнув упир. — Ну тебе з твоїми жартами! Та якби серце моє билось, то вмить би перестало!

— Гарна водичка! — сказав Андрій, виходячи на берег підстрибом то на лівій, то на правій нозі. — Злякався, бідолашний? Бачу, упир із тебе нікудишній...

Упир відвернувся й ображено засопів. Козак швидко одягнувся, підійшов до нього і поплескав по плечу.

— Та годі вже тобі, жартів не розумієш, чи що.

— Це не жарти, це знущання, — буркнув упир.

— Гараз, ходімо підкріпимось — і до справи.

Козак швидко розпалив багаття і розігрів залишки вчорашньої каші. Їли надворі, сидючи на двох пнях. Упир їв кашу, як своє тіло.

— У-у-ух, як мені зле... Давно так не пив...

— Я, чесно кажучи, теж...

— О-о-ох, — простонав упир і відклав миску вбік. — Не можу більше... Ще трохи, і мене знудить... Я краще закурю і розкажу, з чим прийшов.

— Але ходімо в хату, — сказав Андрій і теж відклав миску з недоїденою кашею.

Упир дістав кисет з люлькою, закурив і пішов слідом за Андрієм у хату.

— Добрий, бачу, в тебе тютюн, Мефодію, — сказав Андрій, сів на лавку і почав розкурювати свою люльку.

— Цим тютюном зі мною один яничар розплатився. Поранений був, лікував я його. Пригощайся.

— Та ні, спасибі, дуже кріпкий він. А ти, значить, і бусурманів лікуєш?

— А яка різниця? — Мефодій стенив плечима.

— І то правда, — погодився Андрій. — Так з чим, кажеш, тебе Гапка послала?

Упир опустил голову, трохи помовчав і почав:

— Біда з Гапкою. Через місяць строк їй підходить: або згине, або, що гірше, — тієї Гапки, що ми знаєм, уже не буде.

— Про що це ти? — Андрій насупив густі брови.

Упир підвів голову і пильно подивився козакові в очі.

— Через місяць і шість днів виповниться рівно рік, як накликав я на Гапчину голову біду.

— Ти? — Андрій навіть не доніс люльку до рота. — Як?

— Давно це було. Багатьох уже й могили травною поросли. Був я в ті далекі часи чумаком... Так-так, не дивуйся, старий я вже,

як світ, а ти зі мною жарти дурні жартуєш... Було мені на ту пору тридцять з гаком, а жінкою та родиною все ніяк не виходило обзавестися. Чумакував, вільним був. У Крим їздив по сіль, у Перекопі часто бував, ну і зустрів там татарку-чорнявку. Зав'язалася у нас з нею любов. Справа молода, сам розумієш...

Побув я в Перекопі з місяць і повернувся додому, а мені батько мій старий вже й наречену підшукав. Приглядився я — нічого дівка, хороша. Ну, ми весілля й відгуляли. Через рік я з чумаками знову по сіль поїхав, а в Перекопі мене татарка зустрічає. Чекала, каже. Ну, я їй усе по-правді й розказав: що одружився, що жінка от-от народить, і що, мовляв, час стосунки наші припинити. Отут-то біда й почалася, — упир перевів подих. — Як скажена, кинулася вона на мене. «Коли не моїм, — каже, — так нічиїм не будеш!» Я їй і так і сяк заспокоїти намагався, а вона — ну ніяк. «Нічиїм не будеш!» — кричить. З горем навпіл я від неї відкараскався, того ж вечора ми наладували вози сіллю і відправилися додому.

Недалеко ми відійшли від Перекопа... Вночі на нас напали... Перебили всіх... Я одержав кулю просто в серце... Хай так би вже воно й було... Лежав би я собі в землиці... Так ні ж! Татарка, щоб мені помститися, демона в поміч призвала, щоб зробив її відьмою. А за послугу демон душу зажадав, так та й погодилася... І стала упирихою. А як нагнала наші вози, дивиться, мертві усі лежать, і я серед них. Стала вона тоді над тілом моїм заклинання страшні промовляти, щоб до життя мене вернути і послати упирем, як прокляття, на весь мій рід... — Голос упиря надломився, і він змовк. Згодом продовжив: — Передати тобі не можу, що я відчув, коли відкрив очі! Це був такий жах! Перше, що я побачив, — її посиніле лице, перше, що почув, — її зловісний сміх. Вона скажено сміялася і скакала кругом мене, піна бризкала з її ікластої пащеки мені в обличчя... Але в чомусь вона таки прорахувалася. Додому я, звісно, не повернувся, і для всіх умер. Потім довго поневірявся і мучився, а згодом виявив у собі несподіваний дар — лікувати людей. Гапка каже, що це я прийняв разом зі своєю новою природою. Оселився в лісі, у хижці на кшталт твоєї, люди стали до мене приходити. Звичайно, вони не знали, хто я насправді... А потім, набагато пізніше, я зустрів Гапку. Розказав їй цю історію, і вона згодилася мені допомогти.

— У чому допомогти? — перебив упиря Андрій.

— Допомогти піти з цього світу, — відповів упир.

— І чого ж ти все ще тут? Адже, щоб піти звідси, великого розуму не треба. Пустив би собі срібну кулю в чоло, або...

— Осиковий кіл, — продовжив Мефодій. — Авжеж, на перший погляд усе просто. Тільки от проблема одна є: невідомо, куди душа моя портапить, розумієш?

— Чесно кажучи, не дуже.

— Цілком імовірно, що вона потрапить прямо в пекло, але може бути й гірше — до тієї відьми, що мене таким зробила. Тоді я повернуся знову, але вже зовсім іншим, справжнім упирем.

— Тепер ясно, — задумливо сказав Андрій. — І що ж придумала Гапка?

Упир мовчки опустив голову.

— Ну, не тягни, кажи...

— Я намагався відмовити її, переконати, що є інший спосіб, більш безпечний... Але вона наполягала на своєму. — Упир витер долонею спітніле чоло.

— Ну?..

— Вичитала вона десь, що демон, який татарку відьмівською силою наділив, являється своїм жертвам в образі смертного. Якщо встромити йому в серце срібний клинок, то він сконає, а разом з його смертю позбавляться сили й ті, кого він нею наділив, і тоді...

— Ти вільний, — продовжив Андрій. — І ви, звичайно, цього не зробили?

Мефодій важко зітхнув і знову провів рукою по спітнілому чолі.

— Ото ж то й воно, що зробили.

— Ви викликали демона?!! — Андрій увесь пополотнів. — Що з Гапкою?

— Поки що все добре, якщо можна так сказати.

— Демон з'явився?

— З'явився... Це я в усьому винен, я навчив її заклинань...

— Розкажуй.

Упир устав і пройшовся по хаті.

— У ніч на Купала намалювала вона на підлозі знак упиря і проказала заклинання. Відразу ж у двері постукали. Гапка відчинила двері й відскочила назад. До хати ввійшов високий чоловік, одягнений не по-нашому: чорний балахон з каптуром, чорні штани, високі чоботи зі шпорами, волосся теж чорне, гладко зализане назад і зібране в хвіст, обличчя бліде аж синє. «Ну здрастуй, Гапко», — прошипів він, як змія, і тут же помітив мене. Хвилю помовчав і розреготався. «А я ж то, — каже, — думаю: навіщо це я білій відьмі здався, а тут ось у чім справа!» — він махнув пазуристою рукою в мій бік, а потім скочив до Гапки, схопив її за ший і підняв у повітря однією рукою. «Тобоя я займуся пізніше, — прошипів мені, — а от з Гапкою твоєю все одно каші не зварить, то хоч повечеряю нею!» І вже було розкрив свою зубату пащу, як Гапка з останніх сил дістала з-за пояса срібний клинок, що ми спеціально в коваля замовили, і встромила його прямо в серце нечистому.

Андрій дивився на упиря широко розкритими очима.

— І що?

— А те, що здох демон, розсипався порохом, а порох відразу вітром підхопило і винесло з хати через димар.

— Ну, а що ж вас тепер непокоїть? Хоча... Якщо ти тут, значить, це ще не кінець.

Упир ствердно кивнув головою.

— Найбільше мене стривожило те, що розсміявся він, падлюка, коли клинок у серце одержав. Гапка переконувала мене, що, мовляв, демон розсміявся конаючи і що пішов він безповоротно,

але не вірилося мені. Занадто вже все було просто. Я вирішив у всьому цьому розібратися якнайшвидше. І через три дні я вже був у Трансільванії...

— Де?

— У Трансільванії, кажу.

— Виходить, ти можеш літати вертунцем, — не спитав, а радше зауважив Андрій.

— Можу. Там я прожив місяць в одного графа. Мерзенний тип, запеклий вампір. Нашим упирам до нього далеко.

Андрій заклацав пальцями.

— А, знаю... Як же його?... Ну, чув я дещо про нього... І що ж ти в нього висидів?

— У графа того є книга, точніше, відразу скажу, була, бо я її поцупив... Це «Книга Мертвих». Він мені її довго не хотів показувати...

— Слухай, а як же ти приховував від нього, що крові не п'єш? — перебив Андрій.

— Ой, не питай, — Мефодій криво усміхнувся. — Він мене попервах запрошував на полювання, але я відхрещувався, як міг, мовляв, споживання їжі — справа дуже особиста, і полювати я звик сам. І поки він носився околами, я попивав у корчмі пиво і загравав до місцевих дівок. Але ж ти сам розумієш, що так довго тривати не могло. Якось я хильнув зайвого, забувся і став проти світла. Уявляєш? Бачив би ти, як вони сполошилися! Одразу ж за кілки похапалися, я ледве ноги виніс. Правда, пощастило мені тоді: граф тієї ж ночі показав мені книгу. А під ранок я заліз у схованку, поцупив книгу — і шукай вітра в полі...

— І що ж ти в книзі вчитав?

— Небагатоцько, але досить, щоб зрозуміти, що коли нічого не зробимо, то кінець і мені, і Гапці. Срібним клинком ми позбавили демона тілесної оболонки рівно на рік.

— А що ж через рік?

— А через рік демон повернеться, голодний і злий, і потрібна йому буде саме Гапка.

Андрій задумливо кивнув.

— Ясно... Я піду з тобою... Зроблю все, що зможу і, як треба буде, то й головою покладу, але... Невже немає нічого, що може його зупинити?

Упир пильно глянув Андрієві в очі.

— Не перебивай, я ще не закінчив. Коли я гортав книгу, Гапка стояла у мене за спиною і раптом скрикнула. Я обернувся і запитав, у чому річ. Вона вказала мені на один рядок: «Я ці знаки знаю, — сказала вона, — я можу намалювати їх навіть із заплющеними очима. Те ж саме написано на шаблі одного мого знайомого козака».

Андрій підскочив, як змією вжалений, і схопив упиря за плечі.

— Ти знаєш, що там було написано?

— Заспокійся, козаче, заспокійся. Коли я ввійшов у хату, на столі в тебе лежав клопоть паперу, а на ньому були такі ж

знаки.

— Це був додаток до листа, — схвильвано і ніби виправдовуючись, сказав Андрій. — До листа у Ватикан, одному знайомому ченцеві, він обіцяв розшифрувати...

— Не зміг би. Це мова мертвих, — перебив Мефодій козака.

— Це заклинання.

— Ні.

— А що ж?

— Радше інформація. Якщо все це скоротити, то можна перекласти так: «Смерть вічних».

Андрій опустився на лавку.

— І все? — здавалося, він був розчарований.

— Ні, не все. Можна глянути на твою шаблю?

Ще покупавшись, Андрій почепив шаблю на пояс, тож тепер вона була при ньому. Він вийняв шаблю з піхов і поклав на стіл. Упир якийсь час дивився на неї, а потім злегка торкнувся клинка пальцем, і тієї ж миті, мов ошпарений, відсмикнув руку й показав палець Андрієві.

— Я так і знав...

На пальці була червона цятка — знак опіку.

— Вводить, це, все-таки, заклинання? — запитав Андрій.

— Ні, — відповів упир, — Гапка сказала, що справа у вогні, на якому шаблю викували.

— І чим же цей вогонь особливий?

— Вогонь принесений з Єрусалима, — пояснив упир. — З церкви Гробу Господнього.

— Я це знаю.

— А чи знаєш ти, що коли, приміром, ранити мене звичайним списом, шаблею або кулею, то страждати від такої рани я буду рівно один день, а наступної ночі від неї і сліду не лишиться?

— Знаю. Так само в перевертнів, вампірів і відьом.

— А от якщо мене ранити твоєю шаблею, то рана ця не заживе ніколи.

— Це ти вичитав у «Книзі Мертвих»?

— Так. Вільше того, твоя шабля може поранити і навіть убити не тільки тіло, а й найчорнішу душу. Тепер зрозумів, як можна допомогти Гапці?

— Тепер зрозумів! — Очі Андрія засвітилися невимовною радістю — здавалося, він от-от схопиться з лавки і затанцює.

Мефодій встав і відійшов до вікна.

— Не зрозумію, з чого ти так радієш...

— Як це з чого? — Андрій засунув шаблю до піхов. — Посічу я того демона на мілку капусту, і справі край!

Упир гірко всміхнувся і похитав головою.

— Не кажи «гоп!», поки не перескочеш, Андрію... Демон той дужий, як сам сатана, чи впораєшся?

Андрій стенив плечима.

— А куди діватися? Як кажуть, двом смертям не бути, однієї не минути...

— А я-от — яскравий приклад протилежного, — іронічно зауважив упир.

— Гаразд, Мефодію, не будемо гадати наперед, — сказав козак і встав. — Давай в дорогу збиратися...

Раптом упир різко підняв руку, і Андрій змовк.

— Тихо! Хлюпається хтось... І точно не рибина.

Козак і упир притихли. В очеретах хтось лунко хлюпався і фиркав. Потім хлюпання враз припинилося, а через мить знадвору долинуло чвакання мокрих чобіт.

— Ох-ох-ох, житіє моє тяжке... Ти вдома, Сивий?

— Розслабся, свої, — полегшено зітхнув Андрій.

Упир здивовано звів брови. Надворі хтось виливав воду з чобіт.

— Сивий? Так ти вдома?

Упир схопив Андрія за руку.

— Не відкривай, — прошепотів він, — це не людина, нутром чую.

Андрій поплескав упиря по плечу.

— Розслабся, кажуть тобі — свої, значить свої, — і крикнув голосно: — заходь, Никодиме! А ти, — сказав упиреві, — сядь.

Двері відчинилися, і на порозі з'явився невисокий, кремезний і кривоногий чоловік — з довгою, аж до пояса, бородою, у грубій полотняній сорочці й полотняних штанах. У руках він тримав чоботи. Довге, скуйовджене волосся і борода, втім, як і весь чоловік, були мокрими, і визначити їх колір було важко. У прибулого були великі карі очі, густі, кошлаті брови, ніс картоплиною, а губи, як вареники, — великі й бліді. Під очима темніли синці.

— У тебе гість? — ще з порога спитав чоловік низьким, хрипливатим голосом, забачивши упиря. — Я не завадив?

Андрій зробив жест рукою.

— Ні, заходь, заходь.

Гість лише переступив поріг, як одразу став принюхуватися, водячи

носом у повітрі, як хорт.

— А що це в тебе, Сивий, так горілочкою пахне?

Погляд його впав на перекинутий на підлозі кухоль і тут-таки перескочив на бутель, що стояв під столом.

— Чуеш, Сивий, життя моє тяжке... Це що, горілка? — спитав він, вказавши на бутель смішним, схожим на лопату пальцем.

Андрій кивнув.

— Ох, козаче, похмелитися б, а то життя моє...

— Слухай, Никодиме, — обірвав його Андрій, — кінчай ти оце гниле діло, тобі до знахаря треба, щоб із запою вивів. А на бутель не косися, на тебе й так дивитися гидко. До речі, можу порадити доброго знахаря, ось він! — Андрій вказав на упиря.

— Годі тобі, Сивий, не знущайся, — обурено сказав чоловік. — Знахаря! Не треба він мені, коли захочу, сам кину. — Він почухав бороду і додав: — Я, щоб ти знав, уже другий день, як одну лише воду п'ю.

— О-о-о! — протягнув Андрій з відчутним сарказмом. — Це за останні-то два місяці?... Подвиг, подвиг...

— Та ну тебе, — махнув чоловік рукою, — не наллеш, не помру... Та й у справі я до тебе взагалі-то...

Упир весь цей час мовчав і з цікавістю розглядав прибулого.

— Водяник? — запитав він нарешті.

Чоловік широко посміхнувся, оголивши неприродно білі широкі зуби, і присів на перекинутий цебер.

— Ага. А ти на правду знахар? — запитав він, не перестаючи посміхатися, але вже по хвилі його посмішку як вітром здуло. — А щоб мене трясовиця затягла! — вигукнув він, пильніше придивившись до знахаря. — Так це ж упир!!! Їй-богу упир, або я таки допився!

— Ні, не допився, таки упир, — підтвердив Андрій.

Водяник похитав головою.

— Ех, Сивий, Сивий... Вже й з нечистю знаєшся! Докотився...

Упир зневажливо скривився.

— Чия би собака гарчала, а твоя б мовчала! Сам-то ти хто?

Водяник гордо підняв голову.

— Я — створіння природи, а от ти — нечисть!

Упир фиркнув.

— П'янчуга ти болотяний, а не «створіння»...

— Цить ви! — різко обірвав упиря Андрій. — Завелися, як баби базарні... Никодиме, — звернувся він до водяника, — це Мефодій, упир. Мефодію, оцей бородань, — вказав на чоловічка, — водяник Никодим. І, як на мене, то обидва ви — нечисть, так що давайте на цьому покінчимо... Отже, Никодиме, у справі, кажеш, прийшов? Ну так я слухаю...

Никодим знову почухав бороду.

— Пам'ятаєш, Сивий, ти оце якось просив мене дещо добути тобі з дна?

— Ти диви, не забув, — розсміявся Андрій.

— Так я тее... ну, готовий...

— Пізно, добули вже.

— Та ну? — здивувався водяник. — Хто?

— Русалка.

Водяник зареготав.

— Жартуєш, Сивий, а мо' й брешеш?

Андрій показав шаблю. Водяник, очевидно, пізнав її, позаяк реготати перестав.

— Ух ти! Як же це вона тобі... Як же це ти її вмовив? — спитав украй здивований водяник.

— Ну, ти ж знаєш їхній нездоровий потяг до всіляких там гребінців і шпильок...

— Ще б пак! Мені та й не знати!

— Так-от: був у мене один гребінь, з-за моря я його привіз. Відібрав там у чаклуна місцевого, він ним русалок у кабалу затулював, щоб вони йому діставали з морського дна затонулі скарби. Знав, негідник, що коли побачить русалка гребінь його, то відразу ж і почне ним коси розчісувати... І що за звичка дурна? Земна дівчина, так та зроду чужий гребінь не візьме, а ці...

— Що правда, то правда, — перебив його Никодим і знову почухав бороду.

— Чого це ти чухаєшся весь час?

— Так завшивів, зараза...

Упир ледве стримав сміх.

— Чого шкіришся, кровосос? Між іншим, це ще один доказ того, що я таки створіння природи... Продовжуй, Сивий.

— Ну, — продовжив Андрій, — гребінь я в чаклуна відібрав, а самого в море кинув. Не думав я, що гребінь мені згодиться, а воно ач як вийшло...

— І ти піймав русалку? Ех, Сивий...

— А що мені лишалося робити?! — обурився Андрій. — Ти ж запив...

Упир ехидно посміхнувся.

— І, чесно кажучи, коли русалка діставала мені шаблю, то гребеня на ній уже не було... Ми з нею розговорилися...

— Ти ще скажи, що познайомилися, — перебив козака Никодим.

— Ні, — відповів Андрій, — імені свого вона не сказала... Які ж вони цікаві, ці русалки!.. Ім'я їх — то, бачте, діло особисте, інтимне, так сказати, а свої принади всьому світу напоказ виставляти — так це завжди будь ласка!

Водяник пирснув.

— А тобі чим зле?

— Та я нічого ж не кажу...

— Ото ж бо!

— До річці, Никодиме, вона тебе знає. Каже, бачила тебе з чорнявкою, коли ви зі скелі пірнали.

— А-а-а-а-а! — протяжно сказав водяник і ляснув себе долонею по чолі. — Згадав, згадав!

— Вона тобі привіт передавала.

— Спасибі, — водяник вдячно кивнув головою.

— Ну, а з чорнявкою твоєю як? Відійшов уже?

Водяник відречено махнув рукою.

— Відійшов, ну її в болото... Вона там на одного козака запала, так у вир затулюла...

— Уже? — здивувався Андрій.

— Ага. Тепер сидить на дні, над трупом тужить та раків відганяє!

Тут водяник злісно почухмарив потилицю.

— Ух, як гризуть, гади!

— А пити як кинув?

— Як кинув? А так-от, — невдоволено буркнув водяник. — Заборгувався я кругом, не наливали більше, так я вночі в курінь козацький заліз, і піймали мене... Вирішили стратити, як злісного крадія і п'яницю. Зашили в мішок і зі словами: «Хоч раз у житті водиці попий, бузувіре!» — кинули в Дніпро.

Тепер розсміялися всі троє.

— Никодиме, а можна спитати? — озвався упир.

— Ну, питай, — водяник з-під лоба глянув на упиря.

— От ти кажеш, заборгувався кругом... А знаєш, скільки на дні добра всякого лежить?! Що тобі вартує раз-другий пірнути, га?

— Нічого не вартує, — відказав водяник, — тільки я сп'яну не пірнаю.

— Ну, прохмелився б...

— Та ж не вдавалося ніяк.

— О-о-ох, — простогнав упир, — а я от ніколи не похмеляюся — дивитися на неї не можу опісля...

Никодим співчутливо закивав головою.

— Відний ти чоло... Себто як? Ти що, п'єш?!

— Буває, — зітхнув упир.

Водяник здивовано глянув на Андрія.

— Не бреше, сам бачив.

— Оце так!

— Ну, гаразд, хлопці, ви тут побалакайте, а я в заплаву, у мене там трохи червінців сховано... Скоро буду, — сказав Андрій і попрямував до дверей.

— Чуєш, Сивий, а він мене... не того? — запитав водяник і з острахом глянув на упиря.

— Не бійся, «не того», — відповів Андрій і зачинив за собою двері.

Мефодій тут-таки жартома скорчив хижу фізіономію.

— Ням-ням-ням, бу-бу-бу... Ох, зголоднів я!..

Водяник, мов ошпарений, схопився і з криком кинувся до дверей:

— Сивий! Ой, зжере він мене, гад, зжере! — і з переляку став смикати двері на себе, забувши, що відчиняються вони назовні. А упир тим часом тихо підійшов ззаду й опустив руку водяникові на плече. Той відразу змовк і від страху втягнув голову в плечі.

— Та заспокійся ти, — сказав упир. — Хіба не бачиш — день білий надворі!.. Та й ти не в усипальні якійсь, а в хаті...

Водяник повільно повернувся.

— А й справді, день... Та й сонце тобі просто в пику б'є... Як же це так? — Вигляд у нього був зляканий і здивований водночас.

— Довго розповідати. Сядь і заспокійся.

Упир вернувся до столу і сів на лавку. А Никодим, кульгаючи, підійшов до цебра, узяв його і поставив у куті коло ліжка, прямо під іконою.

— Ти вже даруй, — непевно сказав він, — але мені так спокійніше буде.

— Будь ласка, будь ласка, — байдуже буркнув упир.

Никодим всівся на цебер і зайшовся хвацько чесати потилицю і бороду.

— Що, несила самому вивести цю погань? — упир співчутливо глянув на водяника.

— Ага. Я вже й пірнав — не дохнуть, зарази.

— Можу допомогти.

— Як? — недовіжливо покосився водяник на упиря.

— Простим, загальновідомим способом.

Андрій сів у човен і віштовхнувся веслом від берега. Човен ковзнув по воді, спритно огинаючи зарості очерету, — козак вправно працював веслами, прямуючи до лише йому одному відомої схованки в заплавах. Десь за півгодини він прибув на місце.

За схованку слугувала невеличка ямка посеред острівця, накрита лядою, устелена дерном і присипана листям так, що знайти її було неможливо. Та й, зрештою, шукати її тут було нікому.

Узявши зі схованки трохи золотих дукатів і цехінів, козак повернувся до човна і незабаром уже підпливав до острівця, де стояла його хатина.

Ще здалека Андрій почув чийсь регіт, що долинав з острівця, а підпливши ближче, побачив таку картину: коло самої води рачки стояла дивна істота і розглядала своє відображення, повертаючи свою лису головою з великими лапатими вухами то в один бік, то в інший, ніби милуючись собою. А ззаду істоти хтось качався в траві, захлинувшись від сміху. Почувши хлюпання весел, істота підвела голову. Карі очі світилися непідробною радістю, а на обличчі грала широка, на весь рот, посмішка, сяючи неприродною білизною зубів.

Андрій пристав до берега і вистрибнув з човна. Никодим підвівся і погладив свою лисину.

— Ну як я тобі, Сивий? Помолодів?

Упир, усе ще тримаючись за живіт, теж підвівся. Андрій кинув весло на траву.

— Еге ж, куди вже далі! Твоя робота? — звернувся він до упиря.

Той, сміючися, кивнув:

— Чия ж іще?

— Ну ти й шкуродер, Мефодію.

— Нічого подібного, — скривився упир. — Ти бачив, як він чухмарився? Вони ж його живцем загризли б! Та й йому подобається...

Никодим закивав лисою головою.

— Подобається, подобається! А то дався вже мені взнаки цей мурашник! Та й голові легше стало...

— Ну, подобається, то подобається, — сказав Андрій, — тільки тепер, — ти вже не ображайся, — дуже вже на євнуха став ти схожий.

4

— Тому-то я так і сміявся, — пирснув упир.
— Ти, — перебив його Андрій, — не сміявся, а іржав, як кінь! Я тебе чув ще за версту звідси... Гаразд, показалися, і годі... Ходімо в хату, присядемо перед дорогою.

Усі троє зайшли в хатину. Андрій і Мефодій сіли на лавку, а водяник вмовився на цебрі і став зиркати то на упира, то на козака.

— А що, Сивий, далеко зібрався?

— А тобі яке діло?

Водяник став водити босими ногами по підлозі, згрібаючи розсипане сіно в купку.

— Та я так... Не на Черкаси бува?..

— Може, й на Черкаси... А що?

— З собою не візьмеш?

— З якого це дива? — Андрій здивовано глянув на водяника. — Літо, вважай, надворі, хлюпався б собі в заплавах!

Водяник шмигнув носом і за звичкою почухав потилицю.

— Розумієш, Сивий, дуже вже прив'язався я до людей, сумно мені тут одному, нудьга зелена... — Никодим дивився кудись удаль. — А оце ж пам'ятаєш, ми з тобою зимували на хуторі минулої зими?

— Ну?

— Там млин водяний, мене ще мельник помічником до себе запрошував...

— Помічником — водяника! — розсміявся упир. — Нічого не скажеш, хитрий мельник!

— Так він і знати не знав, хто я, — відмахнувся Никодим. — Ну то як, візьмеш, Сивий? — водяник з надією глянув на козака.

— А відкіля ти знаєш, що я саме на той хутір збираюся?

Андрій підозріло глянув на водяника, а потім перевів погляд на упира. Упир одразу взявся розглядати стелю, ніби він тут ні при чому.

— Гаразд, гаразд, ну, проговорився, поки цилюрикував, — зізнався Мефодій, — ну, буває... Та й він, як видно, не ворог тобі...

Андрій втупив в упира твердий погляд.

— Цей — не ворог, навіть друг. Але надалі будь уважнішим і стеж за тим, що й кому говориш.

— Добре, вибач, — винувато кивнув упир.

— Гаразд, збираймося.

— Так береш?.. — водяник радісно підскочив.

— Кажу, збираймося, значить, беру.

Андрій дістав з-під лавки невелику обковану залізом скриньку і відкрив її. У скриньці лежали два пістолі і добра жменя

куль. Половина з них були срібними. Засунувши пістолі за пояс і причепивши порохівницю, Андрій поправив шаблю і зняв з полиці невелику торбу.

— Ну все, йдемо.

Усі троє вийшли з хати і попрямували до човна.

— Никодиме, — звернувся до водяника Андрій.

— Що?

— Вдягни чоботи. Поплинеш не за човном, а в човні.

— Ага, — погодився водяник, і, якусь мить помовчавши, запитав: — Чуєш, Сивий?

— Ну, що ще?

— Е-е-е... А що таке «євнух»?

5

Ніч опускалася на безкрайній степ. Повітря наповнювалося свіжістю і прохолодою, що їх приносив легкий вітерець з Дніпра. Міриади зірок обсипали небо, куций серп місяця освітив своїм м'яким сріблястим світлом безбережне роздолля степу.

Вітерець шелестів морем високих, у пояс, трав, а посеред цього моря зяяло провалля глибокого яру, на дні якого виляся тоненька стрічка струмка з чистою і прохолодною водою. Схили яру були дуже крутими, а подекуди навіть грізно нависали над струмком. Тут завжди було свіжо і прохолодно, пахло корінням, землею і сирістю. Але не цієї ночі.

Цієї ночі у яру панував важкий, задушливий сморід. Місячне світло ледь-ледь проникало вглиб, але, не зважаючи на це, на дні яру без зайвих зусиль можна було розгледіти три згорблені фігури.

— То як, ти кажеш, він називається? — неприємним басом прохрипів один із трьох.

— Характерник, — відповів йому ще більш неприємний голос.

— Розповідай, — прохрипів третій, якимось дивно закректав і відкашлявся. — Тьху, ніяк не перетравлю тієї дохлої лисиці, що вчора знайшов.

Перший захрюкав і зарохкав, що, очевидно, означало сміх.

— Кінчай іржати, справа серйозна! Він нашого брата порішив, а ви шкіритесь.

— А братик нічогенький був! — хрюкнув перший.

— Ага, смачненький! — додав другий.

— Заткнися, Хряче! І ти, Пацюче, писок стули. Знайшли чим хизуватися: брата рідного зжерли!..

— Та годі тобі, він і так мертвий був, — озвався Хряк.

— Та й ти теж їв, — вставив Пацюк, — так що кінчай патякати, Гробаку.

— Так, але вбив-то його характерник!

Гробак встав і розігнувся. Росту він був невисокого, кремезний, широкоплечий, але сутулий. Довгі руки звисали мало

не до землі. Розгледіти обличчя в темряві було неможливо.

— Помститися йому треба, — прогарчав він, — а то ще й нас прикінчить.

Хряк почував за вухом і запитав:

— Ну, так розкажи нам, хто він такий, отой характерник?

— Чаклун козацький.

— І що ж він може, цей чаклун? — поцікавився Пацюк, і в його голосі чулася легка іронія.

— Що може? — повторив Гробак. — Туману в очі може напустити, і ви кинетеся не на нього, а на тінь, що він її вичаклує. Він знає купу заклинань, щоб нашого брата зі світу зводити. Може бути за панібрата з нечистю всілякою, але тільки не з нами — вурдалаків він люто ненавидить і нищить скрізь, де тільки стріне. На додачу, як і всякий козак, вміло орудує шаблею. Ясно?

— Ясно, — хрюкнув Пацюк.

— Не ясно лише одне, — сказав Хряк, — де нам його шукати? І взагалі, ми що, втрюх на нього підемо? Одні?

Десь недалеко почулося вовче виття.

— Ні, не одні! — голос Гробака пролунав зловтішно. — Нам навіть шукати нікого не треба, сам найшовся.

Вовкулаки затихли і прислухалися: вовк знову завив, і вже десь зовсім поруч.

— Ні, здається, не вовк це виє... — тихо прохрипів Хряк.

Раптом на одному з боків яру в місячному сяйві вималювалася чиясь велетенська постать. Згори посипалася глина, і в яр стрибнула якась здоровенна потвора. Хряк і Пацюк притиснулися до прямовисної стіни яру і грізно загарчали. Потвора одразу відізвалася низьким, утробним риком. Уперед виступив Гробак.

— Тихше, тихше, Василю. Свої це.

Потвора була завбільшки з теля. Стояла на чотирьох лапах, причому передні були помітно довшими. Ступивши кілька кроків уперед, вона опинилась у смузі місячного світла. Дуже тіло напружено грало м'язами. Могутні груди важко здіймалися, як від швидкого бігу. Голова потвори була жахливою подобою людської, з масивною шелепою і величезними іклами. Потвора загарчала й вишкірилася.

— Хто такі? — спитала.

— Це, — Гробак вказав на двох вовкулаків, — мої брати — Хряк і Пацюк. Не забувай, Василю, в нас угода, ми разом.

Потвора сіла на задні лапи.

— «Разом»! Дав би я вам «разом»! Перевертень разом з вурдалаками — такого ще світ не бачив!.. На що лише не доводиться йти, аби того чаклуна в могилу звести...

— І за що ти нас так не любиш? — прохрипів Гробак якнайприязніше.

Перевертень знову вишкірився, продемонструвавши величезні ікла.

— А хоча б за оцей сморід! Від вас же тхне, як від розритої могили!

— Ну, не всім же пахнути, — філософськи зауважив Гробак і

стенув плечима.

—Коротше, — гаркнув перевертень, — давайте до справи і скоріше з нею покінчимо. Гей, ви! — звернувся він до двох вурдалаків, що все ще стояли поодаль, не наважуючись виступити вперед. — Підійдіть сюди, нічого вам мене боятися.

Хряк і Пацюк обережно наблизилися до перевертня.

—Говори, Василю, ми тебе слухаємо, — прохрипів Гробак і всівся навпроти перевертня; його брати сіли поряд.

—Характерник зупинився в моїй корчмі, — почав перевертень, — у хаті заночувати не побажав, ліг надворі. З ним двоє: один лисий, як бубон, все зуби скалить, а другого я не розгледів. Схоже, що чумака. Побачив мене і відразу став за чаклуна

ховатися, не збагну, з чого б це... А я, щойно вони з'явилися, одразу ж із корчми ходу дав, бо якби розкусив мене чаклун, то порішив би на місці. — Перевертень задер голову і протяжно завив. — Жити не дає, проклятий! Так наче медом йому в моїй корчмі намазано. Минулої зими тиждень у мене пробув, а я собі зад по ярах відморожував! Спасибі, Гробаку, ти хоч попередив заздальгидь, хто він є — а то вже й не жити б мені на світі!

Гробак зумисне низько вклонився.

— Завжди радий прислужитися, Василю, завжди радий! То як діяти будемо?

—Він нам справу полегшив, надворі ліг, таке рідко коли випадає, — перевертень моторошно осміхнувся. — Оточимо його зусібіч. Навіть коли й зачує нас, від чотирьох йому не відбитися, на шматки порвемо!

—А ті двоє? — насмілився озватися Пацюк.

— З ними, гадаю, проблем ніяких, у них навіть зброї не було...

Вурдалаки вдоволено замуркотіли.

—Оце потіха буде, оце вже погуляємо!

—Вперед! — гаркнув перевертень.

Вурдалаки спритно, як павуки, вилізли з яру, а перевертень вистрибнув слідом. На мить усі четверо зупинилися. В цю мить якась чорна тінь на секунду закрила собою місяць.

—Що це було? — прохрипів Хряк.

—Кажан, — відповів Гробак, — не звертай уваги.

—Здоровенний, — зауважив Пацюк, і всі четверо кинулися нічним степом у напрямку далекого вогника корчми.

Андрій і Никодим сиділи на колоді біля багаття, розведеного трохи далі від корчми, де вони щойно повечеряли і роздобрилися холодним пивом. Упир раптом кудись зник. Він зник разом з хазяїном корчми, який, до речі, зникав усякий раз, як тільки Андрій сюди навідувався. Завжди, коли козак про хазяїна запитував, дружина його відповідала якимось непевно: то він раптово заслаб і зліг, то подався кудись у справах... А минулої зими, коли Андрій тиждень жив тут, хазяїн узагалі з дому зник, та так, що ані дружина його, ані дочка не знали, куди він запропав. І сьогодні, щойно побачив Андрія, так теж забігав, заметушився – і зник. Але найдивнішим було те, що разом з ним кудись пропав і Мефодій...

Мефодій відразу повівся досить дивно, лише переступив поріг корчми: став тривожно оглядатися навсеред і якимось дивно пригнуватися. А як тільки забачив хазяїна, так сховався за Андрія, а потім заявив, що в нього невідкладні справи, навісось узяв з Андрія клятву, що той не ляже спати в хаті, і зник.

І от минуло вже години зо три, як Мефодій подався у «невідкладних справах». Никодим неприховано позіхав.

– Все, Андрію, ти як собі хочеш, а я – на горщик і в люлю! Дуже вже спати хочеться!

Водяник якийсь час понишпорив двором, приніс купу соломи, розстелив поодаль від багаття, влігся, згорнувшись калачиком, і відразу засопів. Але вже через кілька хвилин він кріпко заговтузився у своїй соломі, перекинувся на другий бік і невдоволено пробурмотів:

– І що це йому в голову стрілило надворі спати, коли корчма поруч! Вночі в степу-то холодно!

Андрій узяв кілька гілочок хмизу і кинув у багаття.

– Не знаю, Никодиме, я його вперше таким бачу. Хоча і знаю всього-на-всього кілька тижнів, але все-таки...

Андрій змовк. Водяник сів, по-турецьки схрестивши ноги, чим розсмішив козака.

– Так, Сивий, тільки не називай мене знову євнухом, а то розкажу Гапці, чим ти займався в Черкасах минулої зими!

– Все, все, здаюся, не буду більше... – Андрій жартома підняв руки вгору.

Водяник устав, пройшовся і сів поруч з Андрієм.

– Сивий, ти йому довіряєш?

– Не знаю. Мабуть... – Андрій задумливо подивився на вогонь. – Надто вже багато він знає...

Водяник узяв гілочку і розворушив багаття.

– У цьому-то і вся сіль! Може, він тобі пастку лаштує, а ти ведешся, як останній лопух...

– А може, з неї витягає, – зненацька пролунав із темряви голос упиря, а через мить показався й він сам.

Водяник злякано підхопився на ноги.

– Фу-у! – видихнув Никодим. – Вкотре прошу тебе, Мефодію: не

роби так!

— Вибач, — упир підійшов до багаття і сів на колоду. Андрій уважно глянув на нього.

— Ну, і як твої «невідкладні справи»?

— По-перше, — почав той стурбовано, — справи не мої, а твої. І скажу чесно, справи кепські...

— Та невже? — в голосі Андрія чулася відверта іронія.

— Авжеж, — продовжив упир тим же стурбованим тоном. — Чи знаєш ти вовкулаку Гробака?

— Гробака? Знаю, — сказав Андрій. — Особисто, щоправда, не знайомий, але... Кілька років тому я порішив його родича, здається, брата. І, подекуять, він заприсягся помститися мені...

Мефодій встав і озирнувся довкруг.

— Отож присягу він свою тримає... Саме зараз оцим степом сюди мчить Гробак з іще двома вурдалаками і перевертнем на ім'я Василь. А Василь, до речі, є не хто інший, як хазяїн цієї корчми, і саме він їх і веде... Дуже вже зачастив ти сюди, життя їм від тебе нема... Видать, добряче місцевій погані насолив! Так що, козаче, нам треба негайно змудрувати, як би то краще зустріти наших нічних гостей. Бо ж зараз ми від них ніде не сховаємося, а вони мчать сюди з твердим наміром повечеряти нами.

Андрій встав і поправив шаблю.

— Ну, тоді ласкаво просимо, тільки навряд чи в них щось вийде.

Упир підійшов до Андрія і поклав пазуристу руку йому на плече.

— Їх четверо, і вони збираються оточити нас і напасти з чотирьох боків. Ти їм туману в очі напусти. Двох вурдалаків я беру на себе, а тобі лишиться перевертень і Гробак. А водяннику краще сховатися на скирті, що в дворі.

Никодим, який до цього часу лише тривожно оглядався довкола і голосно сопів, грізно змахнув руками і закричав:

— Ще чого! Щоб я на скирті переховувався?! Не дочекаєтеся! Один вурдалака мій!

Упир здивовано глянув на водяника.

— Ти це серйозно?

Водяник, опанувавши собою, презирливо сплюнув у багаття.

— Скажи йому, Сивий!

Андрій подивився на водяника і ствердно кивнув.

— Никодим тривалий час жив на Січі серед козаків і може постояти за себе.

Упир, неприродно вишкірившись, позіхнув. Водяник уже звикся з тим, що вечорами Мефодій так дивно позіхав: наніч у нього прорізалися ікла, і від того йому, мабуть, добряче крутило щелепу, тож він отак і вишкірявся. Спершу водяник цього дуже боявся і сторонився упиря, але згодом звик і заспокоївся.

— Ти ж мене спершу так боявся, — ущипливо сказав упир, дивлячись на водяника, — а на вурдалаків — так диви, який хвацький!

Никодим опустив голову і глянув на упиря з-під лоба.

— Тут зовсім інше, — буркнув, — я справді боюсь упирів.

— Гаразд, — не йнялося Мефодію, — а чим же ти битися будеш?

Водяник кивнув у бік скирти і роздратовано сказав:

— Під скиртою, на якій ти мені радив сховатися, є вили — ними й скористаюся... Задоволений?..

— Годі, хлопці, — обірвав суперечку Андрій, — давайте краще сплануємо все й розділимося. Як гадаєш, Мефодію, хто звідкіля нападе?

— Нападати буде перевертень, це точно, а вурдалаки просто відвертатимуть увагу.

— Звідки ти знаєш? — здивувався водяник.

— За корчмарем стежив. Я відразу розкусив, хто він є...

— Як — стежив?

— У повітрі.

— Вертунцем, чи що?.. — у Никодима відвисла щелепа.

— Вертунцем, — спокійно відповів упир і, мабуть, хотів усміхнутися, але йому знову скрутило щелепу, й від того усмішка вийшла більше схожа на хижий оскал.

— Так, будемо розходитися, — сказав Андрій. — З якої сторони вони йдуть?

Мефодій показав на північ.

— Ясно. Никодиме, відійди метрів на десять від багаття і заляж у траві. Вони пройдуть повз тебе, та навіть якщо й зачують твій запах, то не скоро втямлять, що до чого. Ти, Мефодію, знаєш, що робити.

Упир кивнув.

— Вони підуть на вогонь, нападайте на них за моїм сигналом.

— А який буде сигнал? — запитав упир.

— Побачите.

Никодим збігав до скирти і приніс вили.

— Розходьтесь, — наказав Андрій і сів на колоду.

Упир і водяник причаїлися в темряві. Андрій дістав зі своєї торби невеличкий мішечок, сипонув з нього у вогнище жменьку якогось зілля і заходився щось шептати над вогнем. Багаття на якусь мить яскраво спалахнуло, опісля чого згасло. Густий дим огорнув Андрія зусібіч. Якийсь час геть нічого не було видно, але поступово дим розвіявся, багаття розгорілося знову й освітило таку картину: коло багаття, сидячи на колоді, клював носом Мефодій, поруч нього сидів Андрій і підгортав паличкою жарини; трохи далі від багаття, на купі соломи, згорнувшись калачиком, мирно спав Никодим. Вітер затих, було чути, як у вогнищі час від часу потріскував хмиз. Раптом зі сторони степу долинув легкий шелест. Андрій підвів голову.

— Гей, відьмаку, ми тут, — громом прорізав тишу хриплий окрик.

Одразу ж із трьох боків на світло виступили потворні фігури вурдалаків. Всі троє були низькі й плечисті, їхні кістляві груди калічно випирали наперед, сходячись посередині зубатим гребенем. Синювата шкіра в'яло звисала складками, вузькі й довгі паші огидно шкірилися, оголюючи міцні жовті ікла.

Один з вурдалаків, що був трохи більший за двох інших, виступив уперед.

— Мене звуть Гробак, і ми прийшли помститися за свого брата, — оскаженіло прохрипів він. — Так що готуйтеся до наглої смерті!

Никодим підвів голову і злякано роззирнувся. Мефодій схопився і позадкував. Андрій дістав шаблю і розгублено засмикався, не знаючи на кого нападати. Вурдалаки стали наближатися. Раптом Андрій не витримав і кинувся на того вурдалака, який говорив. Тієї ж миті за спиною козака пролунав грізний рик, і величезна істота стрибнула йому на спину, але... Істота пролетіла крізь козака і гепнулася прямо коло колоди, на якій раніше сидів Мефодій. І відразу ж чаклунський туман розсіявся. Фігури Никодима, Мефодія і козака перетворилися на дим, а колода схопилася і, блискавично змахнувши шаблею, проштрикнула істоту наскрізь. Мить — і це вже не колода ніяка, а Андрій, і він уже виймає шаблю з грудей величезного перевертня. Усе це відбулося настільки швидко, що вурдалаки розгубилися і на якусь мить завмерли, як укопані. Раптом один з них пронизливо скрикнув і в нестямі втупився у свій живіт, з якого стирчали два гострі вістряки вил, по яких стікала кров. Двоє інших вурдалаків хутко розвернулися і кинулися навтьоки. Андрій в мент ока вихопив з-за пояса кинджал і метнув навздогін Гробаку. З темряви долинув скажений виск. Враз і третій вурдалака несамовито вискнув, потім уп'явся в щось зубами, люто загарчав — і затих... За якусь мить високо в небі пролунав болісний крик, ще за мить почувся сильний удар об землю, і звідти, де щойно щось гепнуло, на світло виступив упир, сильно накульгуючи на ліву ногу. Одразу за ним до вогнища підійшов водяник. Вурдалака, якого він простромив вилами, стояв на колінах, тримаючися за зубці, що стирчали з його живота, і хрипів. Андрій хутко підійшов до нього. Свиснула шабля — по землі покотилася голова вурдалака, а тіло важко бухнуло на землю.

— Ти поранений? — Андрій з тривогою глянув на упиря.

— Пусте, до ранку заживе... Але Гробак утік, і я не можу за ним погнатися...

— Нічого, він все одно здохне — я поцілив у нього кинджалом, — заспокоїв упиря Андрій.

Водяник підійшов до величезної туші перевертня, той загарчав і смикнувся.

— Е, хлопці! Цей, здається, ще живий!

Андрій і упир підійшли до водяника, Мефодій ступив уперед.

— Ну що, Василю, з'їв?

Перевертень уривчасто хрипів, груди його важко здіймалися.

— Будь ти проклятий, зраднику! — прогарчав він і протяжно завив. — То от чому ти ховався, упиряко!

Мефодій мовчав. Перевертень на очах став змінюватися, набувати людської подоби: Андрієва шабля зробила свою справу.

— Добий його, Андрію, — в голосі упиря чулася жалість.

Козак уже було замахнувся шаблею, як раптом за їх спинами

пролунав відчайдушний дитячий зойк. Усі троє обернулися: позаду стояла дівчинка — дочка корчмаря — і дивилася на них повними жаху очима.

— Ні! — крикнула вона і кинулася до перевертня.

Андрій хотів зупинити її:

— Що ти робиш?... Це небезпечно!..

Але дівчинка спритно прошмигнула в нього під рукою, кинулася до перевертня й обняла його голову.

— Вона все знала... — Андрій опустив шаблю.

На крик дівчинки з корчми вискочила мати, в одній лише сорочці, з розпущеним волоссям. Підбігла до багаття і, побачивши, що сталося, зомліла. Упир і водяник заметушилися коло неї. Андрій стояв мовчки, з опущеною шаблею, і дивився на дівчинку. Та важко схлипувала і притискала патлату голову перевертня до своїх грудей. Дружина корчмаря, отямившись, кинулася до дочки, але тут же відсахнулася.

— Що це? Що це таке? — запитала вона тремтячим голосом і вказала на перевертня. — Відійди від нього!.. Відійди від цієї потвори геть! — закричала вона дочці.

Дівчинка звела голову, по її щоках текли рясні сльози.

— Мамо, це ж батько! Вони вбили батька!..

Очі жінки зробилися божевільними.

— Це правда, — сказав упир, — ваш чоловік — перевертень.

Дівчинка, погойдуючись з боку в бік, схлипувала щораз голосніше.

— Він ніколи не вбивав людей! Ніколи!!!

— А сьогодні намагався вбити трьох, — й оком не змигнувши, сказав упир.

Тим часом перевертень став хрипіти все тихше й тихше. Він майже набув людської подоби, і жінка признала в ньому свого чоловіка.

— Донечко, прикрий чим-небудь мій сором і відійди... Я вмираю... — ледь чутно проказав перевертень, враз конвульсивно смикнувся, заплющив очі й змовк.

Дівчинка несамовито скрикнула і впала головою батькові на груди, зайшовшись плачем. Корчмариха підійшла й опустила на коліна поруч з дочкою.

— Ідіть звідси, — не своїм голосом мовила вона, — і ніколи більше не повертайтеся.

Андрій встромив шаблю в землю, очищаючи її від крові, витягнув і запхав до піхов.

— Пробачте... Ходімо, — навіть не підвівши погляду, сказав він Никодимові й Мефодію.

— Нелюди! Вбивці! — голосно крикнула дівчинка.

Андрій узяв свою торбу і понуро рушив у бік степу. Упир і водяник рушили слідом — перший кульгав, другий підставляв йому своє плече.

— Андрію, — спробував заспокоїти упир козака, — ми вчинили правильно. Він убивав людей, я точно знаю...

Андрій, сповнений суперечливих почуттів, глянув на упиря і похитав головою.

— Не в цьому справа, Мефодію... — він обернувся і з жалем глянув на дружину і дочку, які в розпуці схилилися над тілом корчмаря. — Просто їм не варто було всього цього бачити...

І, постоявши ще хвилю-другу, всі троє скрилися в нічному степу.

7

Між двох зелених, порослих кучерявими дубовими гаями гір розкинулася мальовнича долина. Долиною зміїлася-сріблилася невелика річечка і тут-таки, при виході з долини, тоненькою цівкою вливалася в широкий Дніпро. Через річечку був перекинутий дерев'яний місток, по якому з лівого берега можна було дістатися на правий — до невеличкого хутірця, що весь потопає в зелені садків.

На правому березі, просто коло річки, у густому затінку яблунь і вишень стояв накритий довгий стіл, за яким сиділо не більш як півтора десятка людей, переважно жінки та діти. Це, власне, й були всі жителі цього хутірця з невибагливою назвою Дніпровий. З дорослих чоловіків на хуторі було тільки троє — дід Свирид і дід Явтух, старі й бувалі козаки, та мельник Степан.

Зазвичай дід Свирид і дід Явтух сідали по обидва кінці стола, але зараз сиділи на одному кінці і слухали історії, що їх розповідали троє гостей, прибулих на хутір вчорашнього вечора. А гостями були, як ви вже здогадуєтеся, характерник Андрій, обчикрижений наголо водяник Никодим (якого знали на хуторі як заядлого пияка, і який, як запевняв характерник Андрій, вже нібито зав'язав), а також упир Мефодій, лікар і помічник Гапки, знахарки, що жила на хуторі.

Гості сиділи саме між дідом Свиридом і дідом Явтухом. Навпроти сиділа Гапка. Вона була вродливою білявою молодницею років тридцяти п'яти, з м'якими, приємними рисами обличчя і добрими сірими очима. Погляд її завжди був якийсь стурбований, так наче вона бачить те, що не дано бачити іншим, і від того в очах її постійно світилася тиха печаль.

Праворуч від Гапки сиділа худорлява дівчинка років семи, чорнява й кароока. Усі називали її Пташкою, бо вона зовсім не розмовляла, а тільки щебетала, наслідуючи голос якого-небудь птаха. Гапка й Мефодій знайшли її торік у степу, голодну й обірвану. Швидше за все, вона якимсь дивом урятувалася від татар, що гнали ясир на Крим. Мефодій виходив дівчинку, і та любила його, як рідного батька.

Далі за столом сиділи мельник Степан, той самий, що колись пропонував водяникові бути його помічником, струнка чорнява жінка на ім'я Солоха з десятилітнім сином Тимком, восьмирічні сироти-двійнята Остап і Соломія, мати яких померла одразу по пологах, а батько з горя втопився, а також тринадцятирічний хлопчик Івась, матір якого три роки тому забрали татари, а батько козакував десь на Січі, і баба Галя — дуже огрядна й дуже весела жіночка.

Обід був бучним і веселим. Усіх дуже розвеселила розповідь Никодима про те, як він покинув пити. Один тільки мельник Степан не сміявся

— сидів, роззявивши рота, і з подиву очима лупав.

— То ти, Никодиме, водяник? А я-то думаю, як це ти з колесом так хутко впорався! — сказав він, коли водяник закінчив розповідь.

Никодим гордо задер голу, як бубон, голову.

— Це я можу... То як, візьмеш мене помічником?

Степан нарешті посміхнувся.

— Помічником? Водяника? Ще питаєш! Який же мельник не хтів би водяника в помічники!

— Тю на твою лису голову, поганцю! А якщо знову зап'єш? — розсміялася баба Галя.

— Не бійтесь, не зап'ю.

— Ану, Гапко, — гучним басом мовив дід Явтух, — хлюпни нам з гостями ще по чарчині.

— Та не жалій! — підморгнув дід Свирид.

Мефодій спритно підсунув свою чарку Гапці, що потягнулася за бутлем, а Андрій, навпаки, прикрив свою рукою.

— Мені досить, спасибі. Я краще прогуляюся, здається, переїв трохи...

— То й добре, — сказав водяник і поплескав себе по гладкому череві. — Ах, як я знудьгувався за домашніми харчами!..

— Дивись не лусни, — підмахнув Никодима Мефодій, який, на відміну від водяника, що ковтав галушки, як з переляку, лише закушував горілку.

— Ну, я піду, — Андрій встав і направився до містка.

— Я з тобою! — крикнув Івась і схопився був бігти за

Андрієм, але Солоха смикнула його за руку і grimнула:

— Ні, ти спершу дойси борщ, а вже потім підеш!

Івась з-під лоба глянув на Солоху, але все-таки сів на місце, взявся за ложку і, невдоволено сопучи, став доїдати борщ. Тим часом Андрій зник у заростях бузини на іншому березі річечки.

— Немає правди на світі, — буркнув Івась, доївши борщ і відклавши ложку, — баби козаком керують!

Усі дружно розсміялися, а Солоха сердито сказала:

— По-перше, не баби, а жінки, а по-друге, який же з тебе козак вийде, коли хирлявим виростеш? Ти ж і двома руками шаблі не вдержиш!.. Ну ось, тепер можеш іти шукати Андрія.

Івась мовчки встав з-за столу і побіг. Перейшовши місток, на мить зупинився.

— Баби — вони і є баби... Де ж мені його тепер шукати? Він же характерник! — невдоволено буркнув, шмигнув носом і пірнув у густі зарості бузини.

Пообідавши, чоловіки сіли під вишнями і смачно закурили, а жінки, прибравши зі столу, взялися вишивати. Діти в саду грали в козаків і татар. Остап і Тимко палко сперечалися, кому цього разу бути татариним, а кому козаком, Соломії ж, як завжди, дісталася роль татарської бранки, яку потрібно було визволяти. Тільки Пташка не брала участі в грі, — вона щиро горнулася до Мефодія і гралася золотавими шнурками його кисета.

У саду лунав дитячий регіт. Остап і Тимко зійшлися на тому, щоб тягти жереб. Татариним випало бути Остапу, і тепер Тимко й Соломія сміялися з нього, коли він вдягнув облямовану хутром татарську шапочку і взяв у руки батіг. Білявий і синьоокий, Остап ніяк не скидався на бусурмана і, розуміючи це, сам лунко сміявся.

Гапка трохи повишивала, а потім, розпорядившись стосовно вечері, пішла шукати Андрія.

Гапка знала, де він може бути, — за горою, на березі Дніпра, — і одразу пішла туди. Андрій сидів на широкому пні, що стояв коло самої води, і задумливо дивився на хвилі, що одна за одною, ледь чутно хлюпочучи, накочувалися на піщаний берег.

— Я люблю тебе, Гапко...

— Я знаю, — вона присіла поруч і схилила голову йому на плече.

— Пообіцяй мені, що коли все обійдеться, ти надалі будеш обережнішою, — Андрій повернувся і пильно подивився їй в очі, але Гапка відсторонилася і фirkнула:

— Ще чого! Нічого такого я тобі обіцяти не буду. Приймай, яка вже є... Ти б мене, приміром, слухав? Нізачо, робив би все по-своєму.

— Може, й так, — зітхнув Андрій. — До Купала залишилося три дні.

Вгорі над ними пронизливо ячали чайки. Вдалині, над протилежним берегом Дніпра, збиралися важкі свинцеві хмари. І хоча на небі ще світило сонце, але вода в Дніпрі вже була темною. Повітря, навіть тут, на березі ріки, було важким і

задушливим.

— Ходімо, Андрію. Скоро гроза почнеться.

— Гроза? — Андрій встав і потягнувся. — Ой, Гапка, це буде справжня буря, а не гроза! Але в нас є ще трохи часу...

Гапка обняла Андрія і поклала голову йому на груди.

— Я так скучила, — прошепотіла вона.

— Я теж...

У цей момент за спиною Андрія затріщали куші. Андрій різко обернувся: з кушів визирнула голова Івася, а через мить вже й він сам стояв біля них. Обличчя хлопчика було блідим і наляканим. Він тремтів.

— Татари! — ледве видихнув Івась. — За дві версти звідси! Чоловік сорок, рухаються сюди...

Гапка підійшла і взяла хлопчину за плечі.

— Ти впевнений, що це татари?

Івась намагався опанувати себе і вгамувати дріж, що так і колотив ним.

— Впевнений. Точно татари.

— Швидко на хутір! — крикнув Андрій і побіг по звивистій стежці. Гапка й Івась побігли за ним.

Звістка про татар уразила всіх гірше грому. Вже три роки ці іродові діти не навідувалися на Дніпровий, і ось на тобі...

— Не панікуйте, — заспокоював жінок і дітей Мефодій, — у нас же під горою землянка вирита, вона добре прихована, вкрита дерном, пере чекаємо там.

— Аякже! Пере чекаємо! — кричала баба Галя. — Та ж ці нехристи сплять тут усе!

— Зате ми живі залишимося, — осадив бабу Галю дід Свирид.

Пташка злякано притиснулася до Мефодія.

— Гапка, забори її до інших дітей.

Гапка підійшла й обережно взяла дівчинку за руку.

— Ходімо, не бійся. Мефодій нікуди не дінеться. Правда ж, Мефодію?

Дівчинка підняла своє заплакане личко і благально подивилася на упиря.

— Правда, Пташко, правда, — лагідно запевнив той.

Дівчинка слухняно пішла слідом за Гапкою.

— Андрію, — сказав упир, підійшовши до козака, — вони будуть нас шукати.

— Знаю. А що робити? Битися не зможемо, їх надто багато.

Упир кивнув.

— Битися не треба, треба відвести їх куди-небудь.

— Куди?

— Верст за десять звідси — козацьке сторожове поселення, там їх зазвичай буває чоловік двадцять — двадцять п'ять... Якщо переконати татар, що хуторяни пішли туди...

— Молодець, Мефодію! — Андрій зрозумів задум упиря. — Так і зробимо.

— Що значить — «переконати»? — тривожно перепитала Гапка, підійшовши до хлопців.

— Це значить, — втрутився дід Явтух, — що один з нас повинен

залишитися тут і зустріти татар.

— Саме так, — пристав до ради й дід Свирид.

— Я залишуся, — сказав дід Явтух.

— А фігу тобі! — вигукнув дід Свирид і скрутив під носом Явтуха здоровенну дулю. Великий палець цієї нехитрої конструкції через постійне куріння люльки, з яким не розлучалися ні той, ні другий, був чорним, як вугілля. — Я залишуся!

— А може, я... — почав було мельник, але обидва діди гаркнули в один голос:

— Цить, мірошнику! Це справа козацька!

— Так, — діловито сказав Андрій, — Будемо жереб тягти.

— Оце діло! — вигукнув Никодим, який досі мовчав. — Я — за!

— А я проти, — заперечив Мефодій. — Тобі, Андрію, зараз не можна тут залишатися, водяник брехати складно не вміє, з мельником вони швидко розправляться, а ви, Явтуше й Свириде, свого вже сьорбнули, досить з вас...

— Хто ж тоді залишиться? — Гапка прямо подивилася на упиря.

— Я залишуся, — твердо сказав той. — Я ризикую менше за всіх. Ну, не додумаються ж вони вбити мені в груди осиковий кіл!

Ніхто не засміявся. Усі знали, що татари, так само, як і козаки, швидкі на розправу і знають безліч способів, щоб змусити людину заговорити.

— Оскільки кінь у нас один, ти, Андрію, поїдеш до козаків... Поїдеш негайно, часу в нас обмаль...

Андрій кивнув Івасеві, той хутко осідлав і підвів коня. Мить — і козак уже сидів на ньому верхи.

— Тримайся, Мефодію, на тебе вся надія! — сказав він і пришпорив коня.

Мефодій стурбовано потер долонею чоло.

— Давай, Гапко, забирай усіх — і в землянку...

Гапка підійшла і поцілувала упиря в щоку.

— З Богом, Мефодію... Я буду молитися за тебе...

Усі пішли, а Мефодій відразу ж узявся за досить-таки дивну справу: він пішов у сарай, узяв величезний мішок, затим зайшов у хату і накидав у той мішок усякого начиння. Потім сів на порозі й закурив люльку. Чекати довелося недовго. Дико гигочучи, в хутір увірвалися татари й відразу ж розсипалися по хатах. Мефодій, удаючи розгубленість, зробив наївну спробу втекти. Але в повітрі свиснув аркан, і упир звалився, задерши ноги. Його відразу оточили татари.

— Він, здається, тут один, — по-татарськи сказав худий нукер, який упіймав Мефодія, маленькому товстому татарину, котрий трохи згодом під'їхав і, мабуть, був за верховоду.

— Точно, один, хутір порожній, — підтвердив інший.

— Що там? — товстий татарин вказав на мішок.

Один з вершників спішився і вивернув мішок, з нього висипалося хатне начиння.

— Злодій, — коротко сказав товстун, — повісити.

Мефодій весь цей час тільки злякано дивився то на одного

бусурмана, то на іншого, а коли зрозумів, що з ним хочуть зробити, впав на коліна і завив по-татарськи:

— Вельможні пани татари! Не вішайте мене, я вам пригджуся.

Товстий татарин здивовано звів брову.

— Говориш по-нашому? Хто такий?

— Чумак я, не раз у Перекопі бував, багатьох татарських лицарів знаю, — злякано затараторив Мефодій, — пощадіть, прислужуся я вам!

Свиснув нагай. На спині упиря лопнула сорочка. Мефодій скрикнув. Нагай ще раз свиснув, і ще раз...

— І як же ти, сину суки й осла, нам прислужишся?

Мефодій хапав повітря ротом, як викинута на берег риба. Сорочка на спині перетворилася на криваве шмаття.

— Гляньте-но, що я знайшов, — крикнув молодий татарин, виходячи з однієї хати, — їхне пійло!

Худий нукер, той, що заарканив Мефодія, огидно заіржав, вишкіривши жовті зуби.

— Ану, дай-но мені!

Взявши з рук свого товариша бутель, він відкоркував його і обдав горілкою спину Мефодія. Упир несамовито закричав, очі його закотилися, здавалося, він от-от знепритомніє.

— Досить, досить, — прохрипів він, — я скажу, куди пішли хуторяни... Ваш ясир буде... Багато жінок молодих і красивих є... Діти є...

Товстий татарин презирливо скривився.

— І що ти за це хочеш?

— Життя... — прохрипів Мефодій.

— Ну, говори.

— Верст за десять звідси, догори яром, схованка... — Упир ковтнув слину. — Одні жінки й діти... Пощадіть... Даруйте життя!

— Життя? — зловісно розсміявся товстий татарин. — Навіщо воно тобі? Ні, ми дамо тобі більше: ми возвеличимо тебе, вознесемо! Ану, — звернувся він до своїх нукерів, — вознесіть-но його над цією місциною!

Уся згря дико розреготалася.

8

Гриміло вже зовсім близько. Буря насувалася з заходу. Низькі, важкі хмари у спалахах блискавиць відбивали жовтизною димового варива.

Гапка чула, як прискакали татари, чула лемент Мефодія, але вийти і допомогти йому не могла. Вийти — означало ризикнути життями інших. Вона чула, як тріщать, палаючи, хати, як шумить вітер...

Нарешті Гапка не витримала і відкрила двері землянки. Зовні було темно, хоча сонце ще не сіло. Над хутором вітер розносив хмари іскор: це догоряли хати і дерева. «Освітлення» було воістину пекельне, а посеред двору...

Гапка не помітила, як Пташка вислизнула в неї з-під руки, лише почула, як її тоненький пронизливий крик раптом прорізав непроглядний морок відчаєм і болем.

Серед двору стояла вбита в землю гостра паля, а зверху на неї був насаджений Мефодій. Кривава піна застигла на губах упиря, паля простромила майже половину його тіла, вітер розвівав його чуприну, а застигли вирачені очі відбивали криваві відблиски пожежі.

— Мефодію!!! — зненацька несамовито закричала дівчинка і вп'ялася тоненькими пальчиками в палю. — Що вони зробили з тобою?!

Картина була жахливою. Мельник схопився руками за голову і впав долілиць на землю. Никодим, дико завивши, вихопив топір, що був у нього за поясом, і в чотири удари повалив палю на землю. Дід Явтух і дід Свирид підхопили упиря під руки і рвонули, що було сил.

— Ще раз! Ще разок! Давай, Свириде! — запекло кричав Явтух. Пролунав жахний звук, схожий на чвакання: упиря стягли з палі. Гапка кинулася до Мефодія, по її щоках струмками текли сльози.

— Він відійде, він не людина, — запевняла вона саму себе.

І раптом хвиля розпачу й безсилля накопилася на неї: паля була осикова... Але Мефодій був ще живий. Упир то дрібно тремтів, то час від часу конвульсивно здригався, то зовсім затихав. Явтух безнадійно зітхнув:

— Ех, якби тільки до заходу дотягнув...

Пташка знову заговорила:

— Він дотягне... сонечко майже сіло... Не кидай мене, Мефодію!

Її личко було всуціль вимазане сажею, що носилася по хутору чорними роями. Дівчинка розмазувала її по щоках, по губах, раз у раз витираючи очка брудним кулачками.

Раптом вітер на якусь мить ущух, і до хуторян долинув стукіт копит. Усі прислухалися. Але цієї ж миті небо розітнула сліпуча блискавка і грянув оглушливий грім. Крізь невеличкий розрив у суцільному вариві хмар призахідне сонце кинуло на землю кілька прощальних променів, і тієї ж миті з неба хлинуло, як з відра.

Мефодій раптом стих. Тіло його обважніло, обличчя зробилося блаженним...

— Не дотягнув... — прошепотіла Гапка, і губи її здригнулися. Никодим, що стояв навколішках поруч, раптом рвучко схопився на ноги і круто розвернувся.

— Повернувся, гади! — скрикнув він так несамовито, що всі сахнулися від нього вбік.

Схопивши топір, Никодим закрутив ним над головою.

— Підходьте! — кричав він. — Усіх порішу!

— Заспокойся, Никодиме, це ми! Це я, Андрій!

У долину вступив загін козаків на чолі якого вигарцьовували двоє. Одним із них і справді був Андрій, а другий — стрункий широкоплечий козак на вороному огирі.

Водяник дико витріщив очі.

— Андрій? — він якось механічно опустив топір. — Андрій,

Дорош...

Відкинувши зброю вбік, водяник знесилено опустився на землю, по якій уже бурно струмували потоки води.

— Мефодій загинув...

Андрій зіскочив з коня і підійшов до тіла упиря.

— Не встиг... — тихо промовив він і впав перед тілом на коліна. — Прости, брате... Прости, друже...

— Ні! Дивіться! — раптом пронизливо скрикнула Пташка. Весь цей час вона тримала пониклу голову Мефодія в себе на колінах. — Він живий!

Усі кинулися до упиря. І дійсно: риси його обличчя знову загострилися, налилися кров'ю, і він зненацька позіхнув.

— Живий! Живий, погань! — радісно вигукнув Никодим.

Упир ще раз позіхнув, цього разу так широко, що в роті зблиснули ікла, й відкрив очі.

— Мефодію! — ніжно проказала Пташка.

Мефодій підвівся і з подивом глянув на дівчинку.

— Пташко, ти можеш говорити?

Дівчинка завсміхалася і закивала головою, її щоками знову бігли сльози.

— Можу, — ледь чутно проказала вона.

Та раптом посмішку з її личка як рукою зняло, і, надувши губки, дівчинка відвернулася від Мефодія.

— Що з тобою, Пташко? Бачиш, я живий! — обняв дівчинку упир.

— Не роби більше так, Мефодію, не обманюй мене.

— Не буду, — усміхнувся упир, не розкриваючи губ.

— І посміхайся нормально. Я знаю, що ти упир...

Мефодій трохи зніяковів.

— Хм... Яка тямуща дівчинка! — Він встав, потерши рукою куприк, і звернувся до характерника: — Андрію, де татари?

— Всіх положили, живим узяли тільки одного.

Дощ перішив, і вода кругом шуміла так, що доводилося кричати.

Гапка з Пташкою повернулися до землянки, а до чоловіків підійшов отаман Дорош.

— Здоров був, Мефодію! — подав він руку упиреві.

— Здоров, отамане, — сказав упир і потис рукою козакові. — Де татарин, якого ви взяли? І що він говорить?

Останні слова Мефодія заглушив грім.

— Що? — перепитав отаман.

— Що говорить?

— Мовчить, шельма, — відповів отаман. — Та нічого, у нас — заговорить... Я от що думаю: іти звідси треба, і то негайно, зараз же... Загін цей — лише незначна частина великого татарського полку, і збираються вони десь недалеко...

З черговим поривом вітру затріщала столітня верба і розчахнулася навпіл. Мефодій покрутив головою:

— Та ж у таку бурю нам і до ранку не добратися...

— Збирай, Мефодію, людей, — сказав отаман. — Нехай у бурю, але будемо рушати. Кажу тобі: немає в нас вибору...

Мефодій пішов у землянку готувати хуторян до походу, а

отаман Дорош тим часом підійшов до водяника.

— А ти хто такий будеш? Басурман? — сказав він, пильно вдивляючись в обличчя водяника при кожному спалаху блискавки.

— Ні, я це... Родич мірошника... — збентежено відповів водяник, намагаючись відвернутися від козака.

— А голос твій мені наче знайомий, — не вгавав отаман. — Де я міг його чути?... І топором ти хоробро орудуєш. Я таке тільки раз у житті бачив... Ну, та хай, потім розберемося... Гей, хлопці! У кого коні витриваліші, сюди! — крикнув він своїм козакам, а потім звернувся до Мефодія, який якраз підійшов до нього. — Скільки вас?

— Зі мною тринадцять.

— Чули?

Козаки порадилися, вперед виїхало тринадцять вершників і кожен з них узяв на коня хуторянина. Загін рушив долиною вгору і незабаром скрився за суцільною дощовою завісою.

9

До козацького поселення загін прибув, як і пророчив Мефодій, майже під ранок. Козаки розмістили біженців в окремому курені з невеликою грубкою, яку відразу ж розтопили, а самі пішли в загальний курінь сушити одяг.

Отаман Дорош разом з Андрієм вели допит полоненого татарина. Той сидів на лавці зі зв'язаними за спиною руками. Курінь тьмяно освітлювали дві лампи, що стояли на столі.

— По-нашому говориш? — підступився до татарина Дорош.

Худий нукер з ріденькими вусиками, жовтим пергаментним обличчям і вузькими щілинками розкосих очей презирливо скривився.

— Андрію, запитай його, де збирається головний загін.

Андрій повторив питання по-татарськи.

У відповідь на це татарин плюнув на підлогу під ноги отаманові.

— Розкажи-но йому, що ми зараз з ним зробимо. Тільки розпиши якнайкраще!

Андрій гидливо усміхнувся і почав щось швидко говорити по-татарськи. Речі, про які говорив козак не обіцяли нічого хорошего полоненому, але на його обличчі не ворухнувся жоден м'яз. Він продовжував спокійно дивитися на козака, а коли той закінчив, кинув у відповідь кілька коротких фраз і усміхнувся ще огидніше, ніж Андрій.

— М-да-а-а-а... — протягнув Андрій. — Розв'язати йому язика буде нелегко...

— Але ми спробуємо, — сказав отаман. — Поклич-но, Андрію, сюди Івана Колія, побачимо, якої тоді заспіває цей пес...

Андрій уже подався був до виходу, але в цей момент відчинилися двері, й на порозі з'явився Мефодій.

— Як успіхи? — запитав він, кивнувши на татарина, а той, почувши його голос і не маючи можливості побачити лице

Мефодія, якось дивно стрепенувся.

— Поки що мовчить, — відповів Андрій, — але ми зараз Колія позвемо, а тоді...

— О! — раптом перебив Андрія Мефодій. — Давній знайомий! Упізнаєш мене? — упир виступив на світло, звісно, не відкинувши при цьому тіні.

Татарин дико витріщив очі. Мефодій присів навпочіпки в кількох кроках від татарина.

— По баньках бачу, що впізнаєш... Та й я тебе запам'ятав... Не треба, хлопці, Івана, — сказав він, пильно дивлячись в очі бусурману. — Що ми, звірі, чи що... Я сам спробую!

Козаки тільки плечима стенули.

— По-нашому говорить?

— Ні, начебто, — відповів Андрій.

— Гаразд, гаразд... Приступимо.

Мефодій став повільно наближатися до татарина, той одразу зіщулювся і завовтузився на лавці. Упир зупинився у двох кроках від полоненого.

— Дивися! — сказав він і підняв угору руку.

Пальці на руді раптом почали неприродно видовжуватися, шкіра потемніла і вкрилася шерстю, гачками витягнулися міцні чорні пазурі. Упир підняв другу руку — ті ж метаморфози відбулися і з нею. Потім і обличчя упиря почало темніти, видовжуватися, набувати дивної трикутної форми і вкриватися шерстю. У розширених і чорних, як смола, очах упиря прорізалися вертикальними щілинками вогненні зіниці. Одяг на Мефодію пішов по швах, і показалося тіло, вкрите чорною лискучою шерстю. За спиною розправилися кажанячі крила.

Упир розкрив вузьку, зубату пащу і жахливо зашипів, висолопивши червоного, як кров, язика. Потім він блискавкою кинувся до татарина, схопив його своїми пазуристими лапами і почав щось швидко говорити йому по-татарськи, час від часу перериваючи свою тираду лиховісним шипінням. Опісля кинув блідого, як небіжчик, нукера під ноги козакам. Той, гепнувшись, припав до ніг козаків і, цілючи чоботи, закричав по-українськи, щоправда, з відчутним бусурманським акцентом:

— Поцадіть! Не допустіть! Я все розкажу! Верст за тридцять від того хутора, що ми спалили, буде збір... Всього триста чоловік кінноти... В степу, де яри починаються, три баби кам'яні стоять... Вони одні там на всю округу... Показати можу! Через три дні збір!

Татарин не припиняв плазувати перед козаками, які ошелешено дивилися на нього.

— Ти диви, по-нашому заговорив... — першим оговтався Андрій.

Мефодій тим часом набув звичайної, людської подоби.

— Одяг принесли б, га? А то, чого доброго, ще Гапка зайде — цей он як репетував.

— Та я й сам мало не обгирився, — геть чужим голосом сказав Дорош, дивлячись на Мефодія. — Що ти йому такого наговорив?

— Е, пусте, — махнув рукою упир.

— Андрію, так що він йому говорив?

— У-у! — прокашлявся Андрій. — Не дивно, що він по-нашому защебетав...

Дорош усе ще запитально дивився на Андрія.

— Він сказав, що зачинить його в цьому курені, прив'яже до лавки і щоночі — багато ночей — буде приходити до нього і висмоктувати його кров, а в ніч, коли він уже майже стане упирем, посадить його на осиковий кіл.

— Ясно, — сказав Дорош. — Ну, а так що обіцяв?

— Швидку смерть, — відповів Мефодій.

Татарин трохи оговтався і сидів, похмуро втупившись у підлогу. Дорош покосився на нього.

— Що ж, «допомога» його нам більше не потрібна. Знаю й без нього, де ті баби стоять. Значить, будемо кінчати його... Я відправлю гінців збирати людей. Візьмешся за нього сам? — запитав отаман Андрія, вказавши кивком голови на татарина.

— Авжеж, — відповів Андрій.

Упир сьак-так прикрився ганчір'ям, що залишилися від його одягу.

— Стривайте, дайте я вийду, — сказав він, — не можу на це дивитися.

— Дивний ти упир, Мефодію, — не без подиву глянув на нього Дорош.

— Я знахар, — сказав упир і зачинив за собою двері.

— Вставай, — коротко кинув Андрій татарині.

Татарин слухняно піднявся.

— Йди до дверей.

Нукер повільно направився до виходу. Андрій штовхнув двері рукою, пропускаючи татарина вперед. Обоє вийшли з куреня. Буря вщухла, і над їхніми головами сіріло досвітнє небо. Андрій перерізав мотузки, якими зв'язали бранця, і простягнув йому кинджал.

— Тримай, татарине, це твій останній шанс.

Татарин узяв клинок.

— Інна лілахі ау інна ілайхі раджі уна, — промовив він і встромив кинджал собі в серце. Тіло повалилося на землю, смикнулося і затихло.

Андрій вийняв кинджал з грудей мерця і двічі встромив у землю, очищаючи від крові.

— «Воістину ми належимо Богові і повертаємося до нього!» — переклав Андрій. — Спи з Богом... На світанку тебе поховать... — він перехрестився і повернувся в курінь.

Дорош сидів на тій самій лавці, на якій ще недавно сидів татарин.

— Все? — запитав він в Андрія.

— Все, — відповів той.

— Ну, коли все, давай перейдемо до наших справ. Слід терміново розіслати гінців і зібрати всі сторожові курені. За два дні чоловік сто п'ятдесят зберемо... Половину я поведу в засідку, а з другою половиною рушиш ти...

— Стривай, — перебив його Андрій, — про мене забудь. Не можу

я зараз.

— Ти що, Сивий? — Дорош здивовано витріщився на Андрія. — Як це — «не можу»?

— Не питай, — зітхнув Андрій, — не можу, і край. Справа в мене серйозна, ніяк не можу відкласти, розумієш?

Дорош крутнув головою.

— Ні, не розумію... Але я знаю тебе, Сивий, ти дарма воду в ступі товкти не станеш. Запитаю одне: все справді так серйозно?

Андрій кивнув.

— Гаразд, — зітхнув Дорош, — обійдемося без тебе. — Потім, помовчавши хвилину, запитав: — Скажи мені тільки одне: хто отой лисий, що з топором рвався усіх нас порішити? Дуже вже вправно він ним крутив!

Андрій пильно подивився на отамана.

— Навіщо він тобі? Облиш його...

— Мені-то він не треба, — стенив плечима Дорош, — а от козацтву моєму цікаво буде довідатися, хто він такий... Та я й сам на власні очі бачив, як він бульбашки пустив на Дніпрі... Никодим?

Андрій мовчав.

— Никодим, — уже впевнено повторив Дорош. — Але ж як таке диво могло статися?

— А ти сам у нього запитай, — порадив Андрій.

— І запитаю!

Водяника знайшли коло вогнища, де він про щось розмовляв з упирем. На Мефодію були нові штани й сорочка, які йому видали козаки, а Никодим навіть не завдав собі клопоту висушити чоботи.

— Никодиме! — неголосно гукнув Дорош водяника, той здригнувся й обернувся. — А йди-но сюди, «мірошників родичу».

Водяник втягнув голову в плечі й повільно, перевальцем направився до двох козаків, що стояли в тіні.

— Ну, здрастуй, — проговорив Дорош.

— Здоров, отамане, — булькнув водяник.

— Як же ти, шельмо, з мішка вибрався?

Водяник шмигнув носом:

— Та вибрався...

— І що мені з тобою робити?

Водяник мовчав, звисивши голову. І раптом за нього заступився Андрій:

— Як це, «що робити»? Кару він прийняв? Прийняв. Що ж вам ще від нього треба? А щоб ім'я своє чесне вернути, нехай іде з вами в погоню за татарами. Вам же ж потрібні досвідчені вояки?

Дорош мовчав. Никодим переминався з ноги на ногу.

— Годі тобі, отамане, — почав водяник, — що було, те загуло... Та я і сам хотів проситися в погоню за бусурманами... Обіцяю: потім ти мене на Січі не побачиш... Піду помагати відбудовувати хутір, що татари спалили. Ну, що скажеш?

— А як щодо горілки? — серйозно запитав Дорош.

Водяник зробив жест вказівним пальцем поперек горла.

— Зав'язав я, отамане, не п'ю більше горілки. Тільки пивця можу сьорбнути.

— Так і пивця ж можна насьорбатися добряче, — засумнівався Дорош.

Никодим уперто закрутив лисою головою:

— Ні, отамане, я тепер міру знаю!

Дорош не витримав і розсміявся.

— Гаразд, Никодиме, чесно скажу тобі: горювали козаки за тобою, але нічого не поробиш! Ти ж і сам знаєш наші закони... Ну що ж, радий тебе бачити, — отаман простягнув руку.

— І я радий, отамане, — посміхнувся Никодим і поручкався.

— Дозвольте перервати вашу бесіду, — сказав Мефодій, підійшовши до них, — але справа наша, Андрію, невідкладна... Через два дні ми маємо бути якнайдалі звідси, у місці, де взагалі немає людей, десь на болоті, чи в степу, деінде, розумієш, про що я?

Андрій кивнув.

— Я вже думав про це... Слухай, Дороше: пам'ятаєш той старий зимівник, що його ще дід Явтух наш побудував?

— Пам'ятаю, — відповів Дорош.

— А чи є там зараз хто?

— Нікого немає. І дах місцями провалився... Я там тиждень тому був.

— Чудово, туди ми й подамося. Іди, Мефодію, скажи Гапці, нехай збирається. Щойно зійде сонце, виїжджаємо...

10

І знову неосяжні простори Великого Лугу... Як легко загубитися людині в цьому шаленстві природи! Скільки незвіданого приховують у собі дикі землі цих просторів! Що пам'ятають вони? Хто ходив ними колись, у сиву давнину? Безстрашні й непереможні амазонки, дикі сармати, кочівники-скіфи, а тепер-от — козаки — такі ж нескоримі й зухвалі у діях своїх навіть перед самим султаном османським; такі, що над усе ставлять волю свою та січове своє товариство. Тому-то й оселилися вони тут, де й сам чорт їх не дістане, — у диких, неозорих степах і безкрайніх просторах Великого Лугу.

На просторах Великого Лугу розкидано безліч невеличких круглих острівців-лісочків, що їх козаки називають «кругляками». На одному з таких кругляків і був згаданий Андрієм козацький зимівник. Зроблений він був на совість, хоча покрівля вже місцями й обвалилася, а паркан-частокіл подекуди погнив. Проте навіть зараз із ним годі було й порівнювати інші зимівники, більшість з яких — це всього-на-всього вириті землянки, обкладені зсередини колодами і сьак-так облаштовані. У зимівники зазвичай перебиралися зимувати козаки-втікачі, яким у містах залишатися було небезпечно, або ж просто ті, кому була мила-любна самотність. А бувало, селилися й козаки з

родинами. Таких козаків називали «сиднями», і таким колись був Явтух, — він і збудував цей зимівник. Правда, покинув він його давно. Жінка його вмерла ще молодою, а двоє синів загинули десь під Трапезонтом. І перебрався дід спершу на Січ, а відтіля, пораненого, перевезли його на хутір Дніпровий, де він і залишився старість доживати.

Ох, як давно вже ніхто не запалював у цьому зимівнику каганця! Але цієї ночі, ночі перед Купалою, тьмяне світло каганця знову освітило старі, запліснявілі стіни.

Ще коли в зимівнику жив дід Явтух, тут було не так щоб аж, але доволі затишно, а зараз обстановка була більш ніж убогою: піч, дві лавиці та стіл. За столом сиділи троє: характерник Андрій, знахарка Гапка та упир Мефодій. Їхні обличчя освітлював імпровізований каганець — мисочка з олією та вмочена в неї мотузка. У землянці панувала напружена тиша, і лише час від часу її порушувало виття вовків, що блукали десь болотами у пошуках їжі.

— Господи, скоріше б уже почалося, — прошептала Гапка.

Упир і козак мовчали; було чути, як потріскував гнотик каганця.

— Який дивний збіг, — порушив нарешті тишу Андрій, — ця тварюка повернеться на землю саме на Купала.

— Та ніякий це не збіг, — прошептав Мефодій, — цієї ночі усяка погань волю на землі має, і демона викликати — простіше простого. Тому-то ми з Гапкою і зробили це на Купала, рівно рік тому.

— Зрозуміло, — сказав Андрій. — Чуєш, Мефодію, а як же він сюди прийде, коли ми його не викликали?

Замість Мефодія відповіла Гапка:

— Він тепер прийде будь-куди, де є я, адже я його вже викликала, і тепер кровно зв'язана з ним. Я його провідник у цей світ...

І знову запала гнітюча тиша. Андрій стиснув рукоять шаблі.

— Ми мусимо його покінчити, — сказав він і сам здригнувся від цих слів.

— Мусимо, друже, мусимо... Інакше ходити нам упирями по цій землі, без надії на порятунок і відряду, аж до самого Страшного Суду... — невтішно мовив Мефодій.

Раптом надворі почувся тяжкий, повний болю і розпачу жіночий стогін. Усі глянули у вікно. Крізь мутний риб'ячий міхур проглядало чиєсь обличчя.

— Ох, без відряди... — простогнав той-таки жіночий голос, і обличчя — явно жіноче — наблизилося впритул до міхура.

Андрій, Мефодій і Гапка закам'яніли.

— І без порятунку! — крикнув той же голос і за якусь мить жіноче обличчя різко змінилося: воно витягнулося, рот розкрився, і два гострих ікла розпороли міхур. Затим мара зникла, і в ту ж хвилину в провалі даху мигнула якась тінь. Гапка вигукнула заклинання, і каганець яскраво спалахнув, освітивши всю землянку. У кутку, біля купи сухого очерету, що обвалився з даху, стояла красива чорноволоса жінка. Великі

виразні карі очі швидко зміряли поглядом присутніх і зупинилися на Мефодію. З огляду на зовнішність, вона була татаркою: загострені вилиці, продовгуватий ніс, тонкі й темні, як сама ніч, губи.

— Це не він! — вигукнула Гапка.

У відповідь жінка так моторошно розреготалася, що в Гапки мурашки по спині забігали.

— Це та сама відьма, — прохрипів Мефодій.

— Відьма? Я? — знову розреготалася жінка. — А колись же була коханою, єдиною!... Може, обіймеш мене, Мефодію?... Стільки літ не бачились... Сто, а мо' й більше?

— Будь ти проклята! — крикнув Мефодій, а жінка хижо оширилася, зблиснувши іклами.

— Це така твоя подяка, Мефодію? Я дала тобі вічне життя!

— Ти дала мені вічні муки! — Мефодій зробив кілька кроків уперед.

— І я розірву тебе на шматки!

Відьма розсміялася.

— І ти зможеш підняти на жінку руку?

— А ти не жінка! — просичав Мефодій і відразу ж перетворився на упиря.

Він кинувся на відьму. Та різко сахнулася вбік, крутнувшись на місці, і Гапка з Андрієм переконалися, що Мефодій мав рацію: це була зовсім не жінка, а потвора, схожа на Мефодія-упиря, тільки стократ огидніша. Паща її була всіяна іклами, які подекуди протикали щоки і губи, шерсть зібгалася і клоччям звисала на обдертих, ребристих боках. Потвора дико заверещала і кинулася на Мефодія. Той вистрибнув у провал даху, а упириха кинулася за ним. І тієї ж миті надворі почувся страшний гуркіт, двері злетіли з петель, і на порозі з'явилася істота, яку воістину могли породити лише незбагненні глибини пекла.

Це був той, на кого вони чекали. Величезний на зріст, демон статурою своєю трохи нагадував чоловіка: могутні, вкриті густою чорною порослю груди, міцні, м'язисті руки та широкі, кремезні плечі, з-за яких виглядали гігантські кажанячі крила... Лише обличчя істоти було далеко не людським: на неприродно видовженій маківці голови маснилося зализане назад чорне волосся, масивна нижня щелепа видавалася вперед і була всіяна дрібними гострими зубами, верхня щелепа була трохи приплюснута і з неї стирчали два ікла, кожне завбільшки з кинджал. Замість носа зяяла чорна діра. Розріз очей був не горизонтальним, а вертикальним, зіниці горіли пекельною злобою.

Якусь хвилю постоявши на порозі, демон заревів і кинувся на Гапку. Андрій спритним рухом відіпхнув жінку вбік, і тієї ж миті в повітрі просвистіла шабля. Але демон виявився на подив спритним, і клинок залишив лише незначний слід на його могутніх волосатих грудях. Демон несамовито заревів і, обернувшись вихором, пронісся по землянці, змітаючи все на своєму шляху. Вдарившись об стіну, вихор ушух і зробився чоловіком, як дві краплі схожим на того, якого змальовував

Мефодій, — високим, вродливим, із зализаним назад і зібраним у хвіст чорним волоссям, у чорному плащі, у шкіряних штанах і чорних до колін чоботях. З лівого боку висіла довга шпага.

— Я чув про цей клинок, — загробним голосом заговорив він, — але не думав, що він справді існує...

Знадвору, крізь зяючий у даху провал, долинали моторошне виття, гарчання і лопотання крил.

— Ну зовсім як діти! — сказав демон.

Андрій чекав, виставивши шаблю перед собою.

— Годі патякати! — крикнув він. — Або нападай, або захищайся.

І Андрій ступив крок уперед.

— Ш-ш-ш! Тихше, тихше, чоловіче! — Демон підняв пазуристу руку, ніби просив слова. — Давай домовимося. Твоя шабля, звичайно, може тяжко ранити мене, і мені це ні до чого... Але в тебе проти мене шансів ще менше. Я меткіший, спритніший і сильніший. Віддай мені цю відьму і йди з миром. Хочеш, забирай собі цього упира-недоробка, але відьму віддай мені... То як, домовилися?

Андрій перехрестив шаблею повітря.

— А що б ти здох, тварюко! До неї ти підступишся тільки через мій труп!

Демон злобливо посміхнувся.

— Як скажеш, ти не залишаєш мені вибору... — І він дістав з піхов шпагу, лиховісно блиснувши її лезом.

Андрій не ворухнувся.

— У тебе хороший клинок, чоловіче, але й мій не гірший, — демон знову підступно посміхнувся, зблиснувши іклами. — Рани від цієї шпаги такі ж небезпечні, як і від моїх іклів, так що нарікай потім сам на себе.

— Гапко! — крикнув Андрій. — Тримайся в мене за спиною!

Демон напав першим. Шабля і шпага схрестилися, і обидва бійці закружляли по землянці у зловісному танку.

— Віддай мені відьму, поки не пізно, — засичав демон, нападаючи на козака.

— А кіл тобі під хвіст, покиньку! — відповів йому Андрій, відбиваючи його майстерні удари.

Демон, як і попереджав його Мефодій, справді був дужий, спритний, бився запекло, і Андрій розумів, що шанси його досить мізерні, та все-таки... Демон рік не був на землі, тож сильно ослаб, до того ж він уже був поранений. Рана, завдана демону, сильно кровоточила, і він починав потихеньку здавати, але й в Андрія сили танули, як сніг. Швидкість бою була неймовірною, і на якусь мить бійці навіть відскочили один від одного.

Андрій, віддихуючись, хрипло сказав:

— Скоро світанок... і доведеться тобі... поганцю... забратися під три чорти... у своє пекло!..

— Правда твоя... чоловіче... — важко дихаючи, прошипів демон, — але я можу почекати... ще рік...

Андрій розсміявся:

— І повернешся через рік таким немичним, що Гапка з тобою і без мене впорається! Як твої груди? Не сверблять від моєї шабельки?

Демон люто заревів і кинувся на Андрія, але той викрутився і пройшовся клинком по спині демона. Чи то по інерції, чи від несамовитого болю, демон вмить ока розвернувся, шаленим махом вибив шаблю з рук козака й завдав йому блискавичного удару рукояттю в щелепу. Андрій мов пір'їна відлетів до дверей, вдарився об одвірок і болісно скрикнув: праве плече його наскрізь простромив уламок одвірка. Козак щосили смикнувся вперед, але уламок міцно тримав його.

— Ну от і все, тепер тобі кінець! — Демон вишкірився, мов скажена собака. — Сконаєш іще до схід сонця!

Він кинувся на козака, але в цей момент з провалу даху стрибнула чорна постать і встала між демоном і козаком. Клинок шпаги, спрямований демоном прямо в серце Андрія, наскрізь простромив Мефодія і лише злегка вколов козака. Сторопівши, демон на мить застиг, і саме ця мить стала для нього фатальною: з відчайдушним криком «Сконай сам!!!» Гапка з неймовірною силою всадила Андрієву шаблю демону між лопаток, проткнувши його наскрізь...

Від страшного й несамовитого ревіння здригнувся, здавалося, світ.

В мить ока розвіялася полуда людської подоби демона, і він знову зробився монстром. Ще через мить його всього обхопив вогонь — пекельний і вічний вогонь покути — і він, палаючи й конаючи, розчинився в повітрі...

Перед Гапкою постав голий Мефодій — весь у рваних ранах і зі шпагою в грудях.

— Я вбив упириху... Я... наштрикнув її на частокіл...

Мефодій безсило опустився на коліна. Шпага раптом засичала і вмить ока випарувалася. Андрій зробив ще одну спробу звільнитися, дико рвонувся і, скрикнувши, впав поруч з Мефодієм.

Гапка опустила шаблю.

— Допоможи йому, — тихо сказав Мефодій і відповз трохи вбік.

Андрій лежав без тями. Гапка опустилася на коліна і розірвала його закривавлену сорочку: рана була страшною, але, з усього видно, виліковною. Жінка приклала долоню до рани і заходила щось нашіптувати. Кров струменіти перестала. Гапка дістала зі своєї торби якесь зілля і смужку чистого полотна. Швидко змішавши трави, вона приклала їх до рани і перев'язала плече.

— Андрію, — вона злегка поторсала козака. — Андрію!

Козак відкрив очі, відразу підвівся, спершись ліктем на здорову руку, і пошукав поглядом Мефодія. Той лежав на підлозі долілиць.

— Він живий? — ледь чутно мовив Андрій.

Упир лежав нерухомо.

— Не знаю... він... здається... не дихає... — Гапці на якусь

мить заціпило, а потім вона тоненько заскиглила: — Він усіх нас врятував...

— Не кигич, живий я, — зненацька простогнав упир, і Гапка кинулась до нього.

Андрій допоміг їй перевернути упиря на спину. Все його тіло було вкрите кривавими ранами, на грудях були вирвані цілі шматки плоті, місцями білили ребра.

— Андрію, прикрий мене... — прошептав упир.

Андрій зірвав з себе залишки сорочки і прикрив ними нагого упиря.

— Чому ти... ще тут... Мефодію? — запинаючись, вимовила Гапка — сльози все дужче й дужче душили її.

— Не знаю... До світанку ще довго?

— Уже світає, — невітішно відповів Андрій.

— Винеси мене надвір і прив'яжи до стовпа, — тихо попросив упир.

— Та ти що, Мефодію?! Чи ти при своєму розумі?! — з жахом скрикнула Гапка.

— Андрію, мене покусали... — Упир благально глянув на козака. — Проткнули клятою шпагою... Демона вже немає, а я все ще тут... Я не хочу бути «доробленим», розумієш?

Андрій стиснув його руку.

— Давай, — видихнув упир.

Андрій з Гапкою витягли напівживого Мефодія надвір. На сході сіріло небо, і Андрій на мить засумнівався.

— Роби, — голос упиря був тихим, але рішучим.

Мефодія прив'язали до стовпа.

— Якщо я згорю, — попросив він Гапку, — прочитай над прахом моїм молитву... Багато добра ти людям зробила... Бог почує тебе...

Гапка ледь стримувалася, щоб не розридатися з надмірної розпуки.

— Прости нас, Мефодію, — прошептала вона.

— І ви мене простіть... — сказав упир і закрив очі. — Тепер ідіть... Залиште мене одного...

Гапка й Андрій повернулися в землянку. Ноги в Андрія раптом підкосилися, і Гапці довелося підхопити його, щоб не впав. Так, обійнявшись, вони й опустилися попри стіні на підлогу. Гапка припала до Андрієвих грудей і заплакала.

Надворі невблаганно світало. Коли перші сонячні промені торкнулися вікна зимівника, нелюдський крик сколихнув ранкову тишу. Гапка й Андрій вибігли. Коло стовпа сидів прив'язаний Мефодій. Він був нагий. На тілі його не було жодної рани. В очах його стояли сльози.

— Мефодію! Живий! — радісно скрикнула Гапка, кинулася до нього і розв'язала мотузки.

— Ні, — похмуро відповів Мефодій, — мертвий... Відвернися, Гапко.

Мефодій встав і попрямував до землянки. Андрій стояв на порозі й

очам своїм не вірив — живий!

—У мене там одежа, запасна, — сказав Мефодій, наблизившись до землянки.

—Так, — кивнув Андрій і дав йому дорогу.

11

Татарський загін був розбитий вщент...

Хутір відбудували швидко — Дорош зі своєю ватагою допоміг. Та й скільки там тої будови було — три хати й млин...

Мефодій розпрощався з Андрієм і Гапкою ще в зимівнику. Він так і залишився упирем, а тому подався, як то кажуть, світ за очі, але обіцяв повернутися, коли довідається про себе правду...

Никодим оселився на хуторі — допомагав мельникові Степану. Він відпустив оселедця, як у запорожців, і тримав свою обіцянку: горілки — ні-ні!..

Гапка з Андрієм мало не цілими днями пропадали десь на Дніпрі. А що — діло молоде!..

Біля хат знову лунав дитячий сміх; дід Свирид і дід Явтух знову поважно покурювали свої люльки; Солоха, як і раніше, варила обіди, баба Галя готувала вечері...

Все було тихо й мирно...

Та чи надовго?..

Козаку на місці не сидиться... Чужинці то тут, то там дають про себе знати... Та й нечисть усяка не спить, не дрімає...

Битва під курганом

1

Погожий літній ранок був сповнений радісним щебетом птахів. Сонце ще тільки зішло і не встигло висушити росу, краплі якої сріблилися і фали всіма барвами веселки на гичці молодії моркви, що рівними рядочками росла на грядці. Морква цього року вродила нівроку, але гичка її місцями чомусь в'яла і сохла, а так – диво що за морква була! Поряд з грядкою моркви росли, низько схиливши важкі голови, цибаті соняшники, а коло них стояло опудало. Звичайне таке собі опудало – два ціпки, збиті навхрест, сорочка і бриль. Поставлене тут, воно, очевидно, повинно було відганяти настирних горобців від соняшників, але обов'язків своїх явно не виконувало: просто на брилі сидів маленький, миршавий горобчик і чистив пір'ячко. Потім, виказавши, мабуть, у такий спосіб свою зневагу до опудала, він справив свою природну потребу і полетів геть. А опудалові-то що?

Раптом у кущах біля грядки щось зашаруділо, сполохавши зграйку горобців, що сиділи на бузині. Гілки кущів розступилися, і відтіля визирнула мордочка звіряти, схожого на kota: чорна шерсть, білі «окуляри» навколо очей, трішечки видовжений носик і пишні вуса. Принюхавшись, звірятко обережно вилізло з кущів. Воно було маленьке, стояло на задніх лапках, тобто, правильніше було б сказати, – на ніжках, які, щоправда, мали всього по три пальці, і – що найцікавіше – було вдягнене – в смугасті штанці до колін і червону в білий горошок сорочечку з коротенькими рукавами. Руки й ноги його також були вкриті чорною, лише подекуди поцяткованою сірим, шерстю, а ззаду, просто зі штанців, стирчав смугастий хвостик. Словом, кумедне було маля...

Озирнувшись на всі боки, звірятко підстрибом побігло прямо до морквяної грядки. Потім акуратно пройшло між рядків, сіло, випрямивши ніжки, під опудалом, дістало з кишені штанців невеликий ніжик і поклало поруч. Куцими рученятами, на яких, до речі, теж було по три пальці, маля вхопилося за морквяну гичку і висмикнуло морквину з землі. Почистило її ножиком і заходилося гризти. Швидко схрумавши морквину, воно встромило гичку на місце і вже взялося за другу, як раптом над його головою пролунав сміх.

– Тепер усе ясно! – ні з того ні з сього заговорило опудало чоловічим голосом.

Звірятко стрепенулося і намірилося було втекти, але раптом опудало огорнулося туманом, а коли туман розсіявся, на його місці постав козак, який умить вхопив ласуна за шкірки.

На козаку були червоні шаровари, червоні чоботи і біла сорочка нарозстіб. На вид козак був ще досить молодим, але чуприна його вже помітно сріблилася сивиною.

– Хто такий будеш? – запитав він у звіряти.

Звірятко задригало ніжками.

– Мур-р-рко, – пропищало воно. – Пустити!

Козак знову розсміявся:

— І що ж це ти тут робиш, Мурку?

Маля пручалося, намагаючись вирватися.

— Мур-р-ркву їм!.. Пустити!

— Отже, шкідник.

— Сам шкідник! Пустити!

Звірятко щосили запручалося, і козак злегка труснув його, щоб хоч трохи втихомирити.

— Ану цить! Не бійся, нічого я тобі не зроблю, от тільки з'ясу, хто ти... Підеш сам чи мені тебе нести?

Звірятко затихло і понурило голову.

— Мій ніжик упав... Пустити, сам піду...

Козак опустил його на землю, звірятко хутко відшукало в гичці свій ніжик, сховало в кишеню і вирячилося на козака. Ростом воно було козаку до пояса.

— Ну що, підемо, Мурку?

Мурко кивнув.

— Ну, давай, уперед!

Але звірятко заперечно закрутило головою і простятгло козакові свою ручку.

— За руку, чи що, вести?..

Мурко знову кивнув.

— Ну ти даєш!..

І козак, взявши малюка за руку, попрямував до хат, що білили в долині.

— І звідкіля ти тут узявся такий, га, Мурку? — запитав козак у звіряти.

Той вільною ручкою підтягнув штанці, що трохи сповзли, і відповів:

— З др-р-рімучого лісу.

— З дрімучого лісу?

— Угу.

— І що ж ти там робив?

— Я там жив.

Козак і малюк наближалися звивистою стежиною до трьох хат, круг яких росли молоді фруктові дерева і які навколо були обнесені плетеним парканом.

— То хто ж ти такий? Ніколи такого чуда не бачив! — не вгавав козак.

— Я — Мур-р-рко... Зір-р-рви мені сонях, — раптом попросило звірятко, — я не дістаю, а ніжик не бер-р-ре...

Козак на ходу зірвав сонях і простягнув йому.

— Тримай.

Малюк одразу відпустив руку козака і заходився потрошити сонях і лузати насіння.

Тільки трохи наблизившись до хутора, козак зміг побачити, що за ним з цікавістю спостерігають майже всі мешканці хутора Дніпровий — того самого, що його кілька років тому спалили татари. А козак, що вів за собою дивного малюка, як ви вже здогадалися, був не хто інший, як характерник Андрій на прізвисько Сивий, який ось уже другий тиждень гостював у знахарки Гапки. Козак та дивне малю не цікавили тільки двох старих козаків, Свирида і Явтуха, і то лише тому, що їх зовсім не було на хуторі: ще вчора вранці вони відправилися на свої борті й очікувалися тільки завтра ввечері. А всі інші були тут: Солоха зі своїм сином Тимком, Гапка, сироти-двійнята Остап і Соломія, Пташка, Івась, який за останні два роки зробився статним парубком, геть посивіла, але така ж весела баба Галя, мірошник Степан і, звісно ж, водяник Никодим — з довгим оселедцем і вусами — ну вилитий запорожець!

Козак і дивна маленька істота підійшли до тину, і першою кинулася до них Пташка:

— Ой, дивіться який кумедний малюк!

Малюк, помітивши людей, облишив сонях і запитально подивився на Андрія.

— Іди, не бійся, тут тебе ніхто не скривдить.

Малюк слухняно попрямував до тину. Спритно перестрибнувши через перелаз, він зупинився і з цікавістю став розглядати людей. Коли погляд його зупинився на Никодимові, малюк, вказавши пальчиком на водяника, кумедно сказав:

— Буль-буль!

— Ти диви! — добродушно засміявся Никодим. — Узрів, хто я! Вгадав, малюче, я водяник. А ти хто будеш?

— Мур-р-рко.

— Гм... Не чув про таких. Звешся так, чи народність така?

Малюк, нічого не розуміючи, закліпав.

— Не розуміє, — констатував Никодим.

Гапка підійшла до малюка і присіла навпочіпки.

— Відкіля ти?

Мурко показав рукою в південно-західному напрямку.

— Із др-р-рімучого лісу.

— Думаю, з Чорного або з Чути, — сказав Андрій, дивлячись у бік, куди вказав малюк, — але я про таких, — він перевів погляд на малюка, — ніколи не чув.

А Пташка була в захваті від Мурка.

— Який гарненький... Ми ж залишимо його в себе?

Гапка й Андрій презирнулися.

— Гадаю, він заблукав, — діловито сказала Гапка. — З усього видно, що він зовсім непристосований для життя в лісі.

— Я теж так думаю, — кивнув Андрій, — ти заблукав, Мурку?

Малюк кивнув.

— У лісі жив один? — запитала Гапка.

— Ні. Зі Жменькою і Кулакою, — відповів Мурко.

— Стривай-но, — стрепенувся Никодим. — Це з лісовиками, чи що?

— Вони добр-р-рі, — промуркотів Мурко.

— Ясна річ, що добрі! — вигукнув водяник. — Я їх знаю. А чого ж пішов від них?

Мурко тривожно озирнувся.

— Лихі часи настають. Там, відкіля я, зовсім зле і ще гірше буде, — сказав малюк і, опустивши голову, додав: — Багатьох не стане...

Гапка з тривогою вдивлялася в очі маляті.

— Про що це ти, Мурку? — запитала вона, але малюк знову взявся за сонях.

Раптом у розмову втрутилася баба Галя.

— Дайте спокій малому! — вигукнула вона. — Дивіться, як соняхом давиться! Голодний, мабуть... Хіба одною морквою наїсися... — І запитала в малюка, склавши руки на своєму чималому животі й добродушно всміхнувшись:

— Їсти хочеш, маленький?

Мурко подивився на неї і ствердно кивнув.

— Ану, дівчата, гайда на стіл накривати! — зичним голосом скомандувала вона. — А я затим напою нашого гостонька молочком.

Жінки відправилися накривати на стіл, Степан пішов до млина, а діти оточили Мурка. Андрій і Никодим сіли на лавку під тинем і закурили люльки.

— Як думаєш, про що це він? — з відчутним занепокоєнням запитав Андрій водяника.

Никодим у задумі почухав потилицю.

— Не знаю... Я і сам...

— Що? — Андрій пильно подивився на водяника.

— Не знаю... — зітхнувши, знизав плечима той. — Не по собі якось мені... Нуджуся я...

— Може, в Дніпро тягне? — запитав козак.

Никодим підняв голову й задивився в небо. Над хутором ширяла пара шулік.

— Та ні... Розумієш, не можу пояснити... Почуваюся так, ніби от-от щось має статися... — Потім, трохи помовчавши, сказав: — Я відправляюся в Чорний, знайду Жменьку й Кулаку...

— Навіщо? — запитав Андрій.

— Нутром чую... недобре щось має статися... Кругом уся погань переполошилася... Я тиждень тому у Коника був, він теж нудиться, запивати почав, до нас проситься...

Андрій здивувався:

— З якого б це дива? Адже ж у курінній козацькій стайні живе... Плів би собі коси коням та кажанів уночі відганяв... У нас всього четвірко коней!

Никодим зітхнув:

— Ну, не знаю я... проситься, і край... То як, можна його забрати?

Андрій задумався.

— Коник — погань нешкідлива, я б навіть сказав, корисна, але я про всяк випадок у Гапки спитаю.

— Спитай, — кивнув водяник. — Я тее... снідати, мабуть, не буду... Івасю! — голосно крикнув він.

— Що тре'? — з хати визирнула голова хлопця.

— Сідлай Ряску, я їду. — І знову до Андрія: — До Чорного за два дні доберуся, понад річкою піду, лозами, але ж поки цих лісовиків знайду... Хто його знає, де зараз їхній барліг... Словом, десь через тиждень повернуся...

Івась вивів порску ворону кобилу, осідлану дорогим сідлом, а Никодим тим часом, перевалюючися з ноги на ногу, сховався у хату по шаблю і бойовий топір. Вогнепальної зброї водяник терпіти не міг.

Андрій мимоволі всміхнувся, коли кривоногий водяник спритно видерся на спину граціозної тварини.

— Гарна в тебе кобила, Никодиме, — сказав.

— Ми це знаємо, правда, Рясочко?... — Водяник поплескав коня по шиї. — Ну, бувайте! — І різко смикнув віжками: — Вйо, Рясю!

Кобила перестрибнула через перелаз, простукотіла копитами по містку і за якусь мить зникла в кущах бузини.

2

Вечоріло. Сонце котилося кудись за гору і кидало прощальні промені на землю. У хатах загорялися вогні. Жінки вкладали спати дітей. Андрій сидів на лаві під тином і кутив. Степан самотньо сидів за столом у дворі — він щойно повернувся з млина і вечеряв. Звичний, загалом, був вечір. Але раптом з-за річки почувся стукіт копит, і незабаром самотній вершник, переїхавши через місток, спішився коло тину. Андрій підвівся. Вершник — невисокий, вусатий селянин — зняв шапку і вклонився.

— Добрий вечір, — привітався він.

— Добрий, добрий, — відповів Андрій.

— Я у справі до характерника Андрія. Чи можу я з ним побалакати?

— Уже балакаєш, — відповів Андрій. — Що за справа? Може, в хату ввійдеш?

— Не можу. Справа термінова. Мене наше село до тебе відрядило, — Очеретянка, знаєш таке?

— Знаю. Верст за тридцять догори по Дніпру буде, — сказав Андрій.

— Саме так.

— І що ж за справа?

Чоловік почував потилицю.

— А справа така: живе у нас на млині один... Нечисть — не нечисть, не розбереш... Вітряком зветься. Ти, кажуть, знаєш його?

— Знаю, — кивнув Андрій.

— Ну, так-от: жив він, нікому не заважав, за млином дивився... А тепер спасу від нього нема!

— А що таке? — намружився Андрій.
— Ніхто не знає, що йому зробилося! — розвів руками чоловік.
— Як тільки вечір — вити починає, погань, та так жалісливо і протяжно, що аж душу вивертає! Діти по ночах не сплять, баби бояться на вулицю вийти! Допоможи, характернику, угамувати нечистого...

Андрій опустил голову, задумався.

— То як, допоможеш? — з надією запитав чоловік.

— Ну, допоможу, — тихо відповів Андрій і крикнув у двір: — Івасю! Сідлай коня.

З хати вибіг Івась.

— Та що я вам — конюх, чи що?

— Сідлай, тобі говорять, і Гапку кликни.

Гапка вийшла з хати і підійшла до козака.

— Трапилось що?

— Я їду. Завтра повернуся. І, мабуть, що не один. Привезу Степану помічника.

— Кого це? — здивувалася Гапка.

— Вітряка... До речі, ти про Коника думала?

— Вези, — зітхнула Гапка.

Івась вивів коня. Козак поцілував жінку і скочив у сідло.

— До завтра, — сказав Гапці і звернувся до приїжджого: — Як звати тебе?

— Кирилом, — відповів той, сідаючи на свого коня.

— Гайда! — сказав Андрій, і обидва вершники скрилися у вечірніх сутінках.

Вже споночило, коли Андрій і Кирило під'їжджали до Очеретянки. Жалібне і протяжне виття Вітряка чулося ще здалеку. Собаки дружно підвивали йому.

— Ну от, чуєш? — сказав селянин до Андрія. — Жах бере!.. І чого це він?..

Андрій зупинив коня. До млина було рукою подати, він стояв трохи в стороні від села.

— Не знаю, — відповів Андрій, — розберуся... Ти, Кириле, їдь, я сам до Вітряка піду.

— Так я з тобою й не збирався, — перехрестився Кирило і по хвилі подав козакові руку: — Ну, з Богом.

— З Богом, — відповів Андрій, і вершники роз'їхались.

Андрій під'їхав до млина, прив'язав коня і піднявся по сходах до дверей.

Вітряк, видно, зачув характерника, оскільки на мить затих, але щойно Андрій смикнув двері, він завив знову — ще жалібніше.

Андрій увійшов досередини.

— Вітряку, — тихо покликав він.

— У-у-у! — завило десь угорі.

— Ти чого це? Геть з глузду з'їхав?

— Андрію, ти? — озвався Вітряк.

— А хто ж іще! За мною на хутір їздили, щоб тебе втихомирив...

У млині було темно, хоч в око стрель. Раптом на Андрія подуло вітром.

— Я тут! — сказав Вітряк десь поруч.

— Де? Я нічого не бачу.

Зовсім поруч хтось черкнув трутом і запалив лампу.

— Тут.

— О, тепер бачу!

Лампа освітила невисокого, коротко обстриженого, худенького чоловічка в полотняній сорочці, у шароварах і чоботях. Чоловічок з голови до ніг був запорошений борошном.

— Привіт, Сивий, — привітався домовик.

— Привіт, Вітряку, — відповів Андрій, — ну, розповідай, чого виєш?

Обличчя Вітряка витягнулося від подиву, і він скривив тонкі губи.

— Я думав, ти знаєш... В окрузі вся погань переполошилася. Щось починається, Андрію. Щось недобре. З нашого ставка водяник утік. Я його запитую: «І куди ж ти, га?», а він говорить: «Подалі звідси!». А мені куди подітися? От я і вию... У-у-у! — затагнув він знову.

— Та замовкни ти, — осадив його Андрій, — усіх дітей в окрузі перелякав своїм виттям! Розповідай, що чув.

Вітряк подивився на Андрія.

— Знаєш, який у мене слух?

— Знаю, — кивнув Андрій.

— Отож, — продовжив Вітряк, — минулого тижня, вночі, сидів я на даху млина і чув, як десь далеко вовки вили, ціла зграя. Тільки знаєш що, Андрію...

— Що? — козак насторожено глянув на домовика.

— Не вовки це були, ой, не вовки! Ти чув коли-небудь, щоби перевертні зграями збиралися?

— Ні, не чув, — відповів Андрій.

Вітряк повчально підняв вказівний палець.

— О! Я теж. А вчора вночі над млином ціла зграя кажанів пролітала. Усі сюди стягуються. З чого б це?

— Не знаю, Вітряку, — знизав плечима Андрій. — Никодим наш теж нудиться... Відправився в Чорний ліс шукати двох лісовиків...

— Один?! — перебив його Вітряк.

— Так, а що?

— Погано, дуже погано, — зітхнув домовик, — не гоже зараз одному лісами вештатись.

— Никодим себе скривдити не дасть, — заспокоїв Андрій.

— Дай-то Бог...

— І Коник, той, що в стайнях отамана Дороша живе, теж марудиться, до нас проситься.

— У! Андрію, у вас млин є?

— Ну, є.

— Тут така справа, — почав Вітряк, — я ж із усієї білої погані один тут залишився... Водяник утік, прихопивши з собою всіх утоплениць. Козодій, і той п'ятами накивав! Нудно мені... Візьми до себе на млин, га? Я ж добрий, корисний...

Андрій посміхнувся і поплескав домовика по плечу, здійнявши

клуб борошняної куряви.

— Я сам хотів тобі це запропонувати. І Гапка згодна.

Вітряк аж підстрибнув з радості.

— Коли?

— Так прямо зараз і відправимося, щоб до ранку на хутір поспіти.

Вітряк заметушився і зник, а через мить з'явився знову з невеличкою торбою. За поясом у нього стирчали два ціпки, обковані залізом і з'єднані ланцюгом.

— Я готовий, — сказав він козаку.

— Швидкий ти, Вітряку, назву свою виправдуєш. І ціпки свої прихопив, — кивнув Андрій на пояс. — Пам'ятаю, як ти ними орудуєш... У Козодоя, мабуть, дотепер між рогами свербить... За що ти його тоді?

— Так нагирив, падлюка, під млином, — розсміявся Вітряк. — Довелося капосника провчити.

Андрій розсміявся у відповідь.

— Гаразд, ходімо, «корисний»!

Домовик з козаком вийшли з млина. Вітряк озирнувся і з відчутним жалем зітхнув:

— Дім...

Андрій відв'язав коня і скочив у сідло, Вітряк притьмом всівся ззаду, і вони помалу рушили на Дніпровий.

3

— Тихіше, Рясочко, тихіше, — заспокоював водяник свою кобилу, яка нервово топталася на одному місці, відмовляючися йти далі.

Сонце сідало. Никодим пробирався дикими хашами Чорного лісу. Досі ніяких ознак перебування тут лісовиків Жменьки і Кулаки Никодим не помітив.

Стежка, що петляла між віковичних дерев, зникла. Вивернуті корені дубів, ясенів і диких груш перегороджували шлях. Промені призахідного сонця ледве пробивалися крізь густу крону лісу. Кругом, куди не глянь, були лише густі зарості папороті, дикої малини та поплутані клубки коренів, схожих на застиглих змії.

— Дивно, — бурмотів собі під ніс Никодим, — ні звіра, ні птиці... Ліс наче вимер!

Непомітно вони вибралися на невеличку галявину. Раптом під копитами Ряски щось хруснуло. Водяник зістрибнув на землю. Це були кістки. І схоже, людські.

— От тобі й маєш!

Водяник уважно оглянув останки. На подроблених кістках відбилися міцні зуби.

— Не вовча це робота... І... Щоб я мулом подавився!.. Це останки водяника!..

Никодим узяв кобилу за вуздечку.

— Ходімо потихеньку, не варто тут зупинятися.

Але кобила відмовлялася йти і нервово тремтіла всім крупом.

Стемніло швидко. Густі сутінки щільно оповили Никодима і коня. Кругом стояла мертвотна тиша: ні подиху вітру, ні пташиного зойку.

Раптом кроків за двадцять щось заворушилося в кущах. Никодим став вдивлятися в темряву. З кущів визирнула мерзенна морда, по обидва боки від неї — ще дві.

Як і всяка нечисть, Никодим добре бачив у темряві. Він бачив, як морди тварюк гидко скривилися, а масивні нижні щелепи виступили вперед.

— Здається, приїхали, Рясочко... — тихо проказав водяник, витяг з-за пояса топір, узяв його в ліву руку, а правою вихопив шаблю.

— Раджу вступитися з дороги, — голосно сказав він, — інакше мені доведеться підправити декому морду топором.

Перевертень, що стояв між двох інших, першим вистрибнув з кущів, два інші послідували за ним.

— Знайомий запах... Водяник?

Никодим презирливо скривився.

— Не твоє собаче діло, паршивцю.

Перевертень протяжно завив.

— Давай, чеши звиси... тебе їсти ми не будемо... не годишся ти в їжу... Тванню від тебе несе, а як поїсиш м'яса вашого, так з кущів довго не вилазиш... Забирайся геть! А кобилу залиш...

Перевертні стали повільно наближатися, хижо опустивши кошлаті голови.

— Тільки руште мою Ряску, виродки блохасті! На шматки порубаю!

Перевертень люто заричав.

— Кінчай його! — гаркнув той, що був ліворуч.

Водяник стояв непорушно, прикриваючи собою кобилу і піднявши зброю. Перевертень кинувся на нього. Никодим, спритно крутнувшись, черкнув шаблею по волосатих грудях перевертня. Той скажено заверещав, упав лапами догори і засмикався.

— Срібло! — верещав він. — Клинок... Там срібло!

Водяник ехидно посміхнувся і плюнув під ноги.

— А ти як думав? Топір теж! Ще бажаючі є?

Два перевертні на мить зупинилися, а поранений, моторошно сопучи, намагався підвестися. Никодим з разючою як на нього швидкістю кинувся до перевертня і встромив у його груди шаблю. Той заревів, лапи його витягнулися, нижня щелепа засмикалася. Водяник відскочив назад і знову став на сторожі. Перевертні перезирнулися і стали розходитися в різні боки. Шерсть на обох стояла дибки, з розкритих пащ капала слина. Никодим уважно спостерігав за ними.

Зненацька один кинувся вбік і обійшов Никодима з заду, вочевидь збираючися напасти на кобилу, а другий рвонувся у його напрямку, але відразу відскочив, відволікаючи увагу водяника. Перший перевертень таки накинувся на Ряску ззаду, припустившись найбільшій помилки у своєму житті. Кобила брикнула його, відкинувши на кілька кроків убік. Він одразу

підхопився і пригнувся до землі, готуючись до стрибка, але раптом за його спиною постала величезна тінь якоїсь істоти, і перевертень зринув у повітря. Почувся моторошний хруст кісток, і два закривавлені шматки роздертої потвори розлетілися в сторони. Другий перевертень розвернувся, підібгав хвіст і кинувся навтьоки. Але Никодим метнув топір навздогін утікачу, і той глибоко засів між лопаток перевертня. Потвора впала, зарившись мордою в землю. З кущів раптом вибігла друга істота. Маленька і спритна, вона підскочила до перевертня, змахнула шаблею — і кошлата його голова закотилася під кущ папороті.

— Дуже вчасно! — вигукнув Никодим і розсміявся. — А я вас уже три дні шукаю! Думав, ви вже з лісу пішли...

Істоти підійшли до водяника. Місяць, що вже підбився височенько, освітив галявину. Раптовими рятівниками Никодима виявилися двоє чоловіків. Один — величезного, мало не триметрового зросту, здовгим волоссям і кошлатою бородою, у плетених постолах, у грубій полотняній сорочці і штанях. Другий був його точною копією, тільки зростом набагато менший, навіть нижчий за Никодима.

У велета в руках був здоровенний молот, а в малого — шабля, яку він двічі встромив у землю, а потім сховав до піхов.

— Здоров, Никодиме, — пробасив велет.

— Привіт, водянику, — пропищав малий.

— Вітаю, друзі! Радий вас бачити живими і здоровими.

— І ми раді тебе бачити, правда, Жменько? — сказав здоровило, глянувши на брата.

— Правда, Кулако, — підтвердив той.

— Що тебе до нас привело? — запитав менший.

— Знайшли вашого Мурка, — відповів Никодим.

— Слава Богу, — з полегшенням видихнув Кулака, — а ми-то думали, загинув наш Мурко... Де він?

— У Гапки на хуторі. Моркву з грядок крав, а Сивий піймав його.

— І що? — тривожно запитав Жменька.

— А що? У нас залишився, діткам сподобався... Малюк, з усього видно, добродушний... От тільки речі дивні якісь говорить... Про те, що часи лихі грядуть, і все таке... Про що це він?

Жменька і Кулака презирнулися.

— А ти що, не бачиш? У лісі ні звіринки, ні пташинки... Зате цих, — Жменька кивнув на трупи, — хоч гать гати! Я зроду їх стільки не бачив! І ще якісь з'явилися: обідрані, вузькоморді, патлаті, на руках пазурі, пащі ікласті... Оце коли вони з'явилися, Мурко й пропав.

— Ох уже ми й дали їм жару! — пробасив Кулака. — Ці виродки сонця бояться... Удень по байраках і виярках ховаються. Так ми зі Жменькою їх на палю — і на сонечко, на палю — і на сонечко! За нашого Мурка!

— До речі, а хто він, цей Мурко? — так, мовби між іншим, поцікавився водяник.

Обидва лісовики знизали плечима.

— Не знаємо, — відповів Жменька.

— Ми його два роки тому в лісі знайшли, — додав Кулака.

— А чому Мурко? — запитав Никодим.

— Він його так назвав, — Жменька кивнув на брата.

— Мурчить він, того й Мурко, — просто пояснив здоровило.

Раптом десь далеко почулося моторошне завивання. Ряска знову дрібно затремтіла. Лісовики і водяник замовкли і прислухалися.

— Якщо таке діється, чого ж ви ще тут сидите? — тихо спитав Никодим.

— Мурка шукали, — відповів Жменька.

— Ну а тепер?..

— А тепер, раз таке діло, нам тут робити нічого, — зітхнувши, сказав Кулака, — тварюк цих усе більше стає, залишимося — загинемо.

Моторошне завивання знову прокотилося лісом.

— Давайте зі мною, на хутір, — запропонував водяник.

— Я залюбки, — навіть не роздумуючи погодився Жменька.

— Я теж, — буркнув Кулака, — от тільки переночувати десь треба. Іти вночі — самогубство.

— А де ж заночувати-то? — запитав Никодим.

— Є тут одне місечко... надійне... недалеко звідси... — сказав Жменька. — Ходімо.

— А Ряска?

— Сховаємо, — дружно відповіли лісовики і рушили вперед, пробираючися крізь зарості дикої малини.

Водяник узяв кобилу за вуздечку і пішов слідом за лісовиками. А тим часом далекому завиванню вторував уже цілий хор...

4

Никодима не було вже другий тиждень. Усі жителі хутірця не на жарт непокоїлись, і підстави для цього були вельми вагомими.

Наступного вечора по від'їзді водяника повернулися Свирид і Явтух зі своїх бортів. І якщо до від'їзду на пасіку волосся на голові Свирида ще подекуди чорніло, то зараз він був геть сивий. Повернулися козаки без коней, ледве тримаючись на ногах.

Уночі на їхні борті напали. Свирид і Явтух почули, як дико іржуть коні, і вискочили зі сторожки. Місяць був уповні. Те, що вони побачили, було більш ніж жахливим: якісь кошлаті тварюки несамовито шматували коней, а на них самих напали дивні істоти, зовні схожі на людей — у якомусь лахмітті, з довгим скуйовдженим волоссям, ікласті...

Свирид і Явтух замолоду були запеклими рубаками, і, дякувати Богу, тієї ночі рука не підвела ні одного, ні другого... Ах, як вони наранок благословляли Андрія за те, що оздобив їхні шаблі вигадливим малюнком зі срібла!.. «Про всяк випадок», — сказав він тоді.

От випадок і нагодився. Відбиваючись від нечисті, козаки забарикадувалися в сторожці. Одному лише Богу відомо, що вони пережили тієї ночі! Погань ломилася у вікна і двері, ревіла, гарчала і вила до самого ранку. А з першими променями сонця все стихло. Козаки тоді ноги на плечі — і на хутір.

За час відсутності Никодима Андрій побував на стайнях у Дороша і забрав Коника. Козаки дуже засмутилися з того, що від них іде конюшний, і подарували на прощання Коніку вороного жеребця-красеня.

Вітряк уже прижився на хуторі. Удень господарював на млині разом зі Степаном, а ввечері приходив на хутір перекинутися з Коником і Мурком у «дурня».

Через два тижні, якимось під вечір, Никодим нарешті повернувся. Він вів свою Ряску, а поруч крокували двоє лісовиків.

Андрія з Гапкою у цей час на хуторі не було, решта мешканців займалися своїми справами, і коли прибулі вже перейшли місток, назустріч їм побігли двоє — Мурко і якась дивна істота. На зріст ця істота була трохи вища за Мурка, волосся на її голові більше скидалося на кінську гриву; вдягнена вона була у сіру сорочку і чорні штани до колін; ноги істоти були вкриті густою шерстю і закінчувалися не ступнями, а копитами; у великих синіх очах світилася радість.

Водяник і лісовики зупинилися коло переладу. Мурко кинувся до Кулаки.

— Мурко! — радісно вигукнув велетень і вхопив малюка на руки.

А гриваста істота, підбігши до водяника, радісно заіржала і простягнула йому руку.

— Гм-м-м! Никодим-м-м! Здоров, друже! Живий!

Никодим посміхнувся і потис руку Коника.

— Живий, живий. І гостей ось привів, — сказав він, показавши на лісовиків.

— Спасибі, що Андрія за мене попросив, Никодим-м-ме!

— Я заради друга готовий на все, — широко зізнався водяник.

Мурко, зістрибнувши на землю, скакав навколо лісовиків.

— Буль-буль привів друзів! — радісно скавчав він.

— Може, дасте у двір зайти? — сказав водяник. — Де Гапка й Андрій?

Коник махнув рукою у бік Дніпра.

— Гуляють. До вечері будуть, — відповів конюшний.

— Вечеря — це добре. — Никодим поплескав себе по череві. — Ми вже другий день, як перебиваємося чим попало... Живності в лісі ніякої немає, пішла вся... Коріння гризли... Ой, ви ж не знайомі! — спохватився Никодим. — Оцей гривастий — Коник, конюшний...

Коник махнув гривкою.

— Оцей здоровань — лісовик Кулака, маленький — його брат Жменька.

Погань поручкалася, і всі зайшли в двір. Назустріч вийшов Вітряк.

— У! Справжній тобі шабаш! Уся погань у зборі! Привіт, лісовики!

— Здоров, Вітряку! — відповіли брати.

— Як ти, Никодиме? — Вітряк по-братськи поклав водяникові руку на плече.

— Та, погано...

— Я теж, — зітхнув Вітряк. — Ну, не те, щоб тут погано, а так, узагалі...

— Та я про те ж, — сказав Никодим і голосно крикнув: — Івасю, розсідлай Ряску!

Івась вийшов з хати.

— Знову! Дістали вже... А чого це ти, Никодиме, Ряску за вуздечку вів?

Водяник поманив хлопця пальцем і повчально сказав:

— Запам'ятай, Івасю: піший кінному не товариш.

Івась з подивом розглядав братів: лісовиків він бачив уперше.

— З лісовиками за вечерею познайомися. А де баба Галя?

Івась кивнув на хату, на порозі якої з'явилися Явтух і Свирид.

— Бабо Галю! — гукнув водяник. — Накривайте вечерю, їсти страх як хочеться!

Баба Галя висунула з вікна голову.

— Ой, святий Боже! — скрикнула вона, сплеснувши руками. — Хоч ікону винось! Одна погань!

— Годі вам, — посміхнувся водяник, — Андрій де?

— Тут я!

Усі обернулися: Андрій з Гапкою переходили через місток.

— Ну, тепер точно накривайте! — гукнув водяник.

Козак і знахарка підійшли до юрби.

— Ну, Андрію, готуйся — нам є що тобі розповісти, — почав Никодим.

— Нам теж, — відповів Андрій, — за вечерею й поговоримо.

Під час вечері Никодим познайомив усіх з лісовиками і розповів про бій у лісі та про дивних істот, яких зустрічали лісовики.

Діди Свирид і Явтух підтвердили, що саме такі істоти напали й на них.

— Це вампіри, кровопивці, щось на подоби наших упирів, правда, менш небезпечні, — сказав Андрій. — Але раніше в нас їх було дуже мало і зустрічалися вони вкрай рідко. Швидше за все, вони прийшли з заходу... Щось їх сюди притягує... Вчора в лісі на мене напала ламія, чого в наших краях раніше взагалі не бувало...

— Чим це можна пояснити? — запитала Гапка.

— Як на мене, то серед нас декого не вистачає, — зауважив Никодим.

— І цей «дехто» — Мефодій, — раптом почулося з-за куща калини.

— Пташко? — обернулася Гапка. — Ти що, не знаєш, що підслуховувати — це погано?

— А я і не підслуховувала... — дівчинка вийшла з-за куша.

— Бігом спати, — grimнула Гапка.

Дівчинка слухняно розвернулася і пішла в хату.

— Пташка має рацію, — сказав Андрій, — я думаю, Мефодій зміг би багато чого пояснити...

Наступного ранку, щойно розвиднілося, баба Галя, як звичайно, пішла доїти кіз. Кози, — а їх було три, — стояли в невеличкому сараї. Подоївши кіз, баба Галя віднесла одне відерце з молоком до хати і повернулася по два інші. І ось не встигла вона увійти до сараю, як раптом скрикнула і на все горло заgrimіла:

— Ах ти чортяко, трясця твоєї лихий матері!.. От я тебе зараз!..

Із сараю вискочила дивна істота, на вигляд — наче козел. Тільки от вискочив той козел із сараю на двох ногах. Слідом за ним вибігла баба Галя. З моторністю, що ніяк не сумішалася з її габаритами та роками, вона з вилами в руках кинулася навздогін за істотою. І треба ж було такому статися, що саме в цей момент з хати вийшов Вітряк. Побачивши козлоногого, Вітряк кинувся за втікачем, схопивши на ходу дрючок, що валявся коло яблуні. Той помітив його і напіддав, але Вітряк, меткий, як блискавиця, швидко настиг козлоногого.

— Ой-ой-ой! — закричав на ходу козел. — Заберіть Вітряка! Заберіть!

І кинувся прямо до хати, на порозі якої показався Андрій.

— У-у-х! Козодій! От я тебе! — пригрозив Вітряк. — Іди сюди, дороженький!

Козодій підбіг до Андрія і сховався в нього за спиною, а Вітряк, підбігши, почав тикати в козла, який стрибав за спиною козака, своїм дрючком.

— Ой, заберіть! — несамовито верещав Козодій. — Я ж нічого не зробив, кізок тільки подоїв...

— Кізок! — grimнула баба Галя, заходячи з іншої сторони і відрізаючи козлові всі шляхи до відступу. — Дай йому, Вітряку! — І, обернувши вили, теж заходилася тикати в Козодоя держакком.

— Та ж молочко у відеречках стоїть! Не чіпав я його, допомогти хотів.

— Годі вам, припиніть! — крикнув Андрій, якому набридло бути живою барикадою. — Розійшлися тут!

Баба і домовик відскочили, а Козодій присів коло порога, злякано переводячи погляд з баби на Вітряка і навпаки. На гвалт усі повибігали з хат. Нечисть жила в окремій хаті, і вибігла у двір першою.

— Козодій, — сказав Мурко, — далекий родич Коника.

— Усі ми тут далекі родичі, — зауважив Никодим. — Що, знову напаскудив, чортяко рогатий? — звернувся він до Козодоя.

Баба Галя тим часом збігала в сарай і вийшла звідти, вкрай здивована, з двома повними відерцями молока.

— Ти глянь, не збрехав, нечистий! Ну, на цей раз прощаю, — баба Галя грізно глянула на Козодоя, — але щоб більше й духу твого біля моїх кіз не було!

— Як же це? — Козодій жалісно глянув на бабу. — Я ж Козодій, мені належить...

— Роги пообламую! — гнівно тупнула ногою баба. Вітряк відкинув дрючок і діловито схрестив на грудях руки.

— Ти що це тут робиш? Га?

— А те, що й ти, — Козодій покосився на Вітряка. — Іти мені нікуди... Знаєш, скільки погані в окрузі розвелось?!. Минулої ночі ледве від кажанів відбився... Що ж мені — погибати, чи що? Андрію, — він благально глянув на козака, — візьміть мене до себе, у сараї житиму...

— Дам я тобі сарай! — крикнула баба Галя; інші мовчали. Андрій знав, що взяти Козодоя і не підпускати його до кіз — це знущання, — однаково, що Вітряка не пускати до млина, а Коника — до конюшні. А кози-то були бабині! Козодій приречено опустив голову.

— Ех, ви... Гаразд, тоді я піду...

Усі дивилися на бабу Галю. Козодій перескочив через перелаз і попрямував до містка. У душі доброї від природи жінки щось ворухнулося.

— Стривай, — гукнула вона.

Козодій обернувся. Баба зам'ялася.

— Та я нічого... живи... тільки от... — Вона поглядом обвела присутніх; Никодим їй кивнув, і його підтримала вся нечисть. — Тхне від тебе — мухи дохнуть! Помитися тобі треба... В сараї тобі жити не годиться, а до кіз я тебе брудного не підпущу... Іди сам, не то хлопці викупають!

Козодій, здавалося, не вірив своїм вухам.

— Так мені... можна залишитися? — здивовано запитав він.

— Можна, — відповів Андрій, — шуруй на Дніпро!

Козодоя все ще не вірилося.

— То я... пішов... митися?..

— Давай, давай, — розсміявся Никодим, — а то ми й справді поможемо!

Козодій, радісно підстрибуючи, побіг до Дніпра.

— Андрію, — смикнула козака за рукав Пташка, — а він дійсно-таки чорт?

— Ні, Пташко, всього-на-всього дрібна нечисть. Хоч часом і шкодить, але кіз, за якими доглядає, в образу не дасть. І якщо в сараї Козодій — кажанові туди вхід заказаний. Та й узагалі він тварин любить.

— І птахів? — запитала дівчинка.

— І птахів, — підтвердив козак.

— Засранець, — буркнув собі під ніс Вітряк.

— Що? — перепитала Пташка.

— Нічого, — сказав Андрій і щосили стусонув Вітряка ліктем під бік.

Несподівано з заростей бузини знову показався Козодій. Увесь мокрий, — видно, таки встиг скупатися в Дніпрі, — він кулею перелетів через місток.

— Там... там... — почав він, захекуючись. — Не повірите!.. По стежці двоє йдуть: один низькорослий, лисий, з топором, а

другий... А щоб мені роги відпали!.. Упир!!! Серед білого дня!.. Кого-кого, а їх я за версту чую!

— Мефодій! — радісно скрикнула Пташка і кинулася до містка. Присутні тривожно перезирнулися.

— Мало там що... — занепокоєно сказала Гапка.

— Вітряку, зупини її! — гукнув Андрій.

Вітряк метнувся за дівчинкою, але в цей момент на містку показалися прибульці, і всі заспокоїлися: один із них справді був Мефодій.

Поруч з Мефодієм ішов чоловік — невисокого зросту, кремезний і лисий. Взутий він був у чорні шнуровані черевики, вдягнений у чорні шкіряні штани, оголені груди були хрест-навхрест перетягнуті широкими шкіряними ремнями з металевими наплічниками, а з лівого боку висів величезний топір.

Пташка кинулася до Мефодія. Побачивши дівчинку, упир запосміхався і пришвидшив крок.

— Як ти виросла за ці два роки, як розцвіла! — сказав він, обіймаючи Пташку.

— Здрастуй, Мефодію! — радісно вигукнула дівчинка. — Чому тебе так довго не було?

Упир легенько відсторонив Пташку.

— Справи були, — відповів він і оглянув тих, що зібралися в дворі. — Цього і слід було очікувати... Усі стягуються сюди... Ходімо, — сказав він своєму супутнику.

Андрій відразу відзначив про себе, як змінився упир: завжди беззбройний, зараз Мефодій був озброєний довгим вузьким мечем, який постукував об його чобіт; сам упир схуд і змарнів.

— Здоровенькі були, — сказав він, переступаючи через перелаз.

— Доброго дня, — прокартавив його супутник низьким, але приємним голосом.

— Це мій товариш гном Нікель. — Упир вказав на лисого, і той вклонився. — По-нашому говорить, мова йому наша сподобалася, от і попросив, щоб я навчив.

— Дуже гахна мова, — підтвердив гном.

З-за спини Кулаки вийшов Мурко.

— Здр-р-растуй, Нікелю, — промурчал він.

— Мухко! — очі гнома зробилися круглими. — І ти тут! Який я хадий, що ти живий!

Кулака здивовано витріщився на гнома.

— Як?... Звідки ти знаєш, що він Мурко? Адже це я його так назвав!

Нікель захитав головою.

— Мухко може читати і пехедавати думки на відстані, і пхосто підказав тобі, як його назвати. Находність, до якої він належав, називалася мухки... — Гном раптом змовк і гірко зітхнув. По хвилі продовжив: — Він — останній з мухків, і тому відмовився від свого імені. Називається тепех пхосто — Мухко. Він далекий ходич ельфів.

— Я думав, що ельфи — це казки, — здивувався Андрій.

— Тепех — так, — сказав гном. — У наших пехеказах говохиться, що багато тисяч хоків тому ельфи попливли кудись за море. Мухки плисти з ними не побажали і залишилися тут.

— І що ж трапилося з його народом? — сумно запитала Гапка.

— Всього їх було не більш ніж півтохи сотні. Жили в гохах по сусідству з нами, вихощували мохкву на схилах.

Мурко понурив голову.

— На їхнє селище напали вампіхи. Михні мухки не сподівалися нападу і загинули всі. А він був у гостях у нас і вхятувався. Повехнувся в село, а там...

— Смер-р-рть і жах... — сказав раптом Мурко, і в очах малюка заблищали сльози. — Я втік...

— Мефодію, що кругом відбувається? — запитав козак упира. — Ти можеш бодай щось пояснити?

— Можу, — сказав той.

5

На невеличкому закинутому цвинтарі під горою панувала мертва тиша. Ні тобі подиху вітерця, ні шереху звіринки в траві. Здавалось, уся природа завмерла в якомусь лиховісному очікуванні.

До повні лишалося два дні, і місяць, ще злегка надщерблений, яскраво освітлював нічну землю.

Цвинтар був страшенно занедбаний: увесь заріс кропивою і чортополохом, а ряди хаотично перекошених чорних хрестів здіймалися в небо, мов обвуглені присохи після пожежі. Село, якому належав цвинтар, двадцять років тому спалили татари, і відтоді на його місці більше ніхто нічого не будував.

Проте, незважаючи на всю моторошність картини, на цвинтарі зараз можна було розгледіти чітку вузьку стежечку, що петляла між хрестів. А по цій стежечці, бозна звідки взявшись у цій глухомані, ішла невисока, струнка, темноволоса дівчина років п'ятнадцяти. У довгому тоненькому полотняному платтячку і боса, вона вміло ступала між густих заростей кропиви й чортополоху і, здавалось, навіть не помічала їх.

Стежечка вела до підніжжя гори, під якою знаходився цвинтар,

і, звернувши трохи вбік, закінчувалася біля входу в досить-таки велику нору. Розсунувши поплутане коріння, дівчина сміливо ступила всередину.

Ще кроків за десять від нори дівчина почула жакливий сморід, що доносився звідти, а тепер, уже всередині, їй здалося, що сморід цей вона відчуває не тільки нюхом, але й фізично, мов якусь липку й огидну субстанцію. Смерділо, як з розритої могили.

Дівчина пройшла кроків зо п'ять вузьким коридором, зі стелі якого звисали корені, і відразу, за рогом, побачила слабоосвітлену крихітним каганцем печеру. Лише на якусь мить затримавшись при вході, дівчина рушила на світло каганця.

У печері за столом, який був ні чим іншим, як кришкою перекинутої труни, сиділа страшна й огидна потвора. В'яла, темна, аж синя, шкіра складками звисала з кощавого тіла, груди випиналися наперед ребристим горбом. Обличчя потвори було вузьким, з ікластою пащею, а замість лівої руки стирчала гнійна кукса. У правій руці потвора тримала щось схоже на шматок гнилого м'яса і, з усього видно, збиралася його з'їсти. Побачивши дівчину, потвора хрипловато розсміялася.

— О! їдло саме прийшло! Заблудилася, красуне?

Анітрохи не збентежившись, дівчина презирливо скривила свої тонкі губи.

— Був дурнем, дурнем і помреш, — сказала вона раптом неприродно низьким, як на її вік, голосом.

Потвора, підхопившись зі свого місця, різко відскочила в кут і загарчала.

— Хто ти і чого тобі треба?

Дівчина моторошно усміхнулася, лице її потемніло і зморщилося, блиснули ікла. Тривало це лише мить, потім обличчя дівчини знову набуло звичайної подоби.

— Не впізнаєш, Гробаку?

Вурдалака здивовано закліпав.

— Я дочка корчмаря Василя, убитого тим проклятим характерником.

— Не може бути! — вигукнув Гробак. — Чому ж він і тебе не кінчив?

Дівчина знову моторошно усміхнулася.

— А тоді моя спадковість ще не проявилася, і він мене не вчув.

— Чого тобі від мене треба? — запитав вурдалака.

Обличчя дівчини спотворено перекошилися.

— Помсти!!! — крикнула вона, заскреготавши зубами. — Убити чаклуна! Відновити справедливість!

Гробак із сумом похитав головою й опустився на кришку труни.

— Годі з мене помсти, сам чудом вижив... Клинок чаклуна вгодив мені в руку, перебив кісту... Рука відгнила... Який з мене вояка?

— А як же твої брати?! — тупнула ногою дівчина.

Гробак криво посміхнувся.

— Надмірною братерською любов'ю я не страждаю, а своя шкура

дорожча...

— Мерзенний хробак, — презирливо кинула дівчина.

Гробак знизав плечима.

— Послухай мене, — серйозно сказала вона, — ти мені потрібен лише для того, щоб зв'язатися з твоїми родичами, а потім можеш повернутися у свою гнилу яму... Невже ти не відчуваєш?!. Грядуть великі зміни! У світ прийшло Абсолютне Зло, і перемога буде за нами! Могутні сили збираються на сході, із заходу ринули до нас полчища вампірів, ліси кишать зграями перевертнів... Не повіриш, але основний удар спрямований на проклятий хутір чаклуна-характерника... У нього є дещо важливе, і ми мусимо відняти в нього це за будь-яку ціну!.. І обов'язково позбавити його життя!.. Ну неville ти нічого не відчуваєш?!.

Вурдалака уважно слухав дівчину, затамувавши подих.

— Відчуваю, — ледь чутно прошептав він, — але я боюся... Боявся.

Дівчина знову презирливо скривилася.

— Так боявся чи боїшся?

Вурдалака, повільно піднявшись, розправив широкі плечі, і було чути, як захрускотіли його суглоби.

— Я з тобою... — сухо сказав він. — Я зберу вовкулаків...

Протягне, сповнене лютої ненависті і чорної злости виття було йому відповіддю.

6

Ніч видалася неспокійною. З заходу дув сильний вітер і гудів у січковий дзвін. Більшість козаків розійшлися вже по своїх куренях спати. Лише кілька найвитриваліших сиділи в корчмі і при слабкому світлі каганця грали в карти. Запорожці рідко виставляли варту, і ця ніч не стала винятком.

Кругом панувала непроглядна пітьма, крізь яку пробивався лише самотній вогник корчми. Худий корчмар з підбитим оком разливав запорожцям, що засиділися, горілку й пиво.

За одним зі столів сидів курінний отаман Дорош зі своїм товаришем і побратимом Іваном Колієм. Компанія зібралася гучна і весела. Увечері на Січ приїхав старий козак — характерник Степан Бородавка, і тепер розважав чесну компанію веселими оповідками про свої зустрічі з усякого роду поганню.

— Кажу ж вам, — бухтів старий козак, — схопив я чортиху за хвіст — і скок їй на шию! А потім галопом по степах та по лісах — від самої Сучави і до Січі-матінки!

Козаки давилися від сміху сльозами.

— Ну, а відьма що ж? — серйозно запитав молодий запорожець.

Бородавка зітхнув.

— Дух спустила, бідолашна... Та туди їй і дорога! Стільки людей звела!.. Та й я собі ледве зад не відбив об її кошавий хребет, хай їй грець!

— А чи не на тій, часом, відьмі ти прискакав, що зараз у конюшні стоїть? Так не дивно, що ледве зад не відбив, — сама

шкіра так кості!

Козаки знову схопилися за животи, а Бородавка густо почервонів.

— Мені — і не вірите?! Відьма верст із десять до Січі не дотягла, не пішки ж мені йти! От я кобилку і прикупив.

— Та віримо, віримо! — заспокоїв його Дорош, витираючи слюзи.

Саме в цей момент надворі вдарив дзвін. Козаки схопилися, як ошпарені.

— Що таке?

— Горимо?

— Татари!

— Які татари?!

Козаки повискакували в двір. З куренів теж висипав люд. А на вулиці темно, хоч око виколи!

— Хто у дзвін бив?

— Що за свинство!

Звідусіль чулися гнівні вигуки, ніхто нічого не розумів і ніхто нічого не міг пояснити. Раптом згори, з високого частокола, пролунав неприємний хрипкий голос.

— Не панікуйте, добродіі! Це я скликав вас. Чи все товариство тут?

— Так, майже все, хрін гіркий тобі в горло! Пощо людей будиш?

— А ось пощо...

Раптом гул юрби накрив несамовитий крик Бородавки:

— По куренях, братчики! На нас напали! Це упирі!

Вгорі пророкотав зловісний сміх, а за мить почувся страхітливий шерех сотень крил. Здійнялося моторошне виття, і цілий легіон чорних тіней ринув на людей. Людський гвалт

змішався з ляскотом крил і вереском упирів.

Один з них кинувся ззаду на отамана Дороша, але Колій, що завжди був поруч, відіпхнув козака вбік. Гігантський упир схопив Івана, той скрикнув і зник у високості...

— Братці, назад!.. В курені!.. — тільки й кричав Бородавка, запекло захищаючись.

Несподівано усе стихло. Люди запалили смолоскипи. Убитих не

було, лише там, де оборонявся Бородавка, лежав мертвий упир; ще з десятків тварюк валялися по всьому дворі, простромлені колами...

...Наранок козаки не дорахувалися ста п'ятдесяти чоловік.

7

Минув тиждень відтоді, як Мефодій повернувся на хутір і розповів його мешканцям про ті жахи, які йому довелося пережити останнім часом.

Він повідав про величезні полчища вампірів, що з дня на день повинні були нахлинати в Україну, про їхнього кровожерного ватажка — графа Влада. Про те, як гноми в Альпах дали вампірам запеклу відсіч, були вщент розбиті і жалюгідні залишки їхньої раті скрилися у глибоких печерах. Також про те, як він сам дивом урятувався завдяки своєму другові, гномові Нікелю, і про те, як Нікель погодився супроводжувати його до хутора. А найголовніше — про те, що у світ прийшло Абсолютне Зло, і тепер сили заходу і сходу повинні були об'єднатися.

— Зауваж, Андрію, — підкреслив упир, — усе це почалося, коли ми відправили в небуття того демона. І, швидше за все, ми цим викрили себе, а точніше — те, що конче потрібне князеві тьми. Здогадуєшся, що це? Твоя шабля. І тепер уся погань зі шкіри вилізе, щоб відібрати її в тебе.

Використовуючи свої знання, та ще за допомогою Мурка, Андрій розіслав повідомлення всім характерникам, скликаючи їх до себе на раду. З усіх куточків України потягнулися до нього козацькі чаклуни, і за тиждень хутір перетворився на величезний табір. Погань, що мешкала на хуторі, трималася осторонь, але стосунки з людьми підтримувала дружні, бо більшість прибулих були такими ж характерниками, як і Андрій. Никодим дуже здружився з гномом Нікелем, вони щодня подовгу вправлялися у дворі на своїх топорах. Водяника приводив у захват бойовий топір гнома: обписаний древніми рунами, вміло інкрустований коштовним камінням, з топорищем зі слонової кістки. Гном навчав водяника своїх прийомів, водяник гнома — своїх.

— Чуєш, Нікелю, а двома можеш?

— Можу, — відповідав гном і хоробро крутив двома топорами одночасно.

— А я-от по-іншому, — і водяник демонстрував своє бойове вміння.

Мурко більшу частину часу проводив з Гапкою, навчаючи її премудрощів древніх знань мурків. Вітряк таки з'ясував стосунки з Козодоем, і вони навіть подружилися.

— Розумієш, — пояснив Козодій, — молочко скисле було, ну, і притиснуло, там я і... Ну, ти ж розумієш?

— У, — відповів Вітряк, — забули.

— А ціпками ти вміло орудуєш! — захоплено підмітив Козодій.

— Навчити?

— Та ні! — розсміявся Козодій. — У мене роги на те є...

Табір розростався з кожним днем, білі маги і чаклуни прибували з усіх українських усяд. Одного дня по обіді на місток через річечку ступив численний збройний козацький загін. Попереду їхав сам отаман Дорош, слідом за ним — характерник Степан Бородавка. Загін був чималий, і всі ці люди, звичайно ж, були запорізькими козаками. Назустріч їм вийшов Андрій.

— Здрастуй, Дороше, — привітався він.

— Здоров був, Сивий, — відповів отаман, оглядаючись кругом.
— Бачу, ми не перші — у тебе тут уже цілий табір!

Козаки спішилися. Уперед виступив Бородавка.

— Я одержав твоє повідомлення, Сивий... Може, поясниш, у чім справа?

— Довго буде, — сказав Андрій, шанобливо обнімаючи старого характерника. — Давай розмістимо спочатку твій загін, а потім будемо говорити.

Слідом за загonom їхало тридцять возів, запряжених волами. Через вузький місток проїхати вони не могли.

— Свій табір ми розіб'ємо на тому боці річки, — сказав Дорош.

Андрій кивнув і спитав:

— Скільки людей ти привів?

— Триста двадцять. Більше кошовий не дав. Але дозволив послати гінців по паланках, так що з Божою поміччю ще чоловік з двісті охочекомонних набереться... Коло Ненаситця за тиждень у них збір, а поведе їх курінний Пуголовок, пам'ятаєш його? Гарний козак, хоча й ростом не вдався.

— Боюся, що за тиждень буде пізно, — задумливо проказав Андрій.

— А в тебе скільки? — запитав Дорош.

— Трохи більше двохсот. Головно характерники.

— Це добре.

— Добре, але мало. На нас сунуть незліченні полчища...

— Хто? Татари? — Дорош навіть не намагався приховати свій подив.

— Гірше. Погань. Чорна.

— Та ну?! — очі отамана округлилися.

— Розбивай табір, — відповів на те Андрій, — потім будемо говорити.

Вже через годину на іншому березі річки розкинувся чималий козацький табір. До Андрія підійшли Дорош і Бородавка.

— Андрію, ми повинні тобі дещо розповісти, — почав Дорош.

— Давайте.

— Говори, Степане, — кивнув отаман старому характернику.

— Рівно тиждень тому на Січ напали... Уночі... Як думаєш, хто?

— Ну, і хто?

— Упирі, — похмуро відповів Бородавка. — Сотні півтори козаків забрали.

— Святий Боже... — прошептав Андрій. — Навіщо?

— Гм... їм потрібні нові сили, — продовжив козак, — а ти

уявляєш собі, який то буде упир із запорожця? Восначальник! Убити такого ой як нелегко буде!... Що вони задумали?

— Кого? — спитав Андрій так, ніби вже наперед знав відповідь.

— Серед зниклих — Іван Колій.

Андрій потупився.

— Збирай своїх людей і веди до моїх. Раду радити будемо.

8

Дружини Дороша й Андрія стояли поруч, утворюючи півколо. Андрій піднявся на невелике узвишшя.

— Ну що, брати мої, готові слухати?

— Готові, — дружно відповіли всі.

— На нас чекає битва, — почав Андрій, обвівши твердим поглядом присутніх. — Скажу прямо: мало хто з нас в живих залишиться... Пораних не буде, будуть лише мертві й уцілілі. Ворог насувається грізний, і сили його набагато перевищують наші. Не хочу перебільшувати, але багато чого залежить від результату цієї битви. Вороги наші — не люди. З заходу сунуть полчища вампірів, і, судячи з усього, їх підтримають перевертні. Вони вже сотнями нишпорять по окрузі, знищуючи на своєму шляху все живе. Поза всяким сумнівом, будуть там і упирі, будуть і вурдалаки. Чи готові ви до такої битви?

— Готові, — понуро, але впевнено і в один голос сказали присутні.

— Тоді, друзі, послухайте, що скаже цей чоловік. — Андрій кивнув Мефодію, і той піднявся на узвишшя. — Звуть його Мефодій. Відразу скажу, що Мефодій — упир. — Натовпом прокотилася хвиля здивування. — Не дивуйтеся, — продовжував Андрій, — він — наш друг, і розповість нам детальніше про наших ворогів, як з ними битися і як убивати.

Мефодій виступив уперед.

— Шановне козацтво! — почав він. — Як ви вже зрозуміли, ворог перед нами незвичайний, і у звичний спосіб нам його не подужати. Для початку я запропоную вам от що: оскільки в таборі Андрія одні характерники, і вони знають, як боротися з поганню... отож я пропоную за кожним десятком козаків Дороша закріпити десятником характерника. Що скажете?

Юрба схвально загула.

— Згода! Згода! — почувлися дружні голоси.

— А тепер, — продовжив упир, — як власне боротися з нечистю... Почнемо з вампірів. Вампірів убиває срібло, причому не обов'язково поцілити в серце, а просто в життєво важливий орган. Стосовно того, що вкушений стане вампіром — не вірте. Людина просто вмирає. Їхня зброя — це переважно довгі шпаги і рапіри, і, скажу чесно, володіють вони цією зброєю вправно. Вампіри збираються в племена і, так би мовити, братства. Племена — це згряя напівдиких кровопивць, недалеких, погано

озброєних і менш небезпечних. Вони вже заповнили наші ліси. На відміну від них, вампіри, згуртовані в братства, більш, скажемо так, цивілізовані. Вони хитрі і спритні, володіють різними тактиками ведення бою. От вони — дуже небезпечні. Їх шпага — блискавка. І вони вже на підході. Зауважу: вершників у ворожому війську немає. Жоден кінь не дозволить осідлати себе вампіру, перевертню, вурдалаці чи упирю. Далі — вурдалаки. Цих убити легко — досить удару шаблею або списа. З перевертнями важче, бо це сильні тварюки.

Вбиває їх срібло. Вмирають вони від глибоких колотих чи рубаних ран, а також, коли їм відтяти голову. А тепер скажу про найнебезпечніших — про упирів. Упирі вміло вправляються з будь-яким видом зброї, можуть перетворюватися на величезних кажанів і нападати з повітря. Вбиває цих потвор, знову ж таки, срібло, а ще — осиковий кіл, але тільки вбитий прямо в серце, що, звичайно, зробити дуже важко... Власне, це і все. Головне я вам виклав. Що не зрозуміло — питайте.

По рядах козаків прокотився гул.

— Пане Мефодію! — пролунав голос з юрби. — Ти все говориш: «срібло, срібло»... А де ми стільки срібла візьмемо?

— Слушна заувага, але не турбуйтеся, — сказав Мефодій, — Никодим про це подбає...

9

Блакитні хвилі Дніпра одна за одною накочувалися на прибережний пісок. День уже підбіг до полудня, і сонце, що стояло в зеніті, золотило неосяжну широчінь ріки.

На березі Дніпра стояв гурт людей. Їх було рівно одинадцять душ. Точніше, людей тут було всього четверо: Гапка, Дорош, Андрій і Бородавка, решта ж присутні — нечисть: Коник, Вітряк, Нікель, двоє лісовиків, Козодій і Мурко. Всі вони уважно вдивлялися у поверхню ріки.

— Гм-м-м... Вже більше години немає, — сказав Коник і почував загрибок.

— У! Нічого з ним не станеться, — відповів Вітряк.

Мурко сів на пісок і заходився ліпити пасочки з піску. Нікель походжав туди-сюди вздовж берега.

— Скільки він може побути під водою? — запитав гном.

— Усе життя, — відповів Мурко, — це його сер-р-редовище.

Схоже було на те, що гном нервував.

— Заспокойся, Нікелю, — сказав Андрій, — Мурко правду каже.

Нікель зітхнув і втупив очі в поверхню ріки. Раптом неподалік від

берега показала голова Никодима.

— У-ух! Краса-а! — задоволено фиркнув водяник і швидко поплив до берега, розмашисто загрибаючи руками.

Гапка відвернулася. Никодим вийшов на берег і натягнув свої шаровари.

— Ох і водичка!

— Що, нічого не знайшов? — одразу поспитав Козодій.

— Та не гарячкуй ти! — випалив Никодим. — Не знайшов!.. Знайшов, звичайно. Човен потрібен, і не один!

— Так багато? — здивувалася Гапка.

— Багато — не те слово! Андрію, глянь-но туди, — водяник вказав лопатовидним пальцем на поверхню Дніпра.

Андрій подивився у вказаному напрямку. Там раптом визирнула з води усміхнена жіноча голівка.

— Русалка?.. — здивовано вигукнув козак.

Обличчя водяника розплилося в масній усмішці. Усі присутні з неабияким здивуванням дивилися на дівчину, що плила до берега. Вона підпливла зовсім близько і по пояс висунулася з води. Гапка фиркнула. Андрій завсміхався.

— Здрастуй, лялечко, — злегка вклонившись, привітався козак. — Чого-чого, а того вже не сподівався, що ще колись побачимось...

Русалка посміхнулася і кивнула Андрієві.

— Може, і не зустрілись би, якби я не натрапила на Никодима, коли він ото грабіжництвом займався...

— Гм... — мугикнув водяник.

Русалка глянула на нього і винувато посміхнулася.

— Вибач, Никодиме... — І знову до Андрія: — Він мені все пояснив. Вам потрібне срібло, багато, як я розумію, срібла... Я допоможу. Гадаєте, лише на землі казна-що робиться? Де там! Анциболоти та відьми болотяні звідусіль у Дніпро полізли, навіть у море запливають! Такого ще не було...

Раптом Андрій помітив, що груди дівчини навскіс оперезані тоненьким золотим ланцюжком. Русалка перехопила його погляд, закинула праву руку назад за голову, і в повітрі зблиснув вузенький срібний клинок шпаги.

— Так, так, Андрію, нам доводиться відбиватися від цих почвар, і, повір, шансів у них мало. — Дівчина спритно сховала шпагу до піхов.

Під час цієї розмови Мурко з цікавістю розглядав русалку, потім зайшов до колін у воду і простягнув дівчині свою ручку долонею догори. Русалка зробила кидок, сильно вдаривши хвостом по воді, і, опинившись поряд з Мурком, поклала на його долоню свою руку.

— Ти дуже вр-р-родлива, — сказав малюк, — і мені гір-р-р-ко від того, що такі кр-р-расуні змушені бр-р-ратися за збр-р-рою. Мене звуть Мур-р-рком.

Дівчина нахилилася до малюка і щось прошепотіла йому на вухо.

— Ой! Яке кр-р-расиве ім'я! — в захваті вигукнув Мурко. — Сподіваюся, ми ще побачимось.

— Звичайно! — весело крикнула русалка і відштовхнулася від берега.

Усі присутні здивовано презирнулися, а в Никодима щелепа так і відвисла.

— А тепер, — русалка звернулася знову до Андрія, — готуй,

козаچه, човни, але, прошу тебе, – без людей. Нехай човнами керує нечисть.

10

Русалка виконала свою обіцянку, і вже за кілька годин чотири човни, ущерть завантажені всяким срібним начинням, піднімалися вгору по річечці до Степанового млина, коло якого стояла кузня. Часу залишалося мало, і двадцять ковалів, закатавши рукава, узялися до роботи. Серед них був і Андрій.

Минуло два дні. Ковалі, не покладаючи рук, вдосконалювали зброю козаків і заготовляли ще двісті клинків для козаків Пуголовка. Нечисть же нудилася без роботи. То збиралася у своїй хаті і різалася в «дурня», а то слухала дивовижні оповідки про походеньки водяника-запорожця Никодима, що, погодьтеся, вже само по собі було явищем парадоксальним: водяник – і запорожець! Никодим розповідав про битви, в яких він брав участь, про те, як він два роки тому гнав татар і повернув собі чесне ім'я. Гном Нікель не відставав від свого друга і розказував про криваві сутички з чорною нечистю в Альпах. Мурко переспівував саги свого народу про далеких казкових ельфів...

А безжальний час збігав останніми годинами до вирішального моменту.

– Ех, друзі, – зітхнув водяник, – скільки нам залишилося? День? Ну, може, два... А там що?

– Никодиме, не ятри душу! – Козодій невдоволено задригав ногами. – І без того тяжко.

– Так а я до чого веду? – труснув головою водяник. – Поставив би нам Сивий пару відерок горілки, а то ж нудьга зелена заїдає! Та й козакам розвеселитися не завадить! Ви як?

– У! Я залюбки! – закректав Вітряк.

– Істину глаголиш, – пробасив Кулака, – правда, Жменько?

– Правда, Кулако.

Коник жваво схопився на ноги.

– Гм-м-м, я по Андрія!

Хвилини через п'ять Коник повернувся разом з козаком і Мефодієм.

– Ви що, серйозно горілки хочете? – Андрій аж сторопів з такого дива.

Нечисть дружно закивала головами.

– Що ж, коли така справа, буде вам горілка, – сказав він, – та глядіть, не перестарайтесь, – за нашими підрахунками післязавтра вночі ворог уже буде на підході...

Никодим широко посміхнувся.

– А ти чого либишся?

– Так... моя ж ідея!

– Дивись мені, ідейний натхненнику, – пробурчав Андрій.

– Не бійся, Сивий! Що ми – діти малі?

За годину жінки накрили для погані стіл, а Козодій з

Вітряком викотили з льоху бочку горілки. У козацьких таборах теж заметушилися. Нечисть дружно сіла за стіл і квапливо взялася за чарки, один тільки Кулака сидів непорушно, дивлячись на свою чарку, як баран на нові ворота.

— Що се за мензурка? — невдоволено пробасив він.

Усі дружно розсміялися, а Гапка подала лісовикові здоровенний кухоль.

— Ось, Кулако, саме як для тебе.

— Оце діло, — добродушно усміхнувся лісовик і зично крикнув, піднімаючи свій кухоль: — Давайте, друзі! За перемогу!

— За перемогу! — підхопили інші.

Мурко непевно подивився на свою чарочку, але все-таки перекинув її. Очі його враз округлилися, він замахав ручками і пропищав, хапаючи ротом повітря:

— Ур-р-р! Гор-р-рю!

Нікель подав йому нанизаного на шпичку вареника.

— На, закушуй, Мухку, закушуй...

Мурко припав до вареника, як немовля до цицьки. Опісля третьої чарки всі помітно повеселішали, а Мурко вже геть сп'янів і почав ікати.

— Ур-р-р... — воркотав він. — М-да-а-а... ік... Це тобі... ік... не пиво... ік...

— Мурку, мо`, досить? — непевно спитав Кулака, і малюк ікнувши кивнув.

А Никодим продовжував наливати.

— От скажи мені, Нікелю, — звернувся він до гнома, — у вас горілка є?

— Ні, — відповів гном, — але коли повехнуса — буде!

— Правильно! Хороша річ — горілка!.. Але захоплюватися не раджу! Я ж розповідав тобі, як зі мною вийшло?

— Угу, — сказав гном, закушуючи горілку цибулиною, наче яблуком.

— Ото ж бо!

Вітряк хоробро осушив свою чарку.

— У-у-у! А кріпка ж, холера!.. Ого! — Він глянув на Коника — того вже добряче хитало з боку в бік.

— Чуєш, Никодиме, — звернувся Коник до водяника, — ставлю своє сидло проти твоєї вуздечки, що заскочу на твою Ряску ззаду.

— Коли? — лукаво зіщурився водяник.

— Та прямо зараз!

— Не раджу, Коніку, — цілком серйозно сказав Никодим. — Я тебе чесно, як друга, попереджаю: Ряска тебе з запахом перегару і на крок до себе не підпустить.

Конюшний ображено заплямкав губами.

— Гм-м-м! То ти приймаєш ставку?

— Гаразд, приймаю. — Водяник напустив на себе байдужого вигляду. — Але я тебе попереджав... Івасю!

Хлопець був тут як тут.

— Веди Ряску!

Івась слухняно побрів до стайні. Усі встали з-за столу.

Хлопець підвів кобилу.

— Тримай Рясочку, Івасю! Давай, Конику!

Конюшний, похитуючись, підійшов до тварини.

— Гарна в тебе вуздечка, Никодим-м-ме... Ану, Рясочко...

Коник підпружився і високо підстрибнув, але Ряска різко рвонула

вбік, і Коник, перекинувшись у повітрі, гепнувся на землю так, що аж було чути, як зуби клацнули. Усі дружно зареготали.

— Жени сідло, погань кошлата! — радісно вигукнув водяник.

Коник отетеріло пороззирався, потираючи кошлатою рукою щелепу, потім скорчив невдоволену гримасу і щось виплюнув на землю.

— Жуб вибив, холера яшна! — прошепелявив він. — Шіптнув же мене лихий! Тьху! — І пішов по сідло.

Усі повернулися за стіл.

— А де Мурко? — запитав раптом Кулака, озираючись навсібіч.

Козодій зазирнув під стіл: малюк, згорнувшись клубочком, тихо похрапував.

— Йому точно досить, — сказав Никодим, побачивши малюка. — Кулако, віднеси Мурка в хату.

На землю спускалася ніч. В обох козацьких таборах панувала тиша. Завтра козаки збиралися виступати, тож усі відпочивали. Лише у віконці Андрієвої хати світилося. За столом сиділи Мефодій, Андрій, Гапка, Дорош, Бородавка і ще четверо характерників. Слово тримав Андрій.

— Завтра зранку загін з десяти чоловік поведе жінок і дітей на північ. Невідомо, чим усе це закінчиться, тож на хуторі залишатися небезпечно. Самі виступаємо порожняком. З возів беремо тільки ті, що повантажені колами та смолою. Розбивати табір нема сенсу.

Козаки схвально закивали.

— Кожен з козаків знає, що йому робити. Десятники все розтлумачили, — сказав сивий характерник з чисельними шрами на обличчі.

— Скоро... — зітхнув Дорош. — І Іван також з ними...

Андрій поклав руку на плече отаманові.

— Забудь, Дороше, Колія більше немає.

Отаман кивнув, не сказавши ні слова.

— Андрію, — почав упир, — Пуголовка з козаками все ще нема, а чекати ніколи. Гінці, послані до Ненаситця, не повернулися... Як бути?

Посукавши довгий вус, козак відповів:

— Будемо виступати, чекати справді ніколи. Зброю, що ковалі для них приготували, у нашій землянці сховаємо.

Дорош grimнув кулаком по столі.

— Ну, як порішили, так тому й бути.

Щойно сонце освітило долину, козаки почали збиратися в похід. Невеликий загін відправлявся на північ, з ним — Свирид і Явтух. Гапка піти відмовилася навідріз, і сперечатися з нею виявилось марною справою. Поспіхом повантаживши вози, хуторяни приготувалися до від'їзду. Мефодій підійшов до воза, на якому вже сиділа Пташка. Несподіванно відчув, як стислося серце і тверда, мов камінь, грудка підступила до горла.

— Дай-но я обійму тебе, Пташко. — Голос його тремтів.

Дівчинка злякано подивилася на упира.

— Ти говориш так, наче прощаєшся назавжди. Не треба так, не лякай мене.

Мефодій міцно обійняв дівчинку.

— Все буде добре, Пташко, не бійся нічого.

Коло Пташки стояв Івась, насуплений, з опущеною головою.

— Андрію, — сказав він, — дай мені шаблю... Не гоже мені з бабами тікати... Битися буду. Я можу, ти ж знаєш! Сам же мене на шаблях учив...

Андрій мимоволі посміхнувся.

— А ти думаєш, ті козаки, що з обозом ідуть, не рвуться у бій? Прийде ще твій час.

Івась підняв голову.

— Але ж... — спробував заперечити він.

— Івасю, роби, як наказано! — обірвав його Андрій.

Хлопець вочевидь був украй незадоволений тим, що козак йому відмовив, але перечити все-таки не став і сів на воза. Обоз рушив, а десь через годину, під гучні литаври Дорошевих козаків, виступило в похід і військо.

Рухалися в напрямку степу. Хутірська нечисть пристала до загону характерників під проводом Андрія, Мефодій узяв під своє начало сотню козаків Дороша, рештою ж командував сам отаман. Характерники й нечисть ішли пішки, сотня Мефодія і дві з гаком Дороша їхали верхи. За військом тяглося вісім возів, вантажених довгими осиковими колами зі срібними наконечниками і бочками зі смолою. Жменька і Кулака, як завжди, трималися разом. Маленький Мурко ніяк не встигав за пішими, і Кулака посадив його собі на плече. Нікель і Никодим крокували поряд, час від часу про щось перемовляючись. Слідом ішли Козодій і Вітряк. Як не вмовляли Козодоя піти з хуторянами на північ, але він уперся рогами, зажадав і собі шаблю, і тепер ішов серйозний і мовчазний.

— У! Козодій! Та посміхнися ти, чортяко неприв'язаний! — намагався підбадьорити його Вітряк. — Диви, яка в нас сила — майже одні запорожці! А один запорожець тридцяти чортів варт!

Козодій посміхнувся.

— Твоя правда, Вітряку... З чого це я раптом засумував?! От я їх на роги!..

— У! Оце вже краще.

— Між іншим, р-р-роги Козодоя убивають вампір-р-рів не гір-р-ше за ср-р-рібло, — промуркотів Мурко з плеча Кулаки.

Козодій посміхнувся.

— А ти чим воювати зібрався? — запитав він малюка.

— У мене для них кульки є, — гордо відповів той.

Перед військом розіслався неозорий степ. Доріг у ті часи в степу ще не було, його всуціль вкривала густа і висока трава.

«Шляхами» ж називалася більш-менш рівна місцевість, кряжі і долини з нечисленними річками і болотами. Удень бувалі люди, козаки і чумаки орієнтувалися на такому шляху по курганах і балках, а вночі — по зорях.

Перший такий шлях — Муравський — вів від Перекопа на схід і пролягав між річкою Молочні Води, що була по праву руку, і річкою Кінські Води, що була по ліву. Далі, неподалік Вовчих джерел, вертав на північ, до землі московської.

Другий же — Чорний — ішов від татарських перевозів через Дніпро між Сурою, що була ліворуч, і Тамаківкою, Солоною, Базавлуком і Саксаганню, що були праворуч, і піднімався до верхів'я Інгульця, сягаючи узлісся Чорного лісу. Весь цей шлях був всіяний кістками невільників, яких гнали татари опісля набігів на ці землі.

Саме цим, другим шляхом, і рухалося козацьке військо. Рухалося без спочинку, і наступного дня, надвечір, підійшло до Чорного лісу. Далеко переду виднілася густа стіна дерев, ліворуч здіймався високий курган.

— Прийшли! — голосно крикнув Дорош. — Розбирайте вози, і хутчіш!

Одні кинулися до возів і заходилися викочувати на землю здоровенні бочки зі смолою, інші взялися за заступи і почали рити неглибокі траншеї, треті під керівництвом Нікеля діставали коли і міцно встановлювали їх в отвори довгих колод. Підійшов Никодим і поплескав гнома по плечу.

— Ловко ти придумав! Ці виродки на нас кинуться, а ми тільки за мотузку — смик! — і пружина підніме коли... Тварюки ж, нічого не підозрюючи, на льоту напорються на них! Ох, ловко!

— Саме так. Вони ж ні пхо що не здогадуються! Хинуть на нас хмахою, а отут — ласкаво пхосимо на кіл! — сказав гном і підморгнув водяникові.

Заливаючи траншею смолою, козаки сміялися:

— Як спалахне, то стане видко, як удень!

Обкопалися вчасно. Сонце майже сіло, спалахнувши над верхів'ям далекого лісу кривавою загравою. Військо почало шикуватися в бойовому порядку. І саме в цей момент з Чорного лісу долинуло голосне скажене виття...

12

До заходу залишалися лічені хвилини, і люди, що зібралися в лісі, помітно хвилювалися. Зарослих, брудних і зовсім нагих, їх було близько трьох сотень. Кілька голих жінок безсоромно походжали між ними. І тільки одна темноволоса дівчина років п'ятнадцяти, вдягнена в довге полотняне плаття, сиділа в

стороні на поваленій колоді і люто позирала на призахідне сонце.

— Та сідай же, сідай, — примовляла вона низьким голосом і вся аж кипіла.

І коли сонце нарешті сіло, дівчина зловісно всміхнулася і голосно крикнула:

— Пане Владе! Сонце сіло, виходьте зі сховків!

І відразу ніби хвиля прокотилася по сушнику: то тут, то там з-під землі почали з'являтися пазуристі руки і косматі голови. Люди вилазили й вилазили з землі, і, здавалося, ліку їм нема й не буде. Вони поправляли шпаги й обтрушували одяг. До дівчини підійшов високий чоловік.

— Ти добре послужила нам, Стефо! Наш Пан щедро віддячить тобі.

— Все, що мені треба, — зловісно сказала дівчина, — це життя чаклуна!

— І ти його матимеш. Де твої вурдалаки? — запитав, озираючись, вампір.

— Ховаються в ярах, разом з дикими племенами. Незабаром приєднаються — я вже чую, як вони ломляться крізь лісові хащі...

Вампір прислухався і кивнув головою, а вже за хвилину-другу між дерев замаячили потворні фігури вурдалаків. Попереду йшов Гробак.

— Скільки ти привів, Гробаку? — запитала його Стефа.

— Двісті з гаком і тисячу вампірів! — зловтішно сказав той.

— Я привів з собою дві тисячі вампірів з різних братств, — прошипів граф Влад, — а племена надіслали тільки півтори?!

— Їх було набагато більше. — Гробак виступив уперед. — Але вони прийшли надто рано на ці землі. Місцева нечисть не прийняла їх і нищила скрізь.

— Нечисть?! — насупився граф.

— Біла нечисть, ваша темносте. І я впевнений, що деякі з них зараз у стані ворога.

Граф Влад задумливо потер підборіддя.

— Мефодій... Хотів би я з ним зустрітися... — сказав він і відразу голосно скомандував: — Виходимо з лісу на рівнину! Готуємося до наступу. Нікчемних смертних жалюгідна купка! Ми розіб'ємо їх, влаштуємо бенкет і будемо упиватися їхньою ж кров'ю!

Стефа дико закричала, розірвавши на собі плаття, і стала навкарачки. Обличчя її потемніло і зморщилося, масивна щелепа виступила вперед, під шкірою заграли м'язи. Люди-перевертні теж обернулися потворами. Граф зловісно розсміявся і погладив Стефу по загривку.

— Так ти мені набагато симпатичніша!

Раптом кілька десятків упирів опустилися з неба, і один з них, перетворившись на запорізького козака, підійшов до вампіра.

— Графе, триста упирів уже кружляють над лісом. Ти готовий виступати?

Вампір, здалося, здригнувся від несподіванки.
— Так, — відповів він, — уже виступаємо.

13

Козаки Дороша і Мефодія вишикувалися трьома шеренгами. Передні тримали рушниці, націливши їх у степ, задні стояли наготові, кожний ще з парю заряджених рушниць. Завдання перших — стріляти, а других — перезаряджати і подавати рушниці товаришам. Степ освітлювали розпалені козаками численні багаття. Характерники Андрія тримали наготові луки. Кінчики стріл були обмотані мотузкою, просоченою в смолі. Над козацькими рядами зависла напружена тиша.

— Цікаво, — заговорив Жменька, — кого їхній проводир... той... е-е-е... як його?..

— Гр-р-раф Влад, — підказав Мурко.

— Так, кого він кине в бій першими?

— Мефодій припускає, — відповів Андрій, — що він кине в бій допоміжні сили, щоб виснажити нас. Швидше за все, це будуть вурдалаки, вампіри племен і перевертні. Основні ж сили вампірів і упирів підуть слідом.

— Чому вони змовкли? — прошептав Козодій. — Чому їх не чути?

— Незабаром почуєш, — з помітним сарказмом відповів йому Нікель.

Зненацька знову почулося виття, і тисячі вогників висипали з лісу.

— Що це? — здивувався Козодій.

— Очі, — похмуро відповів Андрій, — тисячі очей.

Вогники стрімко наближалися.

— Тримати стрій! — гаркнув Дорош. — Підпустити до шансів!

— Запалюй стріли! — скомандував Андрій.

Козаки опустили луки зі стрілами вниз. Мурко вискочив з лівого краю шеренги і махнув рукою, ніби прицілюючись.

— Кулька! — крикнув він.

З його ручки вилетіла вогненна куля завбільшки з яблуко, і, пролетівши низом уздовж шеренги, запалила опущені стріли. Нечисть наближалася.

— Ближче, — голосно, але спокійно сказав Дорош, — ще ближче, Андрію.

— Ще кілька секунд, отамане!

І ось полум'я багать уже вихопило з темряви огидні фігури вурдалаків, що скакали верхи на величезних перевертнях. Слідом за ними чорною стіною йшли вампіри.

— Давай! — скомандував Андрій.

Стріли зринули в небо і, окресливши дугу, опустилися за ворожими рядами. Відразу ж спалахнула земля під ногами нечисті. Це загорілась розлита козаками смола.

— Вогонь! — ревноу Дорош.

Козаки дали залп. Перевертні закрутилися в повітрі, скидаючи вурдалаків, але юрба по інерції продовжувала мчатися вперед. Козаки стріляли без упину, але перевертні, хоч їхні ряди вже помітно поріділими, все одно наближалися, очевидно, готові до такої зустрічі.

— Наших робота, — невдоволено пробурчав Дорош.

— Вампіхи на лінії колів! — голосно крикнув Нікель. — Вивільнити пхужини!

Кілька козаків смикнули за мотузки, що тяглися в степ. Заклацали пружини, і осикові коли піднялися під гострим кутом. Вампіри з ходу почали напорюватися на них і розсипатися снопами іскор. Але передні ряди перевертнів усе-таки прорвалися до шанців. Вурдалаки-вершники повихоплювали з-за спин короткі мечі і кинулися на козаків.

— За шаблі! — скомандував Дорош.

Задні ряди кинули рушниці і ринули в степ до своїх коней. Мефодій уже сидів верхи.

— По конях, братчики! З лівого флангу заходь! Рубай їх!

І Мефодієва сотня, обскакавши шанці з лівої сторони, клином врізалася в ряди вампірів. Характерники Андрія продовжували сипати стрілами у ворога, і жодна з них не пролітала мимо цілі. Сімка нечисті стояла на краю правого флангу.

— Захаз почнеться, — проскрипів гном, тримаючи свій бойовий топір.

Раптом уперед вискочив Мурко.

— А ось вам кульки! — заверещав він і почав запускати вогненні кулі у юрмисько вампірів, від яких ті моментально загорялися, як свічки.

Ряди вампірів добралися до дружин Андрія. Осатаніло шкірячи ікла, бризкаючи слиною, люто розмахуючи шпагами, кинулися вони на козаків.

— Давай! — скомандував Андрій.

Характерники відкинули вбік луки, підіставали з кишень якісь мішечки і кинули їх у палаючу смолу.

Всю дружину Андрія вмить огорнув дим, який тут-таки розсіявся. Вампіри й перевертні на мить сторопіли.

На місці, де щойно стояв один характерник, тепер було уже двоє. Єхидні усмішки грали на їхніх обличчях. Один з вампірів кинувся і простромив характерника шпагою, але клинок, пройшовши крізь нього, лише розвіяв оманливу постать характерника, зате двійник свиснув шаблею, і вампір запалав, мов смолоскип. Почалася безжальна різанина. Мало тямущі у військовому мистецтві, вампіри племен не могли завдати козакам

нищівних ударів і гинули сотнями від козацьких шабель.

Мефодій же зі своєю сотнею прокладав «дорогу» крізь верескливу юрбу. Топтали копитами, рубали шаблями. В центрі, коло самих шанців, рубалися козаки Дороша з перевертнями і вурдалаками. Тут серед козаків уже були втрати. П'ять козаків розірвані на шматки, ще з десятків корчилися від жахливих ран. На правому фланзі рубалася біла погань разом з характерниками. Величезний вершляг Кулаки трошив кісти, зносив голови. Шабля Жменьки сичала змією, під її ударами вампіри падали, як трава під косою. Пліч-о-пліч билися Нікель і Никодим, Козодій і Вітряк, Коник і Мурко, який не переставав запускати вогненні кулі. Гапка робила те ж саме — не дарма Мурко навчав її древніх знань свого народу.

Нападників ставало все менше й менше.

— Перемога! — кричав Дорош, а козаки підхоплювали його радісний крик.

— Стривай, Дороше! Це ще не перемога! — крикнув йому Андрій.

Від лісу насувалися нові сила нечисті. Тисячі червоних вогників

мигтіли в темряві. Основні сили погані ринули в атаку.

Андрій мимоволі задивився, якими рівними рядами ця хвиля накочувалася на них, і не помітив, як величезний, чорний, як ніч, перевертень з одноруким вурдалакою на спині кинувся на нього.

— Здохни, проклятий чаклуно! — заричав перевертень.

Андрій не встиг би ухилитися і загинув би миттєво, якби тієї ж миті його не заступив собою Кулака.

— Стережися, Сивий! — тільки й устиг він викрикнути.

Могутні щелепи перевертня в мент ока зімкнулися на шиї лісовика. Жменька шалено скрикнув, підскочив і розпорів черево тварюки, що повисла на могутніх грудях брата, однорукий вурдалака без помічно скотився на землю, де його моментально докінчив Вітряк. Андрій труснув головою і придивився до трупа вурдалаки.

— Гробак! — скрикнув він.

Перевертень тепер також лежав на землі, кривава піна виступила з його ікластої морди.

— Врятувався! — захрипів він.

Жменька змахнув шаблею і відтяв потворі голову. Голова покотилася по землі, швидко набуваючи людської подоби.

— Дівчина! — вигукнув Вітряк.

Андрій пригледівся до голови вбитої.

— Дочка корчмаря! — крикнув він.

Кулака все ще стояв на ногах, тримаючись рукою за розірвану шию, але враз похитнувся й упав, як підкошений колос. Кров ключем біла рани. Жменька присів біля брата.

— Кулако, не вмирай, — простогнав він.

Добродушний гігант спробував посміхнутися.

— Ви вже їм дайте перцю, хлопчики, а я, мабуть, своє вже відвоював...

— Не вмирай, — прошептав знову Жменька.

— Спасибі, друже, — схилювся над лісовиком Андрій.

Лісовик мовчки кивнув.

— Андрію! — закричав Дорош. — Нові на нас поперли!

На світло вступили стрункі ряди вампірів.

— Їх не менше двох тисяч! — аж присвиснув Никодим. — Нам гаплик!

Полчище вампірів повільно наближалось. Раптом перед ними гігантським смерчем з неба опустилося близько трьохсот тіней, які одразу перетворилися на людей. У деяких на головах вогненними зміями звивалися оселедці.

— У-у-у! — завив Вітряк. — Точно гаплик! Упирі!

Коні козаків нервово затопталися і заіржали.

— Спішуйтеся, хлопці! — закричав Мефодій. — Коні упирів зачули, покидають вас!

Козаки спішилися і швидко вишикувалися рядами.

— Я так пхосто не здамся! — вигукнув Нікель.

— Будемо стояти до останнього! — люто закричав Жменька.

— Рубай їх, братчики! Рубай! — скомандував Дорош, і дві армії кинулися одна на одну. Дорош біг серед перших.

— Дороше! Брате! Дороше! — десь зовсім близько почувся знайомий голос.

Дорош зупинився. До нього, розштовхуючи ліктями вампірів, пробрався Іван.

— Дороше, спам'ятайся! — відчайдушно закричав Бородавка. — Це не Іван!

Іван підійшов до отамана.

— Що ж ти — не обнімеш старого друга? — прохрипів він.

— Спам'ятайся, Дороше!

Війська зішлись, задзвеніла сталь. Бородавка рубав на ліво й на право, прориваючись до отамана.

— Дороше!

А той геть розгубився.

— Але ж ти...

Упир обійняв отамана. Мить — і гострі ікла вп'ялися в шию Дороша. Той болісно скрикнув і вирвався.

— Тепер ти наш! — лиховісно просичав упир.

Дорош вхопився рукою за шию, його очі спалахнули відчаєм і ненавистю водночас.

— Ніколи!

Він кинувся вперед і встромив шаблю Івану в груди. Упир дико завив і звалився на землю.

З розірваної шиї отамана кров була фонтаном. З останніх сил вихопив він посрібнений клинок з-за пояса.

— Не поминайте лихом! — крикнув він надтріснутим голосом і, всадивши клинок просто в серце, замертво упав.

— Дороше! Як же це! Дороше! — скрушно кричав Бородавка. — Рубай їх, братці! За пана отамана!

Січа була запекла. Вампіри не поступалися козакам. Мефодій зішовся з їхнім проводирем.

— Як ся маєш, пане Мефодію? — злісно засичав Влад, схрестивши свій клинок з клинком упиря.

— Що за дурне питання, графе? — розсміявся у відповідь Мефодій.

— Як бачиш, добре маюся!

— Підлий злодюга! — сичав вампір, відбиваючи удари Мефодія.

— Де «Книга»?

— Спалив! — нагло кинув упир.

— Ти мрець! — вампір заскреготав зубами і посунув на Мефодія.

— Цей клинок для тебе, вилупку! Він зі сріблом!

Мефодій, відступаючи, націлювся клинком на графа, але раптом перечепився об чийсь труп і впав. Граф люто зашипів і замахнувся шпагою. Тут би й настиг Мефодія кінець, але в цей момент перед графом виник Мурко.

— За мій нар-р-род! — голосно крикнув малюк, і вогненна куля пропала в вампіра наскрізь. Той дико завив і вмить розлетівся вусебіч міріадами іскор. Мефодій хутко зіп'явся на ноги.

— Спасибі, Мурку, — подякував упир малюку.

Мурко підморгнув у відповідь і знову заходився метати свої вогненні кулі.

Битві не судилося бути довгою. Козаки падали один за одним, вампіри взяли їх у кільце і безжалісно знищували. Вітряк був важко поранений у плече, і його ліва рука тепер лише безпомічно теліпалася. Він загубив свої ціпки й ледве відбивався від нападників своєю кривою шаблею. Ціла зграя вампірів здолала Козодоя. Вибивши з його рук шаблю, вампіри вп'ялися іклами в ший, руки й ноги бідолахи.

— Гапко! — відчайсно закричав Козодій, — спали мене, благаю!

В голосі його чулася така пекельна мука, що Гапка зі сльозами на очах кинула в нього вогненну кулю. Синє полум'я враз охопило всю зграю, і Козодоя не стало. Коник умить підхопив шаблю товариша, і тепер уже запекло орудував двома клинками.

Мить перемоги наближалася. Але перемоги для кого?

Мізерна купка зраних і знесилених козаків та біла нечисть, яка просто-таки «осатаніла», відбивалися так несамоовито, що нападники, які тісним кільцем оточили відчайдухів, на мить призупинились у німому захваті, даючи тим самим трохи віддихатися відважним захисникам.

— Я припустився помилки, — стогнав Мефодій, — тобі не можна було іти з цією шаблею на битву. Вона не повинна потрапити до лап вампірів!

Отямившись, вампіри знову кинулися в атаку.

— Це кінець, — прошепотів Андрій, — прости мене, Гапко, не вберіг я тебе.

Жінка важко дихала, заклинання забирали в неї багато сил.

— За що простити, Андрію? То вже така наша доля...

Вампіри усе тугіше стягували кільце.

— Прощавай, Нікелю! — крикнув Никодим. — Ти відважний гном, битися пліч-о-пліч з тобою для мене було за честь!

— І ти пхощавай, Никодиме! — прокричав у відповідь гном. — Ти славний запохожець, честь і хвала тобі!

Друзі презирнули і всміхнулися один одному.

— На смерть! — страшно закричав Никодим.

— На смерть!!! — закричали решта бійців і кинулися на своїх ворогів.

Знову задзенькали клинки. Знову посипалися іскри. Аж раптом зі сторони кургану почувся низький, наростаючий гул багатьох сотень кінських копит і голосний крик «Слава!».

Бійці на мить завмерли. І ось у світлі полум'я з'явилися вершники, що мчали на повному скаку просто в серцевину бойовища. Довгі оселедці розвівалися на головах вершників, у руках блищали шаблі. Неймовірно — але очевидно: в останній момент надійшла підмога.

Попереду скакав низькорослий отаман Семен Пуголовок і щось кричав, указуючи на вампірів шаблею, а ліворуч від нього Андрій побачив Івася. У руках хлопця також мерехтіла шабля. І от кінний загін клином почав урізатися в ряди вампірів. Мить — і козаки та біла нечисть вирвалися з оточення. Але коні, зачувши раптом упирів, почали ставати дибки і скидати вершників.

— Усім спішитися! — крикнув високим сталевим голосом Пуголовок.

Вершники зіскакували з коней і продовжували битися в пішому строю. Усі змішалися, і битва закипіла з новою силою.

Вампіри, втративши свого проводиря та ще кількох своїх «чорних старшин», почали безладний відступ до лісу.

— Рубай їх! Рубай проклятих! — голосно кричав Бородавка, який, здавалося, збожеволів через смерть любого отамана.

Козаки рубалися зпекло. Вампіри відступали. Затиснуті зусібч, вони огризалися і сипали прокляттями. Їх залишалося все менше й менше. Ось іще один упир заверещав, простроплений Андрієвою шаблею. Топори Нікеля і Никодима піднімалися і падали, нещадно разячи своїх ворогів. Підкріплення вдихнуло нові сили у бійців, майже втрачена надія на перемогу знову заяскріла в їхніх очах.

А на сході вже сіріло небо.

— От і перемога, Дороше! — хрипло шепотів Бородавка, несамовито махаючи шаблею. — Ех, Дороше!

Бій добігав кінця. Упирі були взяті в кільце і безжально знищувалися. Незабаром усе скінчилося. З десятків упирів, розправивши крила, втекли до лісу.

Козаки важко дихали, оглядаючись довкруг, усе ще не вірячи у свою перемогу. Андрій підбіг до курінного Пуголовка і міцно обняв його.

— Спасибі, Семене! Аби не ви...

Отаман поплескав Андрія по плечу.

— Хлопцю дякуй. Він нас привів, розказав усе, з землянки шаблі видав.

Андрій повернувся до Івася. Той стояв, опустивши голову.

— Ти вже прости, Сивий, не послухався я тебе. Не втримався, до вас утік.

Козак підійшов і гаряче обняв хлопця.

—Дякую, Івасю... Благослови тебе Боже!

Івась підвів голову.

—Ти справжній козак...

— Сивий! — Андрій раптом почув оклик Бородавки. — А глянь-но, яка осьо цяця!

Андрій попрямував до гурту козаків, які щось розглядали і жваво обговорювали. Побачивши Андрія, вони розступилися. У центрі кола, насаджений на кіл, звивався і смикався упир. Біля нього, зіпершись на топори, стояли Нікель і Никодим. Упир люто шипів і вишкірявся.

—Бачите, кіл серце не зачепив, от бестія й конає, — спокійно зауважив старий характерник.

Упир ворушився все слабше й слабше.

—Перемогли, прокляті, — ледве вимовив він.

Сонце зійшло. І раптом десь глибоко під землею, в самих її надрах щось глухо і важко зогуркотіло, і весь степ здригнувся.

—А-а-а! — несамовито загорлав упир. — Ні! Пішов! Пішов! Будьте ви прокляті зі своєю шаблею!

Андрій, нічого не розуміючи, втупив погляд в упиря.

—Хто пішов? — запитав він.

—Сам знаєш, — відповів Мефодій, підійшовши. — Як думаєш, хто їх зібрав?

Бородавка й Андрій презирнулися, а старий характерник перехрестився.

—Цур йому та пек! Антихрист, прости Господи! Ну й діла...

Упир з лютою ненавистю подивився на Мефодія.

— Зустрінемося в пеклі, і тоді вже... — Він не договорив: сонячні промені пронизали його, і фраза обірвалася коротким моторошним криком. Упир згорів.

Мефодій на те зневажливо хмикнув, зблиснувши іклами.

— Не дочекаєшся, — холодно відповів він.

Кулака все ще був живий. Над ним, схилившись, чаклували Гапка й Мурко. З пальчиків малюка вилітали мініатюрні блискавки й огортали шию гіганта. Бородавка безнадійно похитав головою.

—Порвана жила життя і смерті, — прошептав він, — шкода лісовика, добрий був...

Але Кулака зібрав останні сили, слабким порухом руки відсторонив Мурка і посміхнувся.

— Не треба, друзі, це кінець... Але кінець, здається, славний...

Жменька сидів поруч і тримав брата за руку.

— Поховайте мене над Дніпром, на кручі... Під дубом...

Рука його раптом обважніла й упала на землю, а тіло дрібно затремтіло. Лісовик раптом глибоко вдихнув... і вже не видихнув...

Жменька втер рукавом очі.

— Прощай, братику, — сказав він і тремтячою рукою закрив повіки покійного.

Козаки поволі гуртувалися. Від дружини Андрія залишилося всього дев'яносто козаків. Бородавка звернув увагу на козака,

що сидів осторонь на переверненому возі.

— Гей, козаче! Йди-но сюди! — гукнув він його.

Але козак і не ворухнувся, так наче зовсім не чув. Бородавка пішов до нього.

— Що це ти? — запитав він козака, торкнув його за плече і відразу відсмикнув руку. Вона була вся в крові.

Козак повернувся. На плечі його зяяла рвана рана, очі туманилися.

— Вкусив, проклятий, — прошептав козак, — але я їм не дістануся... Приймай, Дороше! — викрикнув він і всадив посріблений клинок собі в серце.

Бородавка перехрестився, а козаки притихли.

— Більше таких немає? — строго запитав Андрій. — Коли є, нехай зголосяться і помруть достойно!

Козаки мовчали.

— Ну і слава Богу! — полегшено сказав по хвилі Бородавка.

А характерники Андрія вже ходили бойовищем, перевертали мертвих козаків і, хрестячись, вбивали їм у груди посрібнені кілки. Опісля всіх поховали в братській могилі, насипали курган і поставили хрест, а на місці загибелі Козодоя нечисть поставила камінь, на якому Мурко вивів вогненними рунами ім'я полеглого побратима.

Дивлячись на зброю вампірів і вовкулаків, козаки хрестилися і плювалися, але все-таки вирили яму, скинули все туди і закидали землею. Затим половили коней, і дружина Пуголовка відразу ж зібралася в дорогу. Козаки цілувалися і обмінювалися хрестами на прощання.

— Ну, будь здоров, Сивий! — сказав, застрибнувши на коня Пуголовок. — Славна була битва.

— Славна, отамане, — погодився Андрій. — Ви на Січ?

— Хлопці — по паланках, а я до кошового — одвіт тримати, скільки козаків полягло...

Бородавка і собі підхопився на коня.

— Я з тобою, Семене. Відведу тих, що залишилися від нашого загону, на Січ.

Козаки попрощалися.

— З Богом! — крикнув Бородавка, і загін рушив степом.

14

На хутір невеликий загін Андрія повернувся через два дні пізно вночі. Івась на хутір не поїхав — одразу відправився в Очеретянку по жителів Дніпрового. Добравшись додому, усі від утоми відразу полягали спати і прокинулися лише по обіді наступного дня. Вітряку було зле, його лихоманило, і Гапка не відходила від нього.

— Тримайся, друже, — шепелявив Коник, заспокоюючи друга. — Де наша не пропадала!

— У! Вичухаюся! — відповідав Вітряк, цокаючи зубами.

У хату ввійшов Никодим і стукнув чимось об стіл.

— Ціпки твої приніс. Знайшли-таки.

— Спасибі.

Тим часом на вулиці почувся шум, і Гапка з Никодимом вийшли на ганок. Це поверталися жителі Дніпрового. Попереду всіх, гордо тримаючись у сідлі, їхав Івась. Біля возів стояв Мефодій і пильно когось виглядав з-поміж хуторян.

— А де Пташка? — тривожно запитав він, коли ті приїхали.

Свирид і Явтух опустили голови. Відповів Явтух.

— Немає Пташки. Минулої ночі вийшла з хати і не повернулася. Ми відразу кинулися шукати...

— Але де там! — втрутився Свирид. — Як у воду канула!

Мефодій схопився за серце, що, погодьтеся, було досить дивно, як на упиря...

Від видавців

Книжка, яку ти, шановний читачу, тримаєш зараз у руках, починає серію оповідей про дивовижних, непересічних героїв — і людей, і не людей, нечисть чорну й білу.

Наші далекі предки свято вірили, що, крім нашого, людського, світу, існує світ інший. Цей світ населений богами, духами, демонами, лісовиками, домовиками, русалками, вампірами, перевертнями й іншими істотами. У міфах, билинах, казках і переказах усіх народів світу вони дожили до нашого часу. Предки вірили, що магічний світ не десь далеко, на небі чи під землею — у пеклі. Ні, він поруч з нашим. Часто вторгається, показуючи то страшну, то смішну, а то й загадкову свою сутність. А може, і не вмер той старий світ? Може, це просто ми розучилися бачити його, чути його, спілкуватися з ним? Можливо, саме тому фентезі став таким популярним жанром у всьому світі, і сучасна людина, обтяжена мудрістю техногенної цивілізації, намагається побачити іншу, загублену нею сторону світу. Таємне знання древніх? Хтозна...

Ми широко переконані, що ніщо в цьому світі не випадкове. І якщо ти, наш читачу, тримаєш у руках книжку, яка сама вибирає, у чий будинок їй потрапити, з ким завести розмову, — значить, ти людина нашого кола. Це коло поєднує тих, хто під звичною оболонкою життя намагаються побачити щось більше — справжнє обличчя світу. Внутрішню суть явищ і речей. Адже увесь світ зітканий з боротьби світла і темряви, добра і зла... І ми виткані з протиріч: пронизані світлом, просочені злом. На чийй ти стороні? Де ти, з ким ти? Одвічні запитання. І наша книга — скромна спроба відповіді на ці запитання. А ще ти просто добре розважишся, посмієшся, подорожуючи з нами і нашими героями дивними місцями і просторами.

Звичайно ж, наше оповідання не має нічого спільного з історичною повістю. У ньому ти побачиш Україну козацьких часів, але це міфічна країна, і багато реалій побуту в ній також вигадані. Україна з'явилася в цій фантастичній книзі не випадково. Ми переконані в тому, що це найцікавіша, найромантичніша і наймістичніша країна у світі. Ми маємо глибоку і багату історію, міфологію, нам є чим пишатися, є що показати світові. Ми намагалися розповісти тобі про це, читачу. І ще — допомогти доторкнутися до України романтичної, загадкової і прекрасної.

Ця книжка — перша в довгій низці книжкової серії, що готується до видання. Ми будемо з тобою подорожувати нескінченним лабіринтом доріг і часів, змістів і подій, далеко в минуле і глибоко в майбутнє. Це світ, де співіснують козаки-характерники (чаклуни, що вміють, за легендарними переказами, проходити крізь стіни, чути і бачити на великій відстані, перетворюватися на тварин, заговорювати предмети і людей тощо), персонажі слов'янської і європейської міфологій, звичайні люди, а також демони, вампіри, знахарі, відьми, русалки і дідько знає що ще.

І ще кілька слів про авторів. Автор цієї книжки — молодий і талановитий письменник Тарас Завітайло. Ім'я і прізвище справжні, не псевдонім. Начебто сама доля визначила його творчий шлях — писати про Україну містичну. А крім Тараса, над книгою працювало, захоплено й азартно, усе наше видавництво, яке вважає себе повноправним співавтором. Ми гаряче обговорювали сюжети, нам навіть вистачало нахабства переробляти їх, придумувати нові сюжетні лінії, нових героїв і так далі, і так далі... Не можна окремо не сказати і про наших художників — Ніну Бридню і Володимира Кузнецова, котрі матеріалізували (або, як хочете, візуалізували) найяскравіших персонажів, що полюбилися всій нашій дружній видавничій команді. Усе, аж до орнаментальних смужок, створювалося «з голови», а не «передиралося» з комп'ютерних кліпартів. Тобто наша книжка абсолютно «ручної роботи», справжній **hand made**, і ми сподіваємося, що продовження буде ще більш плідним. Звісно ж, якщо ти, дорогий читачу, нас підтримаєш.

Наша серія фантастичних повістей створена на основі української міфології, однієї з давніх та оригінальних

міфологій світу. Безперечно, у цих книжках є багато персонажів, які видумав автор, але вони органічно вливаються в український міфічний простір.

Наші давні пращури жили у дивовижному світі язичницьких уявлень. Все навкруги було живим. Небо, Земля, Сонце та Місяць, Древа й Куші, Джерела й Ріки — все було втіленням богів та демонів. Той старий світ дожив і до наших часів — у прислів'ях та забобонах, у старовинних казках та легендах, навіть проник... у християнські обряди. Ще й сьогодні, у ХХІ ст. багато хто з нас стукає по дереву, плює через ліве плече, смикається від чорних котів, масово вірить у порчу та наврочення тощо. А ще слов'янські народи святкують давні язичницькі свята, такі, як Івана Купала, під виглядом святкування ріддва Іоанна Хрестителя. У народній формі християнських вірувань майже всі світлі боги язичницького пантеону були замінені християнськими святими, їх власні імена були забуті. Так, Перун був ототожнений зі святим Іллею, Велес — зі св. Власієм, Ярило — зі св. Юрієм (Георгієм). А темні персонажі, демони поселилися у народних баладах, казках і повір'ях, стали невід'ємною частиною оригінального українського фольклору.

У невеличкому глосарії ми подаємо деякі найхарактерніші образи цього давнього, забутого міфічного світу. А також найпоширеніші фольклорні уявлення наших пращурів.

ГЛОСАРІЙ

БІС — один із найпоширеніших слов'янських злих демонів, тобто божків (духів) нижчого рангу. У багатьох слов'янських мовах означає «страх, лютість, злість, шал». У литовській мові це слово також означає «страх, жах». Деякі дослідники пов'язують значення цього слова з назвою наркотичного напою, що вводив шамани і ворожбитів у специфічний транс, в якому вони спілкувалися з потойбічними силами. У християнстві вважається, що біси можуть оволодіти людиною, і тоді вона стає «біснуватою». У Новому Заповіті описано вигнання цих нечистих духів Ісусом Христом. Для вигнання бісів з тіла людини і досі існує спеціальний обряд — екзорцизм, який проводять досвідчені монахи або священики. У наші часи такі ритуали проводяться, наприклад, в монастирі Києво-Печерської лаври.

ВІДЬМА — жінка, що має сильні надприродні здібності. Вірування у відьом особливо розвинуте в українському фольклорі, є його невід'ємною та своєрідною рисою. За народними уявленнями, відьми були родимі та неродимі (навчені). Родимі відьми народжувалися зі своїми здібностями, які, як правило, переходили в роду у спадок. Вони мали невеличкий хвостик, вміли літати, ворожити, накладати закляття, перекидатися різними тваринами та навіть предметами тощо. Вважалося, що родимі відьми не мають на собі гріха і, як

правило, не застосовують свої здібності на шкоду людям. Навіть навпаки – іноді вони людям допомагають. Таких відьом часто у народі називали білими відьмами.

Інша справа з навченими відьмами. Вони довго навчались чародійству і були дуже лихими. Вважалося, що вони мають на собі великий гріх. Як правило, такі відьми тяжко помирали, бо грішна душа не могла відірватися від тіла. Тоді навіть розбирали стелю в хаті, щоб полегшити смерть.

Всі відьми за народними уявленнями могли впливати на погоду, насилати дощ або посуху. На полях відьми часто завивали різної форми закрутки з колосся для злої ворожби.

Слово «відьма» походить від індоєвропейського слова «відати, знати».

Віра в існування відьом притаманна слов'янам і германським народам. Дослідники стверджують, що у інших європейських народів замість відьом існують чаклунки, але це зовсім інші істоти. Відьми, на відміну від чаклунок і чарівниць, літають на шабаш (у нас – на Лису Гору, у Німеччині – на Блоксберг) – розгульне бенкетування з танцями та ворожбою. Для цього вони варять магічне зілля, мастяться ним, завдяки чому і можуть літати.

Серед слов'ян відьми відомі, в основному, в поляків та українців. У Росії слово «відьма» майже завжди супроводжувалось епітетом «київська» або «конотопська».

ВОВКУЛАКА (вовкун) – людина, яка з власної волі чи під впливом якихось інших сил може перетворюватися на вовка. Цей образ, на відміну від своєрідного образу відьом, характерний для міфілогії усіх європейських (індоєвропейських) народів. В Україні вірування в вовкулаків існує з давніх-давен – свідчення про це знаходимо ще в Геродота і в «Слові о полку Ігореві».

Про вовкулаків розповідали різні історії – що у них можуть виростати крила, вони злітають у небо і спричиняють затемнення сонця. У південних слов'ян така істота пожирала місяць. Вовкулаками ставали в основному чоловіки – від народження або в результаті чарів, що могли накласти на звичайну людину. Етнографи вважають, що таке ритуальне переродження людини у вовка було частиною обряду ініціації (тобто посвячення у доросле життя) хлопчиків в усіх індоєвропейських народів. В Україні до початку XX століття «вовками» називали членів парубоцьких громад.

Деякі західні дослідники вважають, що образ вовкулак є оригінальними витвором саме слов'янської демонології, а від слов'ян цей образ запозичили греки, албанці, румуни (**А. Brückner**). Інший дослідник С. Максимов писав: «Незважаючи на те, що це вірування характерне для всіх європейських народів, найпоширенішим і найстійкішим воно є на півдні та заході. Наприклад, у той час, як у Великороси віра у вовкулаків прижилась надзвичайно слабо, у середовищі білорусів та малоросів вона є закінченою, повною живих образів і цілковито широкою».

ДОМОВИК (домовий служба, хованець, гуркало) – дух домашнього

вогнища. У давнину був відомий народам всієї Європи – наприклад пенати та лари у давньому Римі. Мало хто з людей його бачив, в основному – чули, як він пересуває предмети. Його уявляли в образі маленького чоловічка. Він міг приносити багато доброго до хати, бути охоронцем домашнього вогнища, якщо господарі до нього ставилися з повагою. Поганим хазяям він умисне робив капості, тому домовика намагались улестити.

Жив він, як правило, у найтеплішому закутку хати – за піччю. Коли випікали весільний коровай, домашньому духу кидали у піч спеціально спечені маленькі хлібинки. Ще одним улюбленим місцем проживання домовиків було горище. Тому хороший хазяїн обов'язково залишав на горищі хліб і сіль. Коли переходили до нової хати, то вночі лізли на горище і просили, щоб домовик перейшов до нового житла. Домовик часто навідувався на конюшню. Якщо був у гуморі – то красиво заплітав в коси гриви коней. Але якщо був розлючений – міг кататися на тварині всю ніч.

Під впливом християнства народ перетворив домовика у домашнього чорта (дідька).

ЗНАХАР (знахарка) – людина, яка лікує різними немедичними засобами: травами, заговляннями та різними специфічними ритуальними діями. Слово походить від давньослов'янського «знати». Це поняття відоме всім слов'янським народам.

ЛІСОВИК (чугайстер, полісун) – надприродна істота попелястого кольору, з довгим волоссям, схожа на людину. Живе у лісі та випасає лісових тварин як свійську худобу. На зріст лісовики бувають, як люди або великі дерева. Найчастіше лісовики показувалися людям в образі старого діда з довгою сивою бородою. Такий дід міг дати людям шалене багатство. Лісовики можуть ставати невидимими та морочити людей – водити їх по лісу навкруги та заводити у нетрі, очерети й болота, і реготати. Але до деяких людей можуть бути добрими і навіть допомагати – рубати дрова, виводити на правильний шлях, показувати, де заховані скарби.

МАВКА (нявка) – міфічна істота в образі красивої дівчини з довгим розпущеним волоссям. Мавки були лісовими або гірськими нижчими божествами, демонами. Первинна, дуже древня форма імені цієї істоти – нявка, від праслов'янського «навь», тобто «покійник», душа покійника. У давнину мавками називали душі померлих молодих дівчат. Вони були не тільки вродливі, але й веселі, добродушні, любили танцювати, товаришували з людьми. Вважалося, що там, де танцювали мавки, все розквітало.

ОПИР (упир, вампір) – міфічна істота, мрець, що висмоктує кров із живих людей. Б. Рибаків вважає, що віра в упирів і берегинь є найдавнішою з усіх слов'янських дохристиянських вірувань. Праслов'янське слово «пир», від якого походить «опир», означало «вогонь». Ця назва збережена в таких українських словах, як «пирити» (червоніти від гніву), чеському «пир» – «жар», «розпечений попіл». До того ж вважали, що упирі схожі на людей, тільки в них червоні обличчя.

Як вважають дослідники, інші європейські мови запозичили

назву «вампір» від слов'янського «опир». Найдавнішим запозиченням є грецьке «вампір», яке згодом перекочувало до європейських мов (французької, німецької, англійської). Цей персонаж є оригінальним витвором саме слов'янських народів, особливо східних і південних. Західні слов'яни, зокрема поляки, запозичили цей образ і його назву з української мови, оскільки у старопольських пам'ятках цієї назви не зафіксовано (А. Brückner).

Іноді вважалося, що опирі – це люди, які мають дві душі.

Опирі бувають родимими або навченими. Родимий опир був дитям чорта й відьми, або вовкулаки та відьми. Крім того, вони були живими та мертвими. Саме у живих опирів обличчя було червоне. Вмирали живі опирі дуже тяжко. За уявленнями, мертві опирі вставали вночі з могили та шукали людину, щоб висмоктати з неї кров. Зробити зі звичайної людини опиря могли чаклуни, відьми та нечиста сила. Щоб опирі перестали шкодити людям, їх вбивали осиновими кілками у серце або срібною заговореною кулею. Нічим іншим упиря неможливо було вбити.

РАХМАНИ – у віруваннях українців досконалі істоти, духи, що живуть далеко на сході, посередники між світом людей та богів. Вони моляться за весь світ, спокутують гріхи інших і весь час дотримуються суворого посту. Походження слова дуже давнє, від індоарійського «брахман» (у перекладі на санскрит означає «Абсолют», «Бог»), що і досі існує в грецькій мові. В стародавній Індії брахмани – чисті люди, священники, вчителі духовності. В арабській мові «рахман» означає милосердного, а перший вірш Корану звучить «Бсміллагі р-рахмані р-ра-хімі», що означає «В ім'я Бога милосердного, милостивого».

РУСАЛКА (русавка) – міфічна істота в образі гарної дівчини, дівчинки. Українське уявлення про русалок відрізняється від західноєвропейського, середземноморського. Західні русалки (ундини) – прекрасні жінки з риб'ячими хвостами. Наша русалка має вигляд звичайної дівчини. Вважалося, що русалками ставали дівчата, які загинули неприродною смертю, втопилися. Слово **«русалка»** – східнослов'янський варіант латинського *rosalia*; від східних слов'ян поширилося до поляків, чехів, словаків, болгар, македонців тощо. **Rosalia** – назва давньоримського язичницького свята, що відбувалося влітку і було присвячено поминанням мертвих. Русалки цілий рік живуть у воді, але у чистий четвер виходять та гуляють на землі до свята Петра та Павла (в чистий четвер селяни ніколи не купалися в річках та озерах). В цей період щовечора русалки виходять з води, танцюють на полях і луках, гойдаються на гіллі.

Прекрасними піснями заманюють людину й лоскочуть її до смерті, а потім тягнуть до води, щоб втопити. Відлякували русалок полином, який кидали у воду перед тим як купатися. Щоб догодити русалкам, на русальному або клечальному тижні розвішували для них на деревах полотно, сорочки, рушники, нитки, а також ставили в глечиках мед на роздоріжжях, клали на межі полів шматки хліба, збризкували молоком стежки. На підвіконнях залишали свіжий гарячий хліб, щоб русалки живилися

його парю.

ХАРАКТЕРНИК (тарактерник) – людина, яка має надприродні здібності, вміє чаклувати. Назва характерник з'являється в пам'ятках української літератури з кінця XVI ст. Багато характерників було серед українських козаків. Козаки-чаклуни є героями багатьох народних оповідок. Такі відомі історичні персони, як кошовий отаман Запорізької Січі Іван Сірко та гетьман Богдан Хмельницький вважалися справжніми характерниками. За уявленнями наших пращурів характерники могли накладати закляття, обертатися тваринами, проходити крізь стіни, чути на великій відстані, наводити на ворогів мару і навіть літати. Вбити такого чаклуна можна було тільки срібною кулею, над якою відправлено дванадцять літургій. Іншої небезпеки для нього не існувало завдяки безлічі замовлянь, що він знав. Віра в надзвичайні здібності характерників була безмежною. Коли загинув отаман Сірко, козаки за його заповітом ще довго возили його руку і вважали, що ця реліквія допомагає їм у битвах.

Варто прочитати:

Вовк Х. Студії з української етнографії та антропології. – К.: Мистецтво, 1995.

Мифы народов мира: в 2-х т. – М.: Большая Российская энциклопедия, 2000.

Найден О. Образ воїна в українському фольклорі. – К.: Стилос, 2005.

Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу. Ескіз української міфології. – К.: Обереги, 2003.

Потебня А. Символ и миф в народной культуре. – М.: Лабиринт, 2000.

Рибakov Б. Язичество древних славян. – М., 1981.

Супруненко В. Народини. Витоки нації: символи, вірування, звичаї та побут українців. – Запоріжжя: Берегиня, 1993.

Хобзей Н. Гуцульська міфологія. – Львів, 2002.

Літературно-художнє видання

ЗАВІТАЙЛО Тарас

ЗВГОЯ ВОГНЮ

